

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

VÝSTAVY PŮVODNÍHO AFRICKÉHO, OCEÁNSKÉHO A AMERICKÉHO
UMĚNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH OD POSLEDNÍ ČTVRTINY 19. STOLETÍ
DO ROKU 1950

magisterská diplomová práce

Bc. VERONIKA HORNÁ

Vedoucí práce: doc. Tomáš Winter, Ph.D.
Olomouc 2020

Čestné prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma „*Výstavy původního afrického, oceánského a amerického umění v českých zemích od poslední čtvrtiny 19. století do roku 1950*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího magisterské práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 1. 8. 2020

.....

Bc. Veronika Horná

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Tomáši Winterovi, Ph.D. za veškeré cenné rady a podnětné připomínky během vedení práce. Za vstřícnost děkuji také pracovníkům knihovny a archivu Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur. V neposlední řadě děkuji i své rodině a blízkým za podporu při vzniku této diplomové práce.

Počet znaků (včetně mezer): 151 328

OBSAH

Úvod.....	6
Přehled dosavadního bádání	7
Počátky a tzv. zlatá éra cestovatelství.....	9
Medailonky	15
Výstavy	30
Srovnání	58
Závěrečné shrnutí.....	61
Seznam vyobrazení.....	62
Prameny a literatura	64
Obrazová příloha.....	75
Anotace	84

ÚVOD

Magisterská diplomová práce se věnuje vybraným výstavám kolekcí původního afrického, oceánského a amerického umění a jiných sbírkových předmětů v českých zemích v časovém rozpětí přibližně sedmdesáti let, tedy od doby, kdy jsou do Čech takové sbírky poprvé dováženy, až do poloviny dvacátého století. Za hlavní cíl si klade sledovat metody vystavování, resp. způsoby, jakými byly sbírkové předměty a badatelské činnosti cestovatelů prezentovány veřejnosti, a to prostřednictvím archiválií a dobových článků či recenzí výstav v periodikách. V souvislosti s těmito přehlídkami sbírek jednotlivých cestovatelů se vynořuje zásadní otázka – jak se pořádání prvních výstav mimoevropských (uměleckých) předmětů odráželo v tisku a zda veřejnost výstavy nového typu recipovala kladně. Také tato otázka bude v diplomové práci zohledněna.

Hlavní část diplomové práce začíná kapitolou Počátky a tzv. zlatá éra cestovatelství, která ve své podstatě shrnuje historii cestování do vybraných kontinentů a zájem o sběratelství mimoevropských předmětů. Ve vybraném časovém ohraničení zastává roli nejdůležitější domácí instituce Náprstkovo muzeum, uchovávající dodnes kolekce Emila Holuba (1847–1902), Enrique Stanka Vráze (1860–1932), Alberta Vojtěcha Friče (1882–1944), Joe Hlouchy (1881–1957) a dalších cestovatelů a sběratelů. V rámci diplomové práce byla vymezena skupinka těchto čtyř cestovatelů, o nichž víme, že své sbírky několikrát vystavili. Představení jejich životů, včetně Vojty Náprstka, se věnují krátké medailonky. Náprstek – zakladatel muzea mimoevropských kultur, mecenáš českých cestovatelů a mnohdy i kurátor výstav mimoevropského umění – spolupracoval s některými výše uvedenými cestovateli, s nimiž společně organizoval více či méně rozsáhlé prezentace exotických exponátů, ať už výnosné či prodělečné, zpravidla však úspěšné mezi širokou veřejností i v odborných kruzích.

Pozornost je v diplomové práci věnována i propagaci výstav a v některých případech jsou nastíněny další osudy sbírek. Magisterská diplomová práce konečně usiluje o komparaci výstav mimoevropských předmětů mezi sebou – srovnávací metodou je tedy nahlíženo na konkrétní výstavy s cílem pochopení vývoje výstavnictví.

Získané poznatky shrnuje kapitola Závěrečné shrnutí, která rovněž nastíní další podněty pro budoucí bádání. Nedílnou součástí je obrazová příloha, jež dokresluje textovou část fotografiemi expozic, plakáty výstav apod. Zvolené téma se rozsahově pohybuje na rozmezí dějin umění, etnografie a dalších oborů.

PŘEHLED DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ

Nejcennějším zdrojem informací k jádru diplomové práce byl dobový tisk, přístupný v mnohých případech online, a stejně tak pozůstalosti, resp. fondy vybraných cestovatelů uložené v archivu Náprstkova muzea v Praze. Faktograficky cenné byly tzv. scrap-booky, věnované buď jednotlivým cestovatelům či konkrétním tématům a událostem, např. Holubově africké výstavě v roce 1874. Tyto výstřižkové knihy obsahují vlepené články novin, dopisy, vizitky, letáky, plakáty a další archiválie.¹

Výchozím dílem pro diplomovou práci se ukázala být kniha *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti* Vladimíra Rozhoň.² Autor přibližuje jak dobovou situaci v českých zemích, tak se také věnuje jednotlivým cestovatelům a součástí je i krátká kapitola o jejich výstavách. Problematiku sběratelství nejen afrického umění komplexně postihuje Josef Kandert, Tomáš Winter se pak zabývá mimoevropským uměním ve vztahu k (českému) modernímu umění.³

Bibliografie a jiné zdroje k jednotlivým cestovatelům se kvantitativně i kvalitativně velmi liší. Nejkomplexněji a zároveň nejpodrobněji je zpracovaná k Emilu Holubovi. Existuje celá řada životopisných knih i článků zabývajících se Holubovým dílem a zásluhami. K základním pramenům poznání patří nepochybně jeho dva cestopisy. Z cest posílal Holub příspěvky do několika časopisů, zdrojem informací jsou však také např. dopisy Náprstkovým.⁴

Prvním životopiscem Emila Holuba se stal Bohumil Bauše.⁵ Dále zpracovával Holubův život Jindřich Dlouhý, který editoval sborník kratších kapitol o Holubově životě a významu jeho práce v roce 1947.⁶ Objektivnější zhodnocení o Holubových počinech sepsal Jiří Baum.⁷ Z novodobé literatury byla pro tuto práci nejpřínosnější monografie Martina Šámal.⁸

Biografií Vojty Náprstka se zabývala Milena Secká.⁹ O životě Náprstka se dozvídáme také z publikací Zdeňka Šolleho a o dakotské sbírce se podrobněji dočteme v knize Kateřiny Klápšřové a Otokara Homoly.¹⁰

---

¹ Secká 2002, s. 29.

² Rozhoň 2005.

³ Kandert 2008. – Winter 2013.

⁴ Jednalo se o periodika *Světovzor* (1873–1877, 1892); *Mitteilungen der k. k. geograf. Gesellschaft in Wien*; *The Independent*; *Illustrated Africa* (1895 a 1896) a další. Podrobněji např. Votrubec 1954, s. 157.

⁵ Bauše 1907.

⁶ Dlouhý 1947.

⁷ Baum 1955.

⁸ Šámal 2013.

⁹ Secká 2011; 2016.

¹⁰ Šolle 1994; Klápšřová – Homola 2016.

Pro medailon Enrique Stanka Vráze sloužila jako podklad kniha *Život a cesty E. St. Vráze*, kterou zpracovala a vydala Vrázova dcera, dále článek Ctibora Votrubce pro časopis *Vesmír* a kniha *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*.¹¹ Stručně popisuje Vrázův život autorka Olga Kandertová v novém vydání knihy *Napříč rovníkovou Amerikou* a Jiřina Todorová v knize *Enrique Stanko Vráz. Záhadný cestovatel fotograf*.¹²

Pro medailon pojednávající o životě Joe Hlouchy se kromě nepublikovaných deníků z archivu Náprstkova muzea stala klíčovou monografie *Japonsko, má láska: český cestovatel a sběratel Joe Hloucha*.¹³ Informace dále doplnila kniha *Milenec Nipponu. Tři lásky Joe Hlouchy*.¹⁴ Sbírkami Joe Hlouchy se mj. zabývá v bakalářské práci autorka Lenka Vrlíková.¹⁵

U Alberta Vojtěcha Friče získává diplomová práce biografické údaje z vícero dílčích zdrojů, neboť dosud nevznikla žádná kritická monografie zabývající se souvisle jeho životem a dílem. Václav Deyl publikoval v roce 1954 knihu *Lovec života*, kde čerpá ze svých vzpomínek na Friče.¹⁶ Jeho botanickou činnost zmapoval Karel Crkal.¹⁷ Informace lze vyčíst samozřejmě ze samotných cestopisů. Z novějších zdrojů byla opět přínosná publikace *Kdo byl kdo – naši cestovatelé a geografové* a nové vydání knihy *Čerwuiš aneb z Pacheka do Pacheka oklikou přes střední Evropu*, které rovněž doplnilo některé Fričovy biografické údaje.¹⁸

---

¹¹ Vrázová 1937. – Votrubec 1995. – Martínek – Martínek 1998.

¹² Kandertová 1984. – Todorová 2006.

¹³ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007.

¹⁴ Šmejkal 1931.

¹⁵ Vrlíková 2011.

¹⁶ Deyl 1954.

¹⁷ Crkal 1983.

¹⁸ Frič 2018.

POČÁTKY A TZV. ZLATÁ ÉRA CESTOVATELSTVÍ

Devatenácté století bývá v evropských dějinách obecně charakterizováno jako období přelomových změn a vývoje v mnohých oblastech. Zvraty se týkají hospodářského růstu spojeného s průmyslovou revolucí, nových vědeckých poznatků, zkvalitnění lékařské péče, nárůstu obyvatelstva apod. V neposlední řadě rozkvět nahrává mocenské expanzi v období moderního kolonialismu a pozadu stejně tak nezůstává ani s tím související průzkumné cestovatelství a touha poznat dosud neobjevené. Usnadněnou cestu pro realizování tohoto trendu pak pro cestovatele z evropských zemí představovaly právě kolonie. V zájmu koloniálních mocností byly proto nezřídka organizovány expedice do zahraničí a cestovatelé, kteří průzkumné výpravy podnikali, získávali zpravidla finanční podporu a po návratu patřičné uznání.¹⁹

Období přibližně od šedesátých let 19. století do vypuknutí první světové války právem nazýváme „zlatou érou“ českého cestovatelství.²⁰ I přesto, že české země nikdy nepatřily ke kolonizátorům a česká společnost se až do vzniku samostatného československého státu oficiálně soustředila spíše na domácí otázky, našlo se u nás několik jednotlivců, kteří cesty podnikali na vlastní pěst, což se projevilo i na poli sběratelství afrického, indiánského a oceánského umění. Za účelem jisté osobní zvědavosti a s přáním zprostředkovat nové poznatky o neznámých krajinách široké veřejnosti, podnikali tito cestovatelé dobrodružné cesty téměř po celém světě. S tím rozdílem, že ve většině případů nebyli oficiálně podporováni, jako zahraniční sousedé. Jednotlivé výjezdy českých cestovatelů byly v mnohých případech vyličený v novinách, časopisech, osobní korespondenci či zmiňovaných cestopisech. Mimo to měla česká veřejnost možnost setkat se s výsledky sběratelské činnosti cestovatelů na několika výstavách.

K nákladným cestám chybí účetnictví a údaje o příjmech a výdajích se dozvídáme většinou kusé, a to nejčastěji z deníků jednotlivých cestovatelů.²¹ Někteří si dokázali peníze na místě vydělat, jindy obdrželi určitý obnos od mecenášů, ale vždy byli převážně odkázáni na vlastní zdroje.²² Mezi výdaje samozřejmě patřily jak náklady na živobytí, vybavení, cestovní

---

¹⁹ Rozhoň 2005, s. 5.

²⁰ Šámal 2013, s. 9.

²¹ Deníky či výpisky z nich publikovali často rodinní příslušníci nebo cestovatelé samotní. Jako příklad může sloužit Vlasta Vrázová, *Život a cesty E. St. Vráze*, Praha 1937 či Emil Holub, *Sedm let v jižní Africe*, Praha 1880.

²² Příkladem může být Emil Holub, který si v jižní Africe peníze vydělával jako lékař. Útržkovitě se o jeho finanční situaci dozvídáme z publikovaných cestopisů. Jako mecenáši se mnohdy projevili známé osobnosti, mimo společnost kolem Vojty Náprstka např. literáti Jan Neruda nebo Svatopluk Čech, a to často spontánně a bez požádání. Rozhoň 2005, s. 70.

výlohy a s tím spojené služby přepravců, ale nemalou položku činily i náklady na odesílání sbírek do Evropy, schodky již uspořádaných výstav a samozřejmě samotný návrat do vlasti.

Lze konstatovat, že v českém prostředí byly cestopisy, jakožto jeden z výstupů putování cestovatelů populární a poutaly pozornost již ve středověku, a to již od 15. století. Kolem roku 1400 se k nám dostal rytířský *Cestopis tak řečeného Mandevilly* a v 15. století byl v Letovicích přeložen i *Milion Marca Pola* do češtiny, i když jen zkrácená verze s četnými omyly.²³ V polovině 16. století si česká veřejnost mohla udělat představu o cestách a objevení Nového Světa z opisů deníků Kryštofa Kolumba.²⁴ V době baroka se mezi čtenáři těšily oblíbenosti spisy (jezuitských) misionářů, kteří cestovali za účelem šíření křesťanství. S nástupem osvícenství a postavení rozumu a vědy do čela zájmu společnosti získali slovo přírodovědci, kteří jezdili do cizích zemí s cílem vědeckého poznání.²⁵

S příchodem fenoménu zámořských objevů, doby mořeplavců a objevitelů v 15. a 16. století, se dostávají kolekce mimoevropských předmětů do Evropy a stávají se cennými exponáty sbírek kuriozit a kunstkomor panovníků a zámožných aristokratů. Přestože notnější obdiv patřil až do druhé poloviny 19. století především Orientu a dokladům hmotné kultury Číny a Japonska, zahrnovaly tyto sbírky také předměty původních obyvatel Ameriky, Afriky a Oceánie.²⁶

Za nejznámějšího sběratele v českých zemích období této doby platil císař Rudolf II. Habsburský, a co se týče sbírání předmětů mimoevropských, byl jediný.²⁷ Pro své sbírky nechal v Novém paláci, tzv. Středním traktu na Pražském hradě zbudovat speciální místo. Kunstkomor (z něm. *Kunstkammer*), obsahovaly k tomu navíc knihy o cestách do Afriky, Asie a Severní i Jižní Ameriky.²⁸ Podle inventářů se na Pražském hradě nacházely jak předměty

---

²³ Jan Gebauer, Marco Polův Million a Jeho Překlad Staročeský, *Listy Filologické / Folia Philologica* XIV, 1887, č. 5, s. 359, JSTOR, www.jstor.org/stable/23435537, vyhledáno 25. 4. 2020.

²⁴ Přeložil Vavřinec z Březové z německého jazyka. Winter 2013, s. 49, 50.

²⁵ Zájem společnosti o kraje a jejich kultury v 19. století, byť v domácím prostředí, vyvrcholil Národopisnou výstavou československou v roce 1895, konanou na pražském výstavišti v období od 15. května do 23. října 1895. K výstavě, na kterou zavítalo přes dva miliony návštěvníků, byl vydán sborník. Emanuel Klusáček–Lubor Niederle–František Adolf Šubert et al., *Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1895.

²⁶ Kandert 2008, s. 108.

²⁷ Rudolf II. Habsburský (1552–1612; období vlády 1575–1611), milovník umění, podporovatel věd a významný mecenáš. Za jeho vlády prochází Praha, z níž udělal své sídelní město v roce 1583, opět rozkvět. – Sbírký šlechty, jako například Jiřího Popela z Lobkovic (zámek v Libochovicích) obsahovaly z mimoevropských předmětů příklady trofejního charakteru z Předního východu. Kandert 2008, s. 106.

²⁸ Kandert 2008, s. 106. – Umění Asie nebylo považováno za projev primitivního umění. K vymezení pojmů primitivismus a primitivní umění blíže např. Winter 2013, s. 8–12.

z Afriky, tak z Ameriky a Předního i Dálného východu.²⁹ Doloženy jsou například slonovinové řezby z 16. a 17. století z tzv. Afro-portugalské provenience, orientální dýky vykládané drahokamy, aztécké misky, turecké oděvy, šperky či exotické přírodniny.³⁰

Z rudolfinských sbírek se dochovalo minimum – zlomek předmětů dnes spravuje Národní muzeum v Praze. Jejich osudy poznamenala třicetiletá válka a rozkrádání Švédy a v druhé polovině 18. století zbytky sbírek zpeněžil císař Josef II. V devatenáctém století bychom mohli drobné sbírky mimoevropských předmětů najít na některých zámcích (Opočno, Libochovice, Kynžvart) a konečně také ve třech hlavních muzeích – Muzeu království českého v Praze, Moravském zemském muzeu v Brně a Slezském muzeu v Opavě.³¹

První nepřehlédnutelnou osobností devatenáctého století na poli sběratelství mimoevropských etnografických, uměleckých a přírodních objektů v českých zemích byl nepochybně Vojta Náprstek. Jeho „působišťem“ se stala **Severní Amerika**, kam emigroval.³² Náprstek začal získávat předměty, na nichž vyrostla sbírka severoamerických Indiánů v Průmyslovém muzeu (dnešním Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur), navíc celý život udržoval kontakty se známými a přáteli s krajany. Zastával tak v českých zemích funkci toho, co v zahraničí vykonávala vědecká pracoviště nebo muzejní instituce.

Znalosti o **Africe** zůstávaly i přes katolické misie jezuitů a františkánů až do 19. století dosti neúplné, známé bylo jen africké pobřeží a částečně severní Afrika.³³

Už koncem 15. století se český šlechtic Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic vypravil poznávat sever Afriky – Egypt a Tunis. V roce 1492 se do Egypta dostal také cestovatel a člen Jednoty bratrské, Martin Kabátník. Přibližně o století později také Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic (1596), který egyptské zajímavosti, ale i obyvatele a jejich kulturu popsal ve svém

---

²⁹ Dějiny sběratelství orientálních uměleckých předmětů se zásadně liší od dějin sběratelství umění etnického, neboť jeho tradice spadá už do 9. či 10. století. Kandert 1898, s. 188. – Inventář jednotlivých předmětů rudolfinských sbírek podrobně Morávek 1937.

³⁰ Z řezeb dva exempláře (olifant a lžička) zachovány a uloženy v Národním muzeu. Kandert 1898, s. 188. – Štěpánová 2010, s. 45.

³¹ Kandert 2008, s. 108. – Historie opavského muzea sahá až do roku 1814. Základním kamenem byla sbírka opavského profesora Faustina Ense a amatérského botanika Františka Mükusche z Buchbergu, postupem času však instituce nashromáždila špičkové příklady jak z evropského, tak světového umění. Moravské zemské muzeum, založené v roce 1817 rozhodnutím císaře svým zaměřením na přírodní vědy a historický vývoj mělo napomáhat jak hospodářskému růstu, tak chápání současnosti a podpory vlasteneckého citění. Především na prosazení české společnosti bylo potom orientováno Museum království českého, založené v roce 1818.

³² Viz kapitola Medailony – Vojta Náprstek. Spojené státy americké byly nejčastějším cílem emigrantů.

³³ Martínek–Martínek 1998, s. 26.

cestopise, a Jindřich Matyáš Thurn (1585–1587).³⁴ Samostatnou kapitolou cestovatelů jsou misionáři v sedmnáctém a osmnáctém století – Jakub Římař (1712–1715), Remedius Prudký – první Čech v Habeši (1751), Karel Augustin Pácalt.³⁵

Za ucelené odvětví sbírání afrických předmětů považujeme tzv. „egyptománii“, postupující celé 19. století. Pozornost se tehdy obracela k egyptským starožitnostem a egyptský styl se projevuje i v architektuře a nábytkářství prostřednictvím stylu zvaného empír. Z významných českých sběratelů bychom mohli jmenovat například Františka Wilhelma Siebera, hraběte Františka Colloredo-Mansfelda či Josefa Václava z Mitrovic.³⁶ Mimo to se v průběhu 19. století evropští průzkumníci a cestovatelé začali zaměřovat na dosud nepoznané vnitrozemí. Sbírký afrického umění v Praze, umístěné povětšinou v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur, napovídají, do jaké míry se čeští cestovatelé podíleli na průzkumu Afriky.

K těm nejznámějším zahraničním cestovatelům po Africe období 19. století patřil David Livingstone, velký vzor Emila Holuba.³⁷ Oba tyto cestovatele však odlišovalo Livingstoneovo zaměření a snahy africké národy christianizovat a rozvíjet tamní obchod, kdežto Holub se mimo svá vlastní bádání a sběratelskou činnost snažil u domorodců spíše o podporu zemědělství, což podle něj mělo vést minimálně ke zlepšení životních podmínek.³⁸

V době studentských let Emila Holuba doznávala atmosféra revolučního roku 1948, silně propojeného s vlasteneckým hnutím.³⁹ I Holub toužil podniknout kroky a přispět k proslavení rodné vlasti. Tento cíl se mu povedlo spojit se svým snem a vycestovat do neznámých afrických krajů.⁴⁰ Svým počínáním se snažil vyrovnat jiným evropským státům v etnografických sbírkách a badatelských poznatcích. Holubovu sbírku bychom dnes našli v Náprstkově muzeu, kde se dochovalo 434 předmětů.⁴¹ Růžena Holubová darovala po smrti manžela muzeu jeho archiv včetně původních kreseb tužkou, podle nichž potom vznikaly

---

³⁴ *Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země svaté, země Judské a dále do Egypta a potom nahoru Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii*, poprvé tiskem 1608.

³⁵ Werner Forman – Bedřich Forman – Lubomír Hájek (et al.), *Umění čtyř světadílů. Z českých sbírek umění mimoevropského*, [Díl 1], Praha 1956, s. 109. – Nemáme však zprávy, že by se do Čech díky těmto misionářům dostaly africké předměty. Kandert 2008, s. 108.

³⁶ Kandert 2008, s. 108–111.

³⁷ David Livingstone (1813–1873), skotský lékař a cestovatel, spjat s Afrikou. Martínek–Martínek 1998, s. 32.

³⁸ Winter 2013, s. 28.

³⁹ Anonym, *Dr Emil Holub, Naše věda, technika, umění a jejich představitelé*, 1953, s. 2.

⁴⁰ „Jižní Afrika byla kraj, v němž doufal jsem, že budu s to, abych platně posloužil vědě a vlasti své. [...]“ Emil Holub, Předmluva, in: *Sedm let v jižní Africe*, Praha 1880, s. 9.

⁴¹ Úplný katalog, navíc doplněný o Holubovy sbírky v zahraničních muzeích, zpracoval Josef Kandert v roce 1997 pod názvem *The Culture and Society in South Africa of 1870s and 1880s – Views and Considerations of Dr. Emil Holub*.

ilustrace Holubových cestopisů. Později sbírku Náprstkova muzea doplnila ještě při příležitosti stého výročí narození Emila Holuba.

Co se týče jiných cestovatelů z českého prostředí, ještě před Holubem pracoval v Africe jako hledač diamantů Čeněk Paclt (od 1870) a Antonín Stecker, cestovatel po africkém vnitrozemí a Holubův současník, který však na rozdíl od něj nezanechal žádné cestopisné dílo.⁴² Také on shromažďoval etnografické předměty pro Náprstkovo nově vznikající Průmyslové muzeum. Náprstek od Steckera sbírky z Libye a Etiopie odkupoval.⁴³ Mezi africké badatele lze zařadit také Pavla Šebestu nebo Martina Bohdana Lányho.⁴⁴ Klíčovými osobnostmi v oblasti českého sběratelství předmětů africké provenience byli Joe Hloucha a Albert Sachse. Ten jako výrobce bižuterie nakupoval do svých sbírek od svých agentů působících v severní Africe a Oceánii. V roce 1925 sbírku odkoupil stát a ve třicátých letech byla zpřístupněna veřejnosti v Náprstkově muzeu.⁴⁵

Jak geografii, tak zkoumáním jihoamerické flóry se na počátku 19. století zabýval například všestranný badatel Alexander von Humboldt.⁴⁶ Jeho mladším českým kolegou v oblasti poznávání rostlin byl amatérský botanik Alberto Vojtěch Frič, který záhy po maturitě vyrazil nejprve do Brazílie.⁴⁷ K cestování ho přivedla jeho záliba v kaktusech. Amerika Friče uchvátila svou přírodou. Zahraniční muzea brzy projevila zájem o jeho sběry a dařilo se mu publikovat i v zahraničních novinách.

Zprostředkovatelem sbírek z **Jižní Ameriky** české společnosti se stal také cestovatel Enrique Stanko Vráz.⁴⁸ Díky předchozímu působení misionářů-jezuitů a šíření zpráv napříč Evropou, nebyla tato oblast neznámá, tak jako v případě Afriky.⁴⁹ I v Africe, na kontinentu, kde podle svých slov započal cesty, působil Vráz osm let. Odtud také roku 1885 poslal sběry

---

⁴² Antonín Stecker (1855–1888), vědec a cestovatel z Kosmonos u Mladé Boleslavi. Vystudoval zoologii v Praze. Stejně jako Emil Holub podnikl dvě africké cesty, nicméně ve službách Bismarckova Německa. Význam jeho práce tkví především v geografické a kartografické činnosti. Za svou práci byl náležitě oceněn uznáním a nabídkou místa docenta na univerzitě v Jeně. Z důvodu předčasného úmrtí však stihl vykonat jen několik přednášek v Praze a publikovat cestopisné fejetony v Národních listech. Michael Borovička, Český cestovatel Antonín Stecker: Neprávem zapomenutý současník Emila Holuba, *Reflex*, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/89575/cesky-cestovatel-antonin-stecker-nepravem-zapomenuty-soucasnik-emila-holuba.html>, vyhledáno 13. 2. 2020. – Kandert 2008, s. 114–116.

⁴³ Etiopská sbírka nebyla zaznamenána v historických inventářích a postrádá bližší informace. Ke sbírám dále Kandert 2008, s. 116.

⁴⁴ Václav Šolc, Africké sbírky a čeští cestovatelé, in: Forman – Forman – Hájek (et al.) 1956, s. 111.

⁴⁵ Kandert 1989, s. 188.

⁴⁶ Alexander von Humboldt (1769–1859), německý přírodovědec. Podnikl výzkumné cesty do Ameriky. Martínek–Martínek 1998, s. 36.

⁴⁷ Rozhoň 2005, s. 20.

⁴⁸ Z Vrázova putování po Jižní Americe vzešel například cestopis *Napříč rovníkovou Amerikou*, Praha 1900.

⁴⁹ Rozhoň 2005, s. 19.

pražskému Národnímu muzeu. Roku 1888 odplul Vráz ze západního pobřeží Afriky, přes Kanárské ostrovy se dostal do Jižní Ameriky a následujícího roku už byl s poděkováním za jím darované sbírky představen v časopisu *Vesmír* jako český cestovatel.⁵⁰ Vrázova jihoamerická sbírka představuje průřez etnografických předmětů kultury zejména orinockých kmenů, Amazonie či Ekvádoru. Vrázovy i Fričovy cesty jsou dokumentovány především fotografiemi.⁵¹

Objevování **Oceánie** se zpočátku chápali především Holanďané a Angličané, jmenovitě Sir Francis Drake, William Dampier nebo Jacob Roggeveen, objevitel Velikonočních ostrovů (1722).⁵² Vědeckější charakter získávaly zámořské plavby v druhé polovině 18. století, kdy James Cook prozkoumával např. Havaj, Novou Kaledonii, Nový Zéland, Polynésii nebo Tahiti.⁵³ V průběhu 19. století přispěl k jejímu poznání geograf Karl Eduard Meinicke z Německa, který vydal v roce 1875 popis ostrovů Oceánie.⁵⁴ O Oceánii se v 19. století krom vědců (Charles Darwin) zajímali i spisovatelé a umělci (Jack London, Jean Giraudoux, Paul Gauguin) či filosofové (Denis Diderot).

Svým bádáním a sbírkami – konkrétně z Bornea a ze západní části Nové Guinei, mimo to ale i z Indonésie, Číny a Dálného východu přispěl už zmiňovaný český cestovatel Enrique Stanko Vráz, jehož pozůstalost do Náprstkova muzea darovala dcera Vlasta Vrázová. Na poli sběratelství oceánských uměleckých a etnografických předmětů prosluli také výše zmiňovaní Albert Sachse a samozřejmě Joe Hloucha, který předměty nakupoval často v Německu.⁵⁵

---

⁵⁰ Kandert 2008, s.118.

⁵¹ Kandertová 1984, s. 262. – Todorová 2006.

⁵² Adolf Hoffmeister, Umění Tichomoří, in: Forman – Forman – Hájek (et al.) 1956, s. 200.

⁵³ Adolf Hoffmeister, Umění Tichomoří, in: Forman – Forman – Hájek (et al.) 1956, s. 200.

⁵⁴ Karl Eduard Meinicke, *Die Inseln des stillen Ozeans*, Leipzig 1875. Geografická monografie.

⁵⁵ Kandert 1989, s. 188.

MEDAILONKY

Vojta Náprstek (1826–1894)

Vojta Náprstek, rozený Adalbert Fingerhut, vyrůstal v Praze v domě U Halánků, spojeném s rodinnou živností – pivovarem a vinopalnou.⁵⁶ Jeho matka, Anna Fingerhutová, dbala na dobré vzdělání svých synů a po dokončení základní školy v klášteře u dominikánů na Starém Městě zajistila Vojtovi a jeho bratru Ferdinandovi domácí výuku.⁵⁷ Během dalších studií na akademickém gymnáziu v Klementinu se prohlubovalo Náprstkovo vlastenecké cítění díky cestám po své rodné zemi a četbě dobové české literatury. Po absolvování gymnázia nastoupil Náprstek na pražskou univerzitu a později na přání matky ještě na vídeňská práva. Od mládí se u Náprstka projevoval zájem o cizí kultury a Orient. K tomu disponoval výbornými organizačními schopnostmi, které záhy uplatnil ve svém profesním životě.

Z důvodů napjaté politické situace a účastech na povstáních v Praze i ve Vídni, kdy byl na Náprstka vydán zatykač, emigroval do zahraničí, stejně jako celá řada jeho současníků. Zaoceánskou lodí se s přítelkyní Tinkou doplavil z Hamburku do Spojených států, kde nakonec strávil deset let, tj. o polovinu více, než původně plánoval.⁵⁸ V Americe Náprstek vykonával nejrůznější aktivity – od řemesel jako truhlářina nebo kamenictví se propracoval k profesi tlumočnicka slovanských jazyků, papírníka nebo knihkupce.⁵⁹ Právě knihkupectví, které Náprstek v Americe provozoval, se stalo významným centrem krajanů a posílilo jeho tamní společenskou prestiž. Veškeré podnikání nicméně založil na dlužích, které mu na dálku pomohli splatit matka a bratr.⁶⁰ Oba se zároveň snažili očistit Náprstkovo jméno a umožnit mu tak návrat do vlasti. Úřady si Anna Fingerhutová snažila naklonit především prostřednictvím filantropie.⁶¹

K Náprstkově zaměření na národopis jistě přispěla možnost účastnit se vládní expedice, jež si za cíl kladla poznat indiánský národ Dakotů. Výstupem této expedice byla přednáška

---

⁵⁶ Pro svůj odpor k rakouské vládě a jejímu programovému potlačování češtiny si své jméno později přeložil do češtiny. Secká 2011, s. 37.

⁵⁷ Domácím učitelem se stal Jiří Krämer. Secká 2011, s. 19.

⁵⁸ Winter 2013, s. 16.

⁵⁹ Zmiňované knihkupectví si Náprstek otevřel v Milwaukee na East Water Street č. 229, kde zároveň bydlel. Secká 2011, s. 61.

⁶⁰ Secká 2011, s. 67.

⁶¹ Přispěla například na stavbu vídeňského Votivkirche, postaveného za účelem vzdání díky za zmařený atentát na císaře Františka Josefa I. Secká 2011, s. 80.

a později i výstava indiánských předmětů v Milwaukee, státě Wisconsin, které si z expedice Náprstek přivezl.⁶²

Náprstek tímto nekončil. 28. června 1855 zorganizoval v Milwaukee schůzku s krajany, které zde seznámil se svou novou myšlenkou o důležitosti vzdělání národa a následně je vyzval ke sbírání peněz na cenné americké knihy, mapy, přírodniny, modely staveb, národopisné předměty atp. To vše zamýšlel zaslat darem Museu království českého.⁶³ V listopadu 1856 stihl Náprstek uspořádat z vybraných předmětů v Milwaukee výstavu, ale se shromažďováním pokračoval i následující rok a jistou část přivezl do Prahy osobně při svém návratu v roce 1858.⁶⁴

Amerika pro Vojtu Náprstka znamenala vzor v oblasti politiky – demokracie, ženských práv či náboženské svobody, což dokázal uplatnit po svém návratu v české společnosti. Neuznával naopak americký rasismus.⁶⁵

V Praze se Náprstek nastěhoval zpět do matčina domu, převzal vedení účetních knih a snažil se zefektivnit rodinnou živnost podle zkušeností z Ameriky. Se svou matkou se pustili do přípravy průmyslového muzea, jakožto nové, samostatné muzejní a vzdělávací instituce.⁶⁶

Otázka vzniku muzea byla podpořena ještě dvěma výstavami na Střeleckém ostrově v Praze. Náprstkovi se plán založení muzea po mnohých peripetiích podařil, nicméně jako soukromé instituce, v rodném domě U Halánků s otevírací dobou jen dvakrát do roka na tři nebo čtyři dny. [Obr. 1] Poprvé měla veřejnost možnost instalaci muzea spatřit v roce 1874.

Pro své muzeum získával Vojta Náprstek exponáty hojně také darem. Často se jednalo o cestovatele, kteří byli pravidelnými návštěvníky domu U Halánků. Patřil mezi ně nepochybně doktor Emil Holub, se kterým se Náprstek přátelil, spolupracoval s ním a také Holuba (finančně) podporoval. Holubova kolekce tvořila základní kámen mimoevropské sekce muzea. K dárcům patřil dále Josef Kořenský, který Náprstkovu sbírku rozšířil o množství fotografií a předmětů z Ameriky, Austrálie a Asie. Neopomenutelným dárcem byl Enrique Stanko Vráz. Věnoval muzeu etnografické předměty z Afriky, Asie, Nové Guineje a Ameriky. Jistým dílem

---

⁶² Po návratu z expedice při přednášce o Indiánech vyjádřil Náprstek své stanovisko, a to sice, že naději na záchranu Indiánů je kolonizace a činnosti s ní spojené – zemědělství a výroba. Sbírkou po skončení výstavy daroval Museu království českého. O výpravě k Dakotům Šolle 1994, s. 117; dále Klápšťová – Homola 2016.

⁶³ Winter 2013, s. 21.

⁶⁴ Návratu z emigrace předcházela nutnost udání důvodu úřadům – snaha prospět své vlasti prostřednictvím v cizině nabytými znalostmi. Secká 2011, s. 74.

⁶⁵ Michael Borovička, Mecenáš českých světoběžníků Vojta Náprstek a jeho cestovatelský přístav v domě U Halánků, *Reflex*, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/87677/mecenas-ceskych-svetobezniku-vojta-naprstek-a-jeho-cestovatelsky-pristav-v-dome-u-halanku.html>, vyhledáno 13. 2. 2020.

⁶⁶ Počátky jejich úsilí spadají do roku 1862. Tehdy se Vojta Náprstek se skupinou českých vlastenců vydal do Londýna na Světovou výstavu. V plánu bylo načerpat nové podněty v oblasti průmyslu a výroby a možnosti následného uplatnění v českém prostředí.

přispěl dále například Joe Hloucha, synovec Josefa Kořenského. Nejstarší africké exponáty pro muzeum zajistil Antonín Stecker. Sbírkou z Jižní Ameriky cestovatele Alberto Vojtěcha Friče muzeum obohatily až po Náprstkově smrti.⁶⁷ Sbírkou částečně utvářeli i Náprstkoví další známí a přátelé.

Po příjezdu z Ameriky do Prahy začal Náprstek také aktivně podporovat vzdělávání žen. V roce 1868 založil ve svém rodném domě U Halánků Americký klub dam, kde poskytoval prostor pro přednášky i jiné společenské akce. V Americkém klubu dam vystupovali se svými přednáškami například výše zmiňovaní cestovatelé, jako Emil Holub, Antonín Stecker nebo Enrique Stanko Vráz a k dispozici zde byla taktéž knihovna. Cenné knihy se Náprstkoví podařilo získat (nejen pro vlastní knihovnu, ale i jiné knihovny v Čechách) díky navázaným kontaktům v Londýně v roce 1862.⁶⁸ Členkou klubu se stala i Josefa Křížková, pomocnice Anny Fingerhutové a Náprstkova pozdější manželka.⁶⁹ Dámy z klubu se aktivně podílely například na fungování Průmyslového muzea.

Krom toho se Náprstek dokázal prosadit i jako politik. Svým okolím byl navržen na pozici poslance do zemského sněmu, do níž byl v roce 1863 i zvolen, a o deset let později se stal členem rady města Prahy a dostal se tak k řešení nejrůznějších společenských otázek: prosazoval například způsob pohřbívání kremací, vyjadřoval se k otázkám chovu psů nebo kanalizace a čistoty vody v rozrůstajícím se městě. Zajímala ho problematika školství a výchovy, veřejné dopravy, práv žen, nebo například propagoval založení zoologické zahrady.⁷⁰

Náprstek zemřel 2. září 1894 po mozkové mrtvici. O čtyři dny později se konalo smuteční rozloučení – na přání zemřelého bylo upuštěno od honosných obřadů, květin a hudby. Kremace proběhla v německém městě Gotha, kam rakev doprovodila smuteční společnost o 53 členech.⁷¹ Urna s popelem byla umístěna v Náprstkově muzeu.

Vojta Náprstek nebyl cestovatelem, přesto svým počínáním – mj. jako mecenáš významných českých cestovatelů a zakladatel Průmyslového, později svou specializací etnografického muzea – patří do dějin českého cestovatelství. Na tomto poli je Náprstkův přínos obrovský, nicméně jeho snahy nemohly zastat stejnou roli v poskytování podpory cestovatelům, jako v jiných zemích měly oficiální instituce.

---

⁶⁷ Secká 2011, s. 216–223.

⁶⁸ Ke knihovně více např. kap. Náprstková knihovna, Secká 2011, s. 90–104.

⁶⁹ Josefa Náprstková, rozená Křížková (1838–1907), „stoličná“ v podniku Anny Fingerhutové. Vojtu Náprstka si vzala za muže dva roky po smrti jeho matky, v roce 1875.

⁷⁰ Secká 2011, s. 227–235. – Rozhoň 2005, s. 247.

⁷¹ Zúčastnili se také cestovatelé Josef Kořenský a Enrique Stanko Vráz. Secká 2011, s. 254.

Emil Holub (1847–1902)

Emil Holub se narodil v Holicích jako jediný syn do rodiny obecního lékaře. Po maturitě na žateckém gymnáziu se rozhodl pro studia lékařství na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Jeho zálibou byla od mládí přírodověda, četba cestopisných románů a o něco později i nově se etablující obor archeologie.⁷²

I přes neznalost angličtiny a holandštiny se Holub poprvé do Afriky směle vydal krátce po dokončení medicíny.⁷³ Rodiče synovu cestu vnímali jako pro něj prospěšnou zkušenost a příležitost získat v cizině cenné znalosti, tou dobou však netušili, že studiu Afriky zasvětil celý svůj život. Kromě badatelského a sběratelského zájmu ho do Afriky vedl úkol najít vhodné místo pro českou osadu. Idealistický plán odkoupit pozemek nebo si ho pronajmout od vládců místních národů ale zrealizován nikdy nebyl.⁷⁴

Emil Holub vyrazil vlakem z Prahy přes Německo do Holandska, odkud se plavil do Anglie. Z Londýna už pokračoval vlakem do Southamptonu. Holub se poprvé do jižní Afriky dostal po 37 dnech plavby parníkem ze Southamptonu 1. července 1872.⁷⁵ Protože finanční prostředky vyčerpal již při cestě tam, byl nucen si na živobytí a cestu do nitra Afriky vydělat otevřením lékařské praxe téhož roku v Kimberley.⁷⁶ I to byla ale příležitost k poznání místních poměrů.

V jedné z lokalit nalezišť diamantů se Holub seznámil s krajanem Čenkem Pacltem, který se Holuba ujal a pomáhal mu při jeho začátcích. Už při první výpravě do vnitrozemí se Holubovi povedlo nashromáždit dost přírodovědných a etnografických materiálů, jako zkameněliny, nerosty a rostliny, které následně posílal do Prahy. V Praze je vyzvedával Vojta Náprstek, s jehož pomocí byla brzy zorganizována výstava.⁷⁷ Takto vykonal ještě další dvě průzkumné cesty. Aby si vydělal na cestu domů, rozhodl se uspořádat výstavu přírodnin a etnografických předmětů přímo v Kimberley. Výstava nicméně Holubovi nepřinesla výdělek, naopak vedla k jeho zadlužení, což Holub vyřešil opětovným otevřením lékařské praxe.⁷⁸

---

⁷² Šámal 2013, s. 30, 45.

⁷³ Anglický jazyk si osvojoval až na místě. Šámal 2013, s. 93.

⁷⁴ Winter 2013, s. 27.

⁷⁵ Bauše 1907, s. 18. – Plavba pro nepříznivé počasí nabrala sedmidenní zpoždění. Šámal 2013, s. 108.

⁷⁶ Anonym, *Dr Emil Holub, Naše věda, technika, umění a jejich představitelé*, 1953, s. 4. – Od Vojty Náprstka, se kterým se Holub poznává ještě v průběhu svých vysokoškolských studií získal 500 zlatých a k tomu kapesné na cestu přes západní Evropu, od svého otce dále 300 zlatých a od otce přítelkyně napřed přibližně 107 zlatých a den před odjezdem dalších 120 zlatých.

⁷⁷ S přičiněním Vojty Náprstka byla v roce 1874 uspořádána předběžná výstava Holubových sbírek na staroměstské radnici, viz kapitola Výstavy.

⁷⁸ Bauše uvádí, že sbírky z první cesty čítaly 30 900 kusů. Dovozné z Kapského Města do Southamptonu mu bylo společností Union Steam Ship Company prominuto. Bauše 1907, s. 102, 106. – Baum 1955, s. 25.

Po návratu ze sedmiletého pobytu v Africe do Prahy začal okamžitě s psaním knihy, třízením materiálů, přednáškovou činností a přípravou na další vycestování. Také svými cestopisnými dopisy z Afriky vydávanými ve *Světozoru*, *České včele* a zmínkami v některých zahraničních periodikách se Holub záhy dostal do povědomí nejenom v domácím prostředí.⁷⁹

Začaly přicházet pozvánky k přednáškám. Pro tyto účely si s sebou ze své první cesty Holub přivezl bečuánskou holčičku Bellu, která ho doprovázela na jeho vystoupeních.⁸⁰ První přednášku uspořádal Holub v Praze na Žofínském ostrově 24. října a první výstava na Střeleckém ostrově v Praze se otevírala již pátý týden po Holubově návratu do vlasti, 23. listopadu 1879.⁸¹ Presentace v podobě výstav i přednášek mu zajišťovala značnou popularitu a uznání, nicméně stále ne dostatek finančních prostředků na návrat do Afriky. Jako jistý projev uznání své práce obdržel mj. nabídku belgického krále Leopolda II. řídit kolonizaci Konga, kterou ale Holub, který poznal jihoafrické poměry a vykořisťování domorodců ve prospěch kolonizátorů, odmítl.⁸²

Na druhou africkou cestu se Emil Holub vydal v roce 1883, tentokrát s družinou a se svou novomanželkou.⁸³ Lépe se vyzbrojil, jak novými vědomostmi, tak vědeckými či jinými přístroji. Zvolil si za cíl projít celý africký kontinent od jihu na sever, čili od Kapského Města po Egypt a vrátit se domů s kvalitními sbírkami a vědeckými poznatky.

Po úspěšné výstavě uspořádané v Kapském Městě – tentokrát rakouských výrobků – které vezl Holub s sebou, se vydal se svou skupinou na cestu. Cíl se mu však splnit nepodařilo. Neobyčejně náročná cesta až k území „Mašukulumbů“ si vyžádala hned několik pohrom, vylíčených v druhém cestopisu.⁸⁴

---

⁷⁹ Charles Darwin ocenil Holubův cestopis dopisem zaslaným Holubovi. Anonym, *Dr Emil Holub, Naše věda, technika, umění a jejich představitelé*, 1953, s. 5. – Mareš 1952, s. 7.

⁸⁰ Bella žila v domě Náprstkových, kde se naučila česky a německy a Holub ji nechal také pokřtít. Do Afriky se vrátila při druhé Holubově cestě. Secká 2011, s. 111. – Šámal 2013, s. 208, 225, 226.

⁸¹ Po jejím skončení byla přesunuta do Vídně. Tentýž rok vyšla také Holubova první studie vědeckého charakteru, *Eine Culturstrizze des Marutse-Mambunda-Reiches*, na níž pracoval ještě před návratem do Evropy. Dostupné v archivu Náprstkova muzea. ANpM, os. fond EH, MD., kt. 36/35-663, *Eine Culturstrizze des Marutse-Mambunda-Reiches in Süd-Central-Afrika*, Wien 1879.

⁸² Martínek–Martínek 1998, s. 201.

⁸³ Skupinu šesti účastníků vybral Holub ze sedmi set přihlášených z celého Rakouska-Uherska. Sedmým členem výpravy byla Holubova manželka Růžena Holubová-Hofová (1865–1958). Z expedice se do Rakouska-Uherska vrátili čtyři členové. Votrubec 1954, s. 82, 142. – Holub vyčísil náklady na druhou africkou expedici na 50 tisíc zlatých a získat tuto částku, i tak podhodnocenou, se záhy ukázalo jako problém. Výzva veřejnosti k příspěvkům byla publikována v *Časopise Musea království českého* (Ferdinand Hochstetter, Rakouská výprava do Afriky, *Časopis Muzea království Českého* LIV, 1880, s. 601, <http://www.digitalniknihovna.cz/nm/view/uuid:25bdb750-814d-11e0-8295-000d606f5dc6?page=uuid:5be40fb0-8129-11e0-bec4-000d606f5dc6>, vyhledáno 19. 2. 2020). Cestu Holub podnikl i přesto, že nedosáhl stanovené částky.

⁸⁴ Název *Mašukulumbové* používal Emil Holub pro národ známý spíše jako Šukulumbe. Jedná se o etnikum Ila, žijící v Zambii. Navrátil 1973, s. 262, 269. – Milena Štráfěldová, První mapu Viktoriiných vodopádů zakreslil český cestovatel Emil Holub, *Radio Prague International*, <https://www.radio.cz/cz/rubrika/special/prvni-mapu-viktoriinych-vodopadu-zakreslil-cesky-cestovatel-emil-holub>, vyhledáno 16. 2. 2020. – Emil Holub,

Do Prahy se Holub vrátil v roce 1887 a s ním i bohaté sběry přírodnin a etnografických předmětů, včetně osmnácti rytin „Křováků“.⁸⁵

Třetí cestu do Afriky se mu již absolvovat nepodařilo. Do konce života psal vědecké články o Africe a přednášel doma i v zahraničí. Zemřel po nemoci v roce 1902, pohřben je na vídeňském Zentralfriedhof, kde byl roku 1904 odhalen pomník tvaru hermy s bustou Holuba. Pod ní se o zeměkouli opírá truchlící postava plačky. [Obr. 2]

Holubovy dopisy z cest vydával cestovatelův otec František Josef Holub, a tak se staral o jeho „propagaci“ v české společnosti. Mimo dopisy zasílal Holub z Afriky také fejetony.⁸⁶

Emil Holub stojí za vznikem prvního českého novodobého cestopisu, který popisuje jeho africký pobyt, jak přírodní zajímavosti, tak společensko-kulturní aspekty tamního života.⁸⁷ Vyšel rok po jeho návratu do Prahy v roce 1879 a o nedlouho později, v roce 1881, následoval díl druhý. Cestopis doplnily ilustrace českého malíře Adolfa Liebschera podle Holubových skic a věnován byl císaři Františku Josefu I. Oba svazky obsahovaly přes 1040 stran. Cestopis se těšil oblibě jak u neodborného publika, tak byl také ceněn po stránce odborné, a dokonce získal Velkou zlatou medaili na Mezinárodním sjezdu zeměpisném.⁸⁸ Záhy se dočkal překladu do angličtiny, němčiny a francouzštiny.⁸⁹

Také Holubův druhý cestopis měl velký úspěch. Stejně jako u prvního cestopisu jde o dvojdílnou práci, která je čtivá díky napínavým popisům dramatických situací.⁹⁰

Dra Emila Holuba druhá cesta po jižní Africe. Z Kapského Města do země Mašukulumbův. Cesty v Jižní Africe vykonané v letech 1883–1887, [Díl 1–2], Praha 1890.

⁸⁵ Pojem „Křováci“ – podle současné terminologie Sanové – zahrnuje asi 24 národů sídlící v oblasti Kalahari a Namib. Ukázky jejich skalních rytin vykazují jistou míru podobnosti s paleolitickými rytinami z nalezišť v jižní Evropě. Podrobněji Jiří Müller, Sbírký Dr Emila Holuba v Náprstkově muzeu, in: Dlouhý 1947. – Skalní rytiny se nacházejí na území dnešních států Angoly, Namibie, Botswany, Zimbabwe a Jižní Afriky. Časově spadají do širokého rozpětí, počínaje pravěkem. Sanové rytiny vytvářejí dodnes. Šámal 2013, s. 69, 70. – Dnes součástí sbírek předních evropských muzeí. Rytiny zobrazují například útok nosorožce na pštrosa, křováckou ženu či šakala lovicího gazelu. Křováckým uměním se Holub důkladně zabýval i ve svém druhém africkém pobytu. Votrubec uvádí, že skupina rozpoznala v křováckých rytinách čtyři období. V nejstarším rytiny představovaly pouze obrysové kresby, ve druhém byly již předměty úplně vyryty, ve třetím období křovácká tvorba dosáhla vrcholu a byla nejpropracovanější. Čtvrté období se paralelně váže na období kolonizace a představuje úpadek. Votrubec 1954, s. 71, 86.

⁸⁶ Jsou to např. Dopisy českého cestovatele po Africe MUDra Emila Holuba (*Světazor* 1873–1876), Dva výlety k řece Limpopo (*Česká včela* 1876), Z dopisů afrického cestovatele MUDra Emila Holuba (*Světazor* 1876), Zahubení tří lvů za jedné noci (*Posel z Prahy* 1878). Rozhoň 2005, s. 267. – Šámal 2013, s. 114.

⁸⁷ Emil Holub, *Sedm let v jižní Africe. Příhody, výzkumy a lovy na cestách mých od polí diamantových až k řece Zambesi (1872–1879)*, [Díl 1–2] Praha 1880–1881.

⁸⁸ Rozhoň 2005, s. 121.

⁸⁹ Anglické vydání ocenil přírodovědec Charles Darwin, který Holubovi poslal děkovný dopis. Votrubec 1954, s. 76. – Šámal 2013, s. 239–246.

⁹⁰ Současně vyšel cestopis v angličtině, němčině a maďarštině. V roce 1973 byl druhý Holubův cestopis znovu vydán pod pozměněným názvem *Cesta do země Mašukulumbů*.

Enrique Stanko Vráz (1860–1932)

Enrique Stanko Vráz bývá vedle Emila Holuba a Josefa Kořenského zařazován do trojice nejvýznamnějších cestovatelů období „zlaté éry“ cestovatelství, přesto se jeho identitu do dnešní doby nepodařilo zcela odhalit.⁹¹ Svůj původ a ranou minulost Vráz záměrně zatajoval a o zachování inkognita se později starala také jeho dcera Vlasta Vrázová.⁹²

Jako místo narození Enrique Stanka Vráze se nejčastěji uvádí bulharské město Veliko Tárnovo.⁹³ Matka byla snad původem Bulharka, otec Čech, na což odkazuje Vrázova vysoká úroveň češtiny a zároveň bulharský pas, se kterým cestoval, nicméně i původ Vrázových rodičů zůstává dodnes nepotvrzený.⁹⁴

Vráz započal svou kariéru cestovatele pravděpodobně v severní Africe v roce 1880. Ve svých částečně publikovaných denících uvádí, že ho do světa vypudila napjatá situace v rodině.⁹⁵ Když o pět let později poslal z Afriky Národnímu muzeu do Prahy darem sběry, jeho jménu se poprvé dostala pozornost, i když zatím jen od úzké skupiny odborníků, se kterou také udržoval v průběhu let v cizině korespondenci.⁹⁶

Vrázovým původním plánem bylo přesunout se na jih, do města Timbuktu v dnešním státě Mali, což se mu ale nepodařilo, přestože cestoval přestrojen v orientálním šatu.⁹⁷ Do Timbuktu se nakonec nedostal ani po změně výchozího bodu – z dnešního státu Gambie, kam přicestoval v roce 1883.⁹⁸ Nákaza malárií a následné zdravotní komplikace (zimnice, horečka aj.) poté zapříčinily, že se rozhodl úplně změnit prostředí – a také kontinent.

---

⁹¹ Pseudonym Stanko Vráz odkazuje na slovinského básníka, jméno Enrique může být interpretováno jako varianta jména Jindřich nebo Heinrich, kterou používal (avšak nejen) ve španělsky hovořících zemích. Rozhoň 2005, s. 239. – Martínek – Martínek 1998, s. 459. – Kandert 1997, s. 118. – Todorová 2006, s. 5.

⁹² Vráz svůj původ zatajoval zřejmě pro větší slávu a publicitu, což mělo jen pozitivní dopad na úspěšnost jeho knih, článků a přednášek. Votrubec 1995, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 24. 2. 2020. – Kandert 1997, s. 118. – Martínek – Martínek 1998, s. 459. – Todorová 2006, s. 5.

⁹³ Rozhoň 2005, s. 240. – V literatuře se setkáme také s myšlenkou, že místem Vrázova narození může být polské město Tarnów. Votrubec 1995, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 24. 2. 2020.

⁹⁴ Bezchybnou češtinu prokazují např. Vrázovy dopisy. Rozhoň 2005, s. 240. – Z jiných zdrojů o Vrázovi vyčteme, že jeho otcem byl ruský diplomat či důstojník a matkou česká vlastenka, od níž získal výborné znalosti češtiny. Psalo se však také o tom, že česky se naučil od svého českého vychovatele, protože matka Češka nebyla. Martínek – Martínek 1998, s. 459. – Todorová 2006, s. 8.

⁹⁵ Votrubec 1995, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 24. 2. 2020. – O rodinných problémech se krátce zmiňuje také v dopise pro Vojtu Náprstka, publikovaném v Kandertová 1984, s. 5. – Todorová 2006, s. 5.

⁹⁶ Byli to například Vojta Náprstek, správce přírodovědeckých sbírek Zemského muzea v Praze Antonín Frič nebo Josef Kořenský. Rozhoň 2005, s. 239, 240.

⁹⁷ Kandertová 1984, s. 6. – Vráz se do Timbuktu snažil dostat s karavanou a v přestrojení za židovského nebo arabského obchodníka. Kandert 1997, s. 118.

⁹⁸ Reportáže doplněné o fotografie mapující Vrázův africký pobyt vydával časopis *Světazor* (např. Od zlatého pobřeží afrického. Z cestopisných zápisků E. St. Vráze, *Světazor* XXVIII, 1894, č. 33, s. 387; č. 34, s. 399–402).

Ze západního pobřeží Afriky vyrazil roku 1888 na Kanárské ostrovy, kde pobyl rok, aby se v přívetivějším klimatu léčil po náročných letech strávených v Africe.⁹⁹ Náklady Vrázovi hradil polský kníže, mecenáš jeho cest a snad i známý Vrázových rodičů.¹⁰⁰

Po roce připlul Vráz do Jižní Ameriky, do Venezuely. Po příjezdu se Vráz živil obchodem a sběrem přírodnin, pozornost zaměřoval mj. na orchideje. V roce 1889 ho Antonín Frič představil české veřejnosti prostřednictvím časopisu *Vesmír* jakožto českého spisovatele. [Obr. 3] Uveřejněna byla Vrázova fotografie a poděkování za zaslané sběry.¹⁰¹

V letech 1892 a 1893 se mu povedlo uskutečnit cestu napříč jihoamerickým kontinentem – podél řek Orinoko a Amazonky, od Atlantického oceánu k Pacifiku. Část cesty měly pokrýt výnosy z prodeje afrických sbírek.¹⁰²

Vráz se z Ameriky vrátil nečekaně v červnu 1894, ve stejný rok, kdy uspořádal Vojta Náprstek výstavu jeho zaslaných sbírek etnografických předmětů (viz kapitola Výstavy). S sebou přivezl také několik živých zvířat.¹⁰³ Během svého pražského pobytu získal díky přednáškám popularitu a stal se výraznou osobností okruhu Vojty Náprstka a pražských vlastenců. První přednášku zahájil v Praze na Žofíně 26. listopadu 1894.¹⁰⁴

V listopadu roku 1895 se Vráz opět vycestoval a tentokrát zamířil do Severní Ameriky. I ve Spojených státech si vydělával na živobytí přednáškami pro spolky krajanů. O rok později se Vráz znovu vydal na cesty – parníkem ze San Francisca do Asie. Cestoval postupně přes Japonsko, Čínu, Malajsii až na ostrov Borneo, kde se zdržel několik měsíců, a v prosinci 1896 se ještě pokusil proniknout do vnitrozemí Nové Guineje.¹⁰⁵ Odtud následovala ještě měsíční zastávka v Thajsku, a konečně cestou přes Suezský průplav mířil do Prahy. Vráz se však v Praze dlouho nezdržel, protože hned zamířil dál na západ – do Ameriky.¹⁰⁶

Po Vrázově asijské cestě roku 1897 vyšla první cestopisná kniha s názvem *Z cest E. St. Vráze*.¹⁰⁷ Nešlo o ucelený cestopis jako v případě Emila Holuba, nýbrž o výběr Vrázových poznámek z cest jihoamerických, asijských i severoafrických, deníkových zápisků a dopisů vázaných na tyto cesty. I zde se publikace jak u českého čtenáře, tak i u odborné kritiky setkala

---

⁹⁹ Martínek – Martínek 1998, s. 460.

¹⁰⁰ Votrubec 1995, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 24. 2. 2020. – Jmenovitě mělo jít o knížete Adama Woronieckeho. Rozhoň 2005, s. 19. – Todorová 2006, s. 7.

¹⁰¹ *Vesmír* XIX, 1889, <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:4f9e2b13-5625-11e1-1726-?page=uuid:4f9e2b22-5625-11e1-1726-001143e3f55c&fulltext=Vr%C3%A1z>, vyhledáno 23. 2. 2020.

¹⁰² Kandertová 1984, s. 8, 11. – Rozhoň 2005, s. 240.

¹⁰³ Rozhoň 2005, s. 84.

¹⁰⁴ Kandertová 1984, s. 255.

¹⁰⁵ Vráz 1925, s. 238.

¹⁰⁶ Rozhoň 2005, s. 240. – Kandertová 1984. – Todorová 2006, s. 14.

¹⁰⁷ Enrique Stanko Vráz, *Z cest E. St. Vráze*, Praha 1925.

s úspěchem. Vráz následně publikoval ještě podrobnější popis své jihoamerické cesty, s názvem *Napříč rovníkovou Amerikou* (1900), doplněný o ilustrace Zdeňka Buriana. K dalším Vrázovým knihám patří například *V Siamu, v zemi bílého slona* (1901) nebo *Čína. Cestopisné črty* (1904).¹⁰⁸

Vráz se oženil v Chicagu v prosinci roku 1897. Za manželku si vzal Vlastu Geringerovou, Čechoameričanku a dceru tamního vydavatele krajanských novin českého původu Augusta Geringera, se kterou se poznal u Náprstků.¹⁰⁹ O svých cestách přednášel dále i ve Spojených státech. V roce 1901 se Vráz vypravil do Asie ještě jednou – znovu do Číny, poté přes Mandžusko do Ruska a na Sibiř.¹¹⁰

V roce 1910 přesídlil Vráz do Chicaga na delší dobu, a to až do srpna roku 1921.¹¹¹ Prosazoval zřízení Národní rady, jež měla jako kulturní, školské a tělovýchovné centrum zastřešovat všechny krajanské organizace. V roce 1911 tento orgán v Chicagu skutečně vznikl a Vráz se stal jeho prvním předsedou.

Po vzniku Československa se Vráz usadil v Praze. S rodinou stále podnikal cesty do Ameriky, ale vždy se vracel zpět do Čech. Ke konci života už trávil většinu času doma, v pražských Holešovicích, Ameriku navštěvoval na krátko. Vráz trpěl slabostí srdce a nemocí ledvin, proto se také v letních měsících jezdil léčit do Poděbrad.¹¹² V roce 1930 obdržel ku příležitosti sedmdesátých narozenin finanční příspěvek za odpřednášené hodiny pro mládež, za které si Vráz nic nenárokovoal.¹¹³ Zemřel o dva roky později a pochován je v Praze na Olšanech.

Darem či nákupem se do Náprstkova muzea dostaly Vrázovy sbírky z Jižní Ameriky, Indonésie, Nové Guineje, Číny i jiných zemí Orientu. S Josefou Náprstkovou a sborem pracovníků Českého průmyslového muzea udržoval Vráz přátelské vztahy, stejně jako Vlasta Vrázová, která muzeu věnovala pozůstalost svého otce po druhé světové válce.¹¹⁴

---

¹⁰⁸ Vráz fotografoval a tyto fotky také doplňovaly jeho cestopisy, což přispělo k autenticitě a oblíbenosti mezi početnými čtenáři. Co se týče vydaných cestopisů, patří Vráz spolu s Kořenským k nejpłodnějším cestovatelům.

¹⁰⁹ Na svatební cestu vycestovali novomanželé do Mexika. Rozhoň 2005, s. 240. – Secká 2011, s. 218.

¹¹⁰ Rozhoň 2005, s. 241.

¹¹¹ Kandertová 1984, s. 260.

¹¹² Votrubeč 1995, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 24. 2. 2020.

¹¹³ Rozhoň 2005, s. 241.

¹¹⁴ Další část sbírek, písemnosti a 26 etnografických předmětů odkázala témuž muzeu po své smrti. Kandert 1997, s. 119.

Joe Hloucha (1881–1957)

Joe Hloucha (vlastním jménem Josef) se narodil do rodiny sládka v Podkování u Mladé Boleslavi. Během Hlouchova dětství se rodina dvakrát stěhovala. Poprvé v roce 1885 do Libochovic u Roudnice, kde si otec, Josef Hloucha starší, pronajal pivovar a malý Josef zde navštěvoval obecnou školu. V roce 1895 se rodina přestěhovala do Prahy.¹¹⁵

V Praze pokračoval Hloucha ve studiu na Malostranském gymnáziu a od roku 1896 na Československé obchodní akademii. Absolvoval navíc ještě roční kurs účetnictví na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. Svá studia dokončil rokem 1900.¹¹⁶

Mezi zájmy mladého Josefa Hlouchy patřilo psaní povídek a během gymnazijních studií se poprvé dostal k četbě románů o vzdálených zemích. Jistý vliv měl v tomto ohledu na Hlouchu cestovatel Josef Kořenský, matčin bratranec. Hloucha si v průběhu let vedl deníky, z nichž je patrný obdiv i k dalším cestovatelům (Vrázovi, Holubovi).¹¹⁷ Často navštěvoval paní Josefu Náprstkovou a Průmyslové muzeum, kde vypomáhal s tříděním sbírek. Jako samouk započal se studiem japonštiny.¹¹⁸

Po studiích pracoval Hloucha jako úředník a absolvoval také vojenskou službu. První povídky uveřejňoval v časopisech (*Světozor*, *Český svět*) a první román, *Sakura ve vichřici – útržek deníku z cesty do Japynu*, vyšel knižně v roce 1905.¹¹⁹ Díky výtěžku z publikování knihy a vyplacení podílu z dědictví se mu podařilo poprvé vycestovat do vysněného Japonska.

Do země vycházejícího slunce se Hloucha dostal po dvou měsících plavby z Brém, kde se nalodil 14. ledna 1906, ve svých čtyřiatvaceti letech. V městě Kóbe se setkal s krajanem Karlem Janem Horou, strojním inženýrem, který Hlouchovi díky cenným radám usnadnil začátek pobytu v Japonsku. Z Kóbe zamířil Hloucha do Ósaky, kde se zdržel dva měsíce a tři další měsíce pobyl v Tokiu.¹²⁰

---

¹¹⁵ Šmejkal 1931, s. 32. – Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 10.

¹¹⁶ Šmejkal 1931, s. 32.

¹¹⁷ V deníku z 19. ledna 1899 Hloucha dokonce popisuje svůj sen založit muzeum cizího národopisu. „[...] *Dále ve zvláštním sále napodobené stavby všech národů jako stavby indiánů, domy žaponců, čínské pagody, černošské a eskymácké domky, indické stavby, arabské a indické mešity atd.*“ Deník Joe Hlouchy, zápis z 19. ledna 1899, NpM, Ar. Hl. 7/10.

¹¹⁸ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 12.

¹¹⁹ Hloucha ve svém díle vyjadřuje obdiv k Japonsku, které však tou dobou ještě nenavštívil a znal ho pouze zprostředkovaně. Román byl velmi úspěšný, i přes počáteční skepsi vydavatele J. R. Vilímka. V dopise (z 29. 12. 1904, NpM, Ar. Hl. 2/3-159). Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 15.

¹²⁰ Šmejkal, s. 39.

Hloucha v Japonsku uzavřel tzv. „smluvní manželství“ s osmnáctiletou Japonkou Tamou.¹²¹ Zajímal se o tamní kulturu, náboženství, umění, architekturu a často navštěvoval divadlo. Podnikl také výstup na horu Fudži a věnoval se nákupu uměleckých předmětů a starožitností. Hlouchovy sbírky jsou různorodé – šlo o grafické tisky, porcelán, knihy, hračky, vějíře, svitkové obrazy apod.¹²² Předměty posílal do Čech svému bratru Karlovi.

Po návratu do Prahy se Hloucha věnoval psaní a překladu z japonštiny a udržoval korespondenci s přáteli z Japonska. Publikoval román *Zátopa* (1906) a soubory povídek *Vzpomínky na Japonsko* (1908) a *Polibky smrti* (1912). Společně s bratrem Karlem zřídili v Praze ku příležitosti oslav 60. výročí panování Františka Josefa I. originální japonskou čajovnu.¹²³ Třídění sbírek a psaní se Hloucha věnoval také za války, která přerušila plány na druhou cestu do Japonska.

Po válce a vzniku první republiky navštívil několik evropských metropolí, např. Vídeň, Berlín, Lipsko nebo Paříž, kde mj. nakupoval do vlastních sbírek, ale také českých měst jako Karlovy Vary či Plzeň. S bratrem Karlem ve dvacátých letech na krátko navštívili severní Afriku, odkud přivezli do Prahy několik předmětů.¹²⁴ Hloucha nezanedbával ani kariéru spisovatele – v roce 1919 vyšla *Moje „Paní Chrysanthema“* a o rok později povídky *Pavilon hrůzy* (1920).

V listopadu 1923 zakoupil Joe Hloucha vilu v Roztokách, kam se nastěhoval se svou sestrou Jiřinou, stále však dojížděl do Prahy, ať už za zábavou, do biografu, kavárny, nebo za obchodem.¹²⁵ Obchodní kontakty Hloucha navázal také s Vincencem Kramářem, kterého navštěvoval v Rudolfinu, a to navzdory jisté antipatii ke Kramářovi, popsané v deníkových záznamech.¹²⁶

Hloucha se do Japonska vrátil až po dvaceti letech, v červnu 1926. Za tu dobu se země velmi změnila. Na jednu stranu byly stopy po zemětřesení z roku 1923 stále zřetelné, na tu druhou se země vyvíjela – a ztrácela na své autenticitě především kvůli sílícímu vlivu

---

¹²¹ S Tamou nežil typický manželský život, byla spíše jeho rádkyní a pomocnicí. V Japonsku bylo „smluvní manželství“ rozšířené a hojně využívané cizinci. Manželství s Tamou trvalo tři měsíce. Šmejkal 1931, s. 40, 42.

¹²² O nákupech se zmiňuje v denících, blíže však předměty nespecifikuje. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 19.

¹²³ Podnik s názvem Jokohama bratři otevřeli v roce 1909. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 24.

¹²⁴ Do Hlouchovy africké sbírky patří např. cenné masky z Pobřeží slonoviny či Libérie. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 26. – Vrlíková 2011, s. 44–52.

¹²⁵ Vilu Sakura, jak ji nazval, upravil Hloucha v japonském stylu a přestěhoval do ní své sbírky. Hloucha vilu později prodal, a ještě několikrát se přestěhoval. Jeho posledním bydlištěm se stal byt ve Vladislavově ulici v Praze. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 34.

¹²⁶ Hloucha si stěžuje např. na marné obchody s Kramářem. Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 6. 3. 1930, NM NpM, Ar. Hl. 9/2. – Nevybíravě se Hloucha však ve svých denících vyjadřuje poměrně často, a to nejen o lidech, ale také o divadelních představeních či filmech v biografu. Naopak chybí hodnocení politické situace a skoupé jsou obecně také zápisky o nově nabytých předmětech do sbírky. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 28–29. – Vrlíková 2011, s. 22.

západní kultury. Hloucha čas v Japonsku využil pro doplnění svých sbírek novými artefakty a zároveň čerpal inspiraci pro další literární díla. Pozornost zaměřil převážně na náboženství.¹²⁷

Dařilo se mu střídát místa pobytu a díky tomu poznat více míst a částí Japonska. Právě při svém druhém pobytu se přes přátele seznámil s malířkou Sadžiwarou Hisako, která ilustrovala další vydání jeho knihy *Sakura ve vichřici*. Japonsko Hloucha opustil v listopadu 1926. Domů se vydal oklikou, přes Tichý oceán do Kanady, a odtud přes Atlantik do Liverpoolu, Bruselu a Antverp, odkud už zamířil do Prahy. Domů přijel 18. prosince 1926.¹²⁸

3. a 4. prosince roku 1930 se v berlínském Internationales Kunst- und Auktionshaus konala aukce Hlouchovy sbírky (především africké a oceánské umění a japonské dřevoryty).¹²⁹ Samotné dražbě v Berlíně předcházela krátká výstava (od 29. listopadu do 2. prosince 1930). Ani aukce však neproběhla dle představ. Částečným důvodem byla nastupující hospodářské krize, jak si Hloucha poznamenal do svého deníku.¹³⁰ Ve *Volných směrech* se objevil článek, který si Hloucha k datu 12. ledna 1931 vlepil do svého deníku. V něm autor chápe dražbu Hlouchovy sbírky v Německu jako významnou ztrátu pro česká muzea. Přesto se ale nakonec některé předměty z aukce dostaly zpět do Čech, resp. do Náprstkova muzea.¹³¹ Presentaci sbírek Hlouchy ve třicátých letech završila účast na společné výstavě s autorskými pracemi Emila Filly v únoru 1935.¹³²

Hloucha se plánoval do Japonska vydat po třetí, avšak s příchodem druhé světové války z úmyslu sešlo. Válku strávil třízením svých sbírek, jejich eventuálnímu rozšiřování nákupem a psaním článků s mimoevropskou tematikou do novin. Zapůjčením exponátů ze svých sbírek se Hloucha v roce 1943 podílel na výstavě japonského umění a uměleckého průmyslu.¹³³ Stal se uznávaným znalcem mimoevropského umění, ale zajímal se i o české gotické umění a spolupracoval s Národní galerií i s Náprstkovým muzeem. Poslední knihu, *Hokusai*, vydal Hloucha v roce 1949.

V padesátých letech uzavřel s ministerstvem kultury o postoupení svých sbírek do vlastnictví státu a začal pobírat měsíční rentu. Joe Hloucha zemřel náhle 13. června 1957.

---

¹²⁷ Tři roky po svém návratu z cest vydává Hloucha *Zahradu lásky* (1929), *Mezi bohy a démony* (1929), *Prodavačky úsměvů* (1929) a *Japonečky* (1931).

¹²⁸ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 35.

¹²⁹ Hloucha se totiž rozhodl sbírku, kterou rok před aukcí vystavil v Praze ve Veletržním paláci, a kterou Československý stát nakonec nekoupil, nabídnout do zahraničí (viz kapitola Výstavy). – Adam Leonhard – V. Jarolim, *Sammlung Joe Hloucha Prag. Ostasien. Ozeanien. Afrika. Japanische Graphik* (kat. výst.), Internationales Kunst- und Auktionshaus G. M. B. M., Berlin 1930.

¹³⁰ Deník Joe Hlouchy, zápis z 3. 12. 1930, NpM, Ar. Hl. 9/12.

¹³¹ Šmejkal 1931, s. 97. – Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 38, 39.

¹³² O blízkosti k primárním projevům tvořivosti a recepci etnického umění v díle Filly blíže Winter 2005.

¹³³ Výstava se uskutečnila v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze.

Alberto Vojtěch Frič (1882–1944)

Alberto Vojtěch Frič pocházel ze vzdělané pražské vlastenecké rodiny. Jeho strýcem byl zmiňovaný Antonín Frič, zoolog, univerzitní profesor a ředitel zoologických sbírek Národního muzea.¹³⁴

U Friče se už v dětství projevil zájem o kaktusy, který rychle přerostl k hluboké vášni. Postupným prohlubováním svých znalostí o kaktusech se mu podařilo vypracovat se na váženého znalce, jemuž do Prahy posílali kaktusy k posouzení pracovníci z různých zahraničních institucí.¹³⁵ Vybudoval sbírku kaktusů, která byla hodnocena jako nejkvalitnější soukromá sbírka kaktusů v Rakousku-Uhersku, a to vše teprve při studiu na gymnáziu.¹³⁶

Frič se po maturitě v roce 1900, jako osmnáctiletý hoch, přihlásil na pražskou techniku. Velmi rychle ale poznal, že studium vysoké školy nebude pro něj to pravé. Už během prvního semestru se mu povedlo přesvědčit rodiče o svém plánu vycestovat do Brazílie, získat jejich podporu a vyrazit na cestu se záměrem věnovat se na místě studiu kaktusů. Otec, známý advokát JUDr. Vojtěch Frič, si mohl dovolit syna finančně podpořit a přispět mu na cestu. Zařídil mladému Fričovi pas a lodní lístek do brazilského Santosu.¹³⁷

Po příplutí do Jižní Ameriky v roce 1901 už se musel Frič živit sám. Příležitostně si řadou různých profesí vydělával na cestu do vnitrozemí, navíc se začal učit portugalsky. Původní záměr studovat kaktusy pozměnil – místo toho se nadchnul pro studium původních obyvatel hned při první výpravě do pralesů Matto Grossa a střetu s indiánským národem Šavaantes. Frič při této výpravě onemocněl malárií a při lovu utrpěl poranění pravé nohy jaguárem.¹³⁸

Frič se tedy ponořil se do studia etnografie. I v tomto oboru se mu později povedlo získat uznání a o jeho sbírky etnografických předmětů projevila zájem řada muzeí.¹³⁹ Kromě toho sestavoval slovníky indiánských jazyků (i když neúplné) a aktivně vystupoval proti vyvražďování původních obyvatel.¹⁴⁰

---

¹³⁴ Se synovcem neměl Antonín Frič dobré vztahy. Zasazoval se dokonce o nevydání Fričova cestopisu. Rozhoň 2005, s. 251. – Frič 1946, s. 7.

¹³⁵ Zejména se jednalo o německou firmu Friedrich Adolph Haage Junior. Stejskal – Vochozka 2003, s. 11. – Deyl 1954, s. 27.

¹³⁶ Sběrka kaktusů v hodnotě 20 000 korun podlehla mrazům právě v době, kdy Frič dokončoval střední vzdělání. I tato skutečnost mohla být podnětem vypravit se poznat přirozené prostředí kaktusů – Jižní Ameriku. Rozhoň 2005, s. 251, 252. – Crkal 1983, s. 30.

¹³⁷ Rozhoň 2005, s. 20.

¹³⁸ Deyl 1954, s. 59.

¹³⁹ Rozhoň 2005, s. 20, 252.

¹⁴⁰ Stejskal – Vochozka 2003, s. 5. – Černý 2014, <http://philologica.net/studia/20141113100000.htm>, vyhledáno 19. 3. 2020.

Ze své první jihoamerické cesty se Frič se značně podlomeným zdravím vrátil do Prahy v roce 1902 a ještě toho roku uspořádal menší výstavu etnografické sbírky v zahradním pavilonu Měšťanské besedy. I přes nesouhlas rodičů trval na tom, že se do Ameriky vrátí. Protože tentokrát už ho finančně nepodpořili, hleděl peníze na cestu získat jinak.

Jednou z možností bylo pořádání přednášek. S cílem usnadnit si začátky, požádal o radu staršího a zkušenějšího Enrique Stanka Vráze. Ten však Friče pro nedostatek kompetence a pro jeho mladickou naivitu od přednášení odrazoval. Navzdory tomu, že Frič žádné cenné rady, jak se na vystoupení připravit od kolegy-cestovatele nezískal, neodradilo ho. Přednášením sice Frič nezískal dost peněz na další cestu, nicméně veřejnost si jeho způsob oblíbila a přednáškové sály Frič dokázal vyprodat, a navíc získat uznání.¹⁴¹

Vráz však k Fričovi i nadále vyjadřoval své antipatie a způsoboval mu nepříjemnosti v Čechách i v cizině.¹⁴² Frič se proto obrátil na Náprstkovo průmyslové muzeum, aby se spor projednal oficiální cestou. Komise (mezi členy zasedali také Vrázovi přátelé, např. Kořenský nebo Bauše), dala Fričovi za pravdu a Vrázovi, který se odmítl jednání účastnit, sdělila výsledek písemně.¹⁴³

Aby si přivydělal, zahájil Frič spolupráci s belgickou kaktusářskou firmou Frantz de Laet z Contichu, které se zavázal odesílat vzácné či neznámé rostliny z Ameriky. Za vyplacenou zálohu se mu podařilo podruhé, 11. srpna 1903, vycestovat do Ameriky.¹⁴⁴ Po dodržení závazků ke kaktusářské společnosti a zaslání exemplářů do Evropy už se mohl naplno věnovat novému zájmu – studiu původních obyvatel. Zaměřil se tedy na průzkum oblastí domorodých kmenů a poznávání jejich příslušníků především ve státech Argentině a Paraguayi.¹⁴⁵ Zpět do Prahy se Frič vrátil v roce 1905 s bohatými sbírkami jak botanických, tak etnografických předmětů. Krátce působil v berlínském přírodovědném muzeu a přednášel, než se v srpnu roku 1906 opět vydal do Jižní Ameriky.¹⁴⁶

---

¹⁴¹ Rozhoň 2005, s. 21. – Stejskal – Vochozka 2003, s. 11. – Martínek – Martínek 1998, s. 151.

¹⁴² Vráz v městě Asunción rozšířil nepravdivé informace o falešných bankovních šecích i Fričově identitě. Rozhoň 2005, s. 158–165.

¹⁴³ V písemném vyrozumění pro Vráze komise uvádí, že: „[...] *Po vyslechnutí pana dra V. Friče a po vyslechnutí p. V. Friče ml. jakož i po shlédnutí dopisů a jiných dokumentů vyšlo na jevo, že bylo z Vaší strany panu V. Fričovi ukřivděno.*“ ANpM, AVF, Ar. Frič 3/7.

¹⁴⁴ Frič připlul nejprve do Montevidea. Martínek – Martínek 1998, s. 151. – Mezi nejčastěji citovaná Fričova dobrodružství patří objevení hrobu jeho španělského předchůdce, cestovatele Enriqueho Ibarrey.

¹⁴⁵ V Paraguayském hlavním městě se Frič ze svých výprav zotavoval a zároveň se dostával do povědomí tamních občanů prostřednictvím pořádaných přednášek a článků publikovaných v novinách. Výdělek z těchto činností pak opět investoval do svých dalších cest. Martínek – Martínek 1998, s. 151.

¹⁴⁶ Martínek – Martínek 1998, s. 151.

Ze třetí zaoceánské cesty se Alberto Vojtěch Frič do vlasti vrátil na podzim roku 1908.¹⁴⁷ S ním přijel i syn náčelníka Čamakoků Čerwuiš Piošád Mendoza, jehož národ trpěl neznámou nemocí a vymíral.¹⁴⁸ Zpět do Ameriky se oba vydali následující rok.

Frič si uvědomoval, že přesto, že si v zahraničí již stihl vybudovat jméno, v Čechách ještě platil za neznámého cestovatele. Situaci také jistým způsobem ztěžovalo jeho mládí, tudíž značná nedůvěra, a nad to představoval konkurenci pro již etablované cestovatele.¹⁴⁹

Do roku 1912 tedy stihl uskutečnit čtyři cesty do Jižní Ameriky. Friče úřady zprostily vojenské služby pro jeho zdravotní stav, a tak první světovou válku přečkal ve své nově postavené vile Božínce v Praze-Košířích.¹⁵⁰ Po válce pak vykonal pátou cestu do Ameriky.¹⁵¹ V Božínce se Frič věnoval kompletaci svých sbírek a sepisování vzpomínek z cest. Sbírký, které později zamýšlel uložit do Náprstkova muzea, instituce odmítla, jak uvádí Frič v cestopise *Indiáni Jižní Ameriky*.¹⁵² Proto byl nucen je v tristním stavu prodat do newyorského Museum of American Indians. Za výtěžek podnikl výzkumnou cestu po Mexiku a postavil si moderní, „pokusnou“ zahradu.¹⁵³

Do Mexika se vypravil v roce 1923 a svou pozornost zaměřil na kaktusy s narkotickými účinky. Navštívil tehdy i Spojené státy americké.¹⁵⁴ V meziválečném období pak podnikl ještě další dvě jihoamerické cesty.¹⁵⁵

Ve vile Božínce strávil Frič i druhou světovou válku a věnoval se experimentům s rostlinami. Stihl vybudovat další hodnotnou sbírku kaktusů, která mu však v nevytápěném skleníku v zimě na přelomu let 1939 a 1940 znovu zmrzla.¹⁵⁶ V listopadu roku 1944 se poranil o rezavý hřebík u králíkárně a na tetanus – následek poranění – zemřel následující měsíc. Během života se Frič vyjadřoval k nejrůznějším tématům: politickým, etnografickým, botanickým a pěstitelským a napsal mnoho článků jak pro laickou veřejnost, tak pro odborné publikum a vydal několik cestopisů.¹⁵⁷

---

¹⁴⁷ Frič 2018, s. 5.

¹⁴⁸ Dobrodružství s Čerwuišem v Praze viz Frič 2018.

¹⁴⁹ Frič 1946, s. 6. – Stejskal – Vochozka 2003, s. 11.

¹⁵⁰ Martínek – Martínek 1998, s. 152.

¹⁵¹ Po návratu ze své páté cesty se Frič oženil s Dragou Janáčkovou, s níž měl syna. Crkal 1983, s. 93.

¹⁵² Frič 1946, s. 6, 10. – K problematice politického působení Friče a jeho sporu s tehdejšími ministrem zahraničí Benešem Borovičkou 2018, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/95881/uspechy-i-neuspechy-slavnych-ceskych-cestovatelu-na-poli-politickem-i-valecnem.html>, vyhledáno 19. 3. 2020.

¹⁵³ Sbírký původně určené pro Náprstkovo muzeum postoupil mimo New York také muzejním institucím v Berlíně, Vídni, Petrohradě apod. Více informací yf [Yvonna Fričová], heslo Alberto Vojtěch Frič, in: Filipický (ed.) 1999, <http://www.libri.cz/database/orient/search.php>, vyhledáno 20. 3. 2020.

¹⁵⁴ Martínek – Martínek 1998, s. 152.

¹⁵⁵ Martínek – Martínek 1998, s. 153.

¹⁵⁶ Stejskal – Vochozka 2003, s. 6.

¹⁵⁷ Jsou to např. *Mezi indiány* (1918), *Johle* (1922), *Calera Marsal* (1935), *Indiáni Jižní Ameriky* (1943).

VÝSTAVY

Navracející se cestovatelé, ať už za jejich cesty zpět do vlasti stály jakékoliv důvody, měli v devatenáctém století v zásadě na výběr ze tří forem prezentace svých poznatků a zkušeností. O **přednášky, výstavy** i o publikované **cestopisy** byl v českém prostředí velký zájem a zejména proto, že společnost konce 19. století všeobecně toužila po novém a neobvyklém, recipovala všechny tyto způsoby s nadšením.¹⁵⁸

Přednášky a veřejná vystoupení patřily mezi častěji volené prostředky, neboť výstavy byly náročnější jak na organizaci, tak také vyžadovaly značnější finanční zaopatření. Exotika a dobrodružné zážitky přitahovaly, přednášky se proto staly velmi populárními. Pro samotné cestovatele znamenaly podstatný, a často jediný zdroj příjmu.

Po návratu ze svých cest se Emil Holub začal přednáškově činnosti věnovat jako první, a to navíc ve velké míře.¹⁵⁹ Setrval u nich až do konce života, ke stáru pro něj přednášky představovaly jediný příjem. [Obr. 4] Holubovy referáty byly všeobecně kladně hodnoceny a zájem o ně přetrvával, a tak přednáškové sály snadno naplnil. Až do roku 1894 Holub neměl na poli cestovatelských přednášek v českých zemích „konkurenci“. Tehdy do Prahy nečekaně přijel Enrique Stanko Vráz.¹⁶⁰

Tématem Vrázových přednášek byly především jeho cesty po Jižní Americe, ale také severní Africe a po Dálném východě. Po návratu ze své první jihoamerické cesty se k veřejnému přednášení dostal i dvacetiletý Alberto Vojtěch Frič. Ten svým způsobem představoval konkurenci pro Vráze, což se projevilo na jejich vzájemných vztazích (viz Medailony). Několika přednášek se zhostil také Joe Hloucha, který se svým příspěvkem vystoupil mj. i v rozhlase.¹⁶¹

---

¹⁵⁸ Blíže k cestopisům jednotlivých cestovatelů viz kapitola Medailony.

¹⁵⁹ Holub po své první cestě (tj. v letech 1879–1881) absolvoval 121 přednášek po evropských zemích včetně Rakouska-Uherska, ale později i ve Spojených státech amerických. Rozhoň 2005, s. 97, s. 101. – O přednáškách podrobněji Bauše 1907, s. 109. Uvádí počet 370 přednášek.

¹⁶⁰ Vráz začal přednášet až pět měsíců po svém příjezdu, a to ze zdravotních důvodů. Stejně jako jeho kolega Holub si Vráz publikum lehce získal a stal se velmi oblíbeným přednášečem, což mu následující rok umožnilo přes dvě stě přednášek po Čechách a Moravě. Rozhoň 2005, s. 85, 104, 105.

¹⁶¹ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 40, 41.

VOJTA NÁPRSTEK

Průmyslové muzeum

Pro Vojtu Náprstka nepředstavovalo cestování náplň života, jako tomu bylo například u Enrique Stanka Vráze. Během jeho amerického exilu pro Náprstka nebyl prioritní ani zájem o Indiány, přesto ho s ostatními cestovateli spojoval citlivý zájem o mimoevropská etnika. Když se mu tedy naskytla šance vypravit se do Dakotského teritoria na řece Minnesotě, příležitosti využil a z dvouměsíční cesty se mu podařilo shromáždit ucelenou etnografickou sbírku.¹⁶²

Předměty, které v deníku nazývá jako „indiánské vzácnosti“, si nenechal pro své budoucí muzeum, nýbrž je z Ameriky poslal darem Museu Království českého do Prahy.¹⁶³ Do sbírkového oddělení dnešního Náprstkova muzea se tato kolekce předmětů různých druhů, materiálů a technik z doby přechodu od dávného způsobu života původních obyvatel Severní Ameriky k novému dostala ve dvacátých letech 20. století.¹⁶⁴

České průmyslové muzeum Náprstek veřejnosti zpřístupnil poprvé v roce 1874 v provizorních prostorách.¹⁶⁵ Cílem Průmyslového muzea bylo dokumentovat technický pokrok, osvobozující od otrockých domácích prací. Instituce se však později začala orientovat ještě druhým směrem, a to cestou prezentace mimoevropských předmětů. Část průmyslová, umístěná v přízemí skladiště vedle domu U Halánků byla označena názvem „Amerika“, a část etnografická s předměty české i zahraniční provenience nesla název „Afrika“, „Čína a Japan.“¹⁶⁶ Náprstkův výstavní program, který staví do protikladu kulturu „naši“ a kulturu „jejich“, typický pro řadu podobně orientovaných muzejních expozicí, vystihuje Winter v knize *Palmy na Vltavě*:

„...[prezentace] dokumentuje využití kontrastu civilizovaného a necivilizovaného, primitivního světa. Objekty z druhé jmenované oblasti jsou v takovém projektu deklasovány, aby vynikl pokrok evropské civilizace a kultury, ať již jsou účely této manipulace jakkoli ušlechtilé.“¹⁶⁷

---

¹⁶² Klápšťová 2016, s. 65.

¹⁶³ ANpM, os. Fond VN, 63/37, 1856. – Katalog předmětů viz Klápšťová 2016.

¹⁶⁴ Klápšťová 2016, s. 74.

¹⁶⁵ Časem nechal pro potřeby muzea přistavět ještě novou, třípatrovou budovu. Secká 2011, s. 201.

¹⁶⁶ Část technická („Amerika“) obsahovala především exponáty zaslané krajany ze Spojených států. Secká 2011, s. 201.

¹⁶⁷ Winter 2013, cit. s. 21. – K problematice způsobů vystavování mimoevropských exponátů dále např. Mignolo 1992.

V muzeu zpočátku pomáhaly členky Amerického klubu dam a zaměstnán zde byl také knihovník. Právě díky dochovanému popisu expozice od knihovníka Stanislava Kodyma si dnes můžeme tehdejší systém muzea lépe představit. Kodym popisuje stav expozice ještě před přístavbou nové budovy muzea, pro tehdejší nedostatek prostoru proto účelům muzea posloužil i bývalý byt Anny Fingerhutové, zmiňované skladiště a půda, která poskytovala místo pro exponáty etnografické, například ze sbírek Emila Holuba a Antonína Steckera. Tuto část hodnotí *Světobzor* jako „velmi drahocennou“.¹⁶⁸ [Obr. 5]

Ve své závěti Náprstek stanovil, jak má být s muzeem v budoucnu nakládáno. V čele muzea má stát dvanáctičlenné kuratorium, skládající se vždy z pěti členů volených, tři členů obecních starších a čtyř žen, z nichž doživotní místo patřilo Náprstkově manželce Josefě.¹⁶⁹

Po dlouhém jednání s magistrátem v roce 1901 byla dokončena přestavba muzea (opět z kapacitních důvodů) podle plánů Osvalda Polívky. Ani to však s postupným přílivem exponátů od krajanů nestačilo a muzeum zůstávalo přeplněné.¹⁷⁰

Se zrychlujícím se vývojem v průběhu dalších let již přestávalo být proveditelné, aby expozice sledovala technický pokrok v celé své šíři. Opustilo se tedy od zaměření průmyslového (kolekce se předávaly jiným institucím, např. Národnímu technickému muzeu) a zachovala a podpořila se jen část etnografická, na niž byl akviziční plán zúžen. Ve třicátých letech 20. století dostalo muzeum nový název – Náprstkovo muzeum všeobecného národopisu.¹⁷¹

Za druhé světové války se muzeum začlenilo do správy Národního muzea a následovaly další převody sbírek. Zvláštní autonomní statut pod Národním muzeem nabylo Náprstkovo muzeum po osvobození a konečně v roce 1962 získalo svůj dnešní název. Etnografické předměty se rozšířily o sbírky numismatiky, vysokého umění, uměleckého řemesla a o archeologické sbírky.¹⁷² Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur je dodnes ojedinělou muzejní institucí v České republice svého zaměření.¹⁷³

---

¹⁶⁸ Anonym, Náprstkovo průmyslové muzeum v Praze, *Světobzor* IXX, 1885, č. 35, 14. 8., s. 558.

¹⁶⁹ Secká 2011, s. 258.

¹⁷⁰ „Exponáty byly na každém volném místě, dokonce i na schodištích. Nedostatkem místa trpěla rovněž muzejní budova...“ Secká 2011, s. 260.

¹⁷¹ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 45, 46.

¹⁷² Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 46.

¹⁷³ O muzeu blíže např. publikace z ediční řady *Průvodců po NM Průvodce. Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur* (kolektiv autorů, Praha 1999).

EMIL HOLUB

Předběžná výstava sbírek zaslaných z Afriky

Staroměstská radnice, druhé poschodí, velký sál

1. – 8. 11. 1874

Výstava pro veřejnost představovala první příležitost seznámit se na vlastní oči s výsledky bádání a sbírkami Emila Holuba z Afriky.

Celé organizace výstavy se ujal Vojta Náprstek, kterému Holub sbírky z Afriky v 21 bednách adresoval.¹⁷⁴ Na realizaci výstavy se však podíleli i další odborníci – prof. Alois Studnička, dr. Prokop Ruda a dr. František Antonín Nickerl.¹⁷⁵ Do příprav výstavy se zapojily mj. i členky Amerického klubu dam a Holubova přítelkyně z doby vysokoškolských studií, Berta Nováková. „[...] pak též několika vlasteneckých dám rozhojněny, spořádány a vkusně i prakticky upraveny, poskytují laikovi i znalci pohled stejně zajímavý i poučný.“¹⁷⁶

Zorganizováním výstavy zpropagoval Náprstek úsilí Emila Holuba v Africe, což je mj. možno chápat jako jistý projev vlastenectví a pýchy na úspěchy krajana, příslušníka českého národa, a to ještě před Holubovým návratem do vlasti. I přes nedlouhé trvání (pouhý týden) měla výstava úspěch – tou dobou už veřejnost Holuba znala z novinových článků, a nyní si konečně mohla na vlastní oči prohlédnout, o čem do periodik psal.

Z dobových novin a časopisů vyčteme mnohdy mimo zhodnocení také způsob instalace.¹⁷⁷ Příkladem je deník *Posel z Prahy*, který přichází s popisem instalace výstavy. Dočteme se, že v předsíni u oken byly umístěny tři stereoskopy k promítání četných snímků krajin, měst i příslušníků afrických národů. Po levé straně na stěně hlavní síně, kde se nacházelo jádro výstavy, byla prezentována bohatá sbírka kůží. Na zadní stěně potom sloužily pro orientaci návštěvníka rozmístěné mapy. Kromě přírodovědných a etnografických exponátů vystavených na dlouhém stole byla výstava doplněna o 24 afrických časopisů a novin v anglickém a holandském jazyce, fotografie, ale i tematickou literaturu z knihovny Vojty

¹⁷⁴ Náprstek využil zkušenosti z příprav expozic ze svého Průmyslového muzea. Rozhoň 2005, s. 130.

¹⁷⁵ Šámal 2013, s. 140. – Anonym, Africká výstava, *Světozor* VII, 1874, č. 45, 6. 11., s. 539.

¹⁷⁶ Anonym, Africká výstava, *Světozor* VII, 1874, č. 45, 6. 11., s. 539.

¹⁷⁷ V archivním online VadeMeCu Náprstkova muzea se nachází naskenovaný Scrap-book č. 241 s údaji nejen o předmětech vystavených na této výstavě, ale i s výstřižky novinových článků, z nichž diplomová práce čerpá. http://vademecum.nm.cz/nm/NavigBean.action?eventPager=&_sourcePage=uGPLk2nVL9H4003JbfXACHgbz1aWfOMVUM9tarKTAgfUOhKKAKTMS9whAD8moLWJweciA_c2rlNshQYUnOjumVzGYIbLOR&rowPg=0 vyhledáno 17. 3. 2020.

Náprstka.¹⁷⁸ Zastoupena byla například publikace Davida Livingstonea *Missionsreisen und Forschungen in Süd-Afrika* (1858). Autor článku pro rozmanitou sbírku tabatěrek, která ho zjevně zaujala, například poznamenává, že „[...] jest na výstavě viděti, že obyvatelé jižní Afriky jsou znamenitými kuřáky a šňupáky...“.¹⁷⁹

Středem zájmu a tím nejpodstatnějším byly právě konkrétní etnografické předměty a přírodniny. Z etnografik šlo o nástroje denní potřeby, například nejrůznější nádoby, lovecké předměty a zbraně, hudební nástroje či oděvy. „[...] Také asi dva kusy šatstva ženského jsou zde nataženy, ty však vynikají takovou jednoduchostí, že pro černou jihoafrickou krásnou plet nelze očekávati tak brzkou potřebu nějakého módního časopisu.“¹⁸⁰

Z přírodnin měli návštěvníci možnost zhlédnout ve skleněných nádobách korály, řasy, houby i drobnější mořské živočichy, kůži levharta, antilopy nebo roh nosorožce.¹⁸¹ Autor článku v deníku *Posel z Prahy* vyzdvihuje především tropické vodní houby, jež stojí za zhlédnutí, z ptactva „krásnou sovu“ nebo přes dvě stě druhů hmyzu, některých dosud nepopsaných. Z nerostů obdivuje „krásné bělostné krápníky“ a polodrahokamy. Na závěr shrnuje, že „[...] v každém ohledu zasluhuje [výstava] návštěvy nejhojnější.“¹⁸²

Propagaci africké výstavy zajistil Vojta Náprstek také zasláním bezplatných vstupenek redakcím českých novin a časopisů a některé vstupenky rozdal různým osobnostem, mj. i Františku Palackému. Mezi návštěvníky patřili v hojném počtu studenti, a kromě Pražanů se na výsledky práce Emila Holuba přijelo podívat i množství lidí z venkova.¹⁸³ Výstavu navštívil také Holubův otec a z dopisu, který poté synovi odeslal, je patrné, jak hrdý na něj byl. Při této příležitosti se poprvé setkal s Vojtou Náprstkem, jehož v dopisu popsal jako „šlechetnosti plného muže“.¹⁸⁴

Návštěvnost Holubovy první výstavy se vyšplhala na 5703 platících osob.¹⁸⁵ Týdeník *Pokrok* podává dále zprávu o „hojně návštěvě“. Týž autor považuje za to nejzajímavější z výstavy část etnografickou: „[...] vkus Afričanů odporuje sice našemu ponětí o kráse, přece však shledáme některé věci dosti pěkné, jako jsou na př. kožené pláště náčelníků“.

¹⁷⁸ Anonym, Africká výstava, *Světozor* VII, 1874, č. 45, 6. 11., s. 539.

¹⁷⁹ Anonym, Africká výstava dra. Emila Holuba na staroměstské radnici pražské, *Posel z Prahy*, 1874, č. 261, in: Scrap-book č. 241, Archiv Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur v Praze (viz pozn. 177).

¹⁸⁰ Anonym, Africká výstava, *Světozor* VII, 1874, č. 45, 6. 11., cit. s. 539.

¹⁸¹ Šámal 2013, s. 140–143.

¹⁸² Anonym, Africká výstava dra. Emila Holuba na staroměstské radnici pražské, *Posel z Prahy* 1874, č. 261, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177). V čísle 262 a 265 téhož deníku je výstava opět připomenuta a autor vyzívá k odkoupení a následnému darování předmětů do muzeí.

¹⁸³ Šámal 2013, s. 142.

¹⁸⁴ František Josef Holub přirovnává svůj dojem z výstavy k „Jířikově vidění“ a výstavní síň k ráji. ANpM, Holub Emil, MD., kt. 9/1-84, dopis F. J. Holuba z 4. 11. 1874. – Šámal 2013, s. 142–143.

¹⁸⁵ Secká 2011, s. 443.

Na závěr výstavu vřele doporučuje vědychtivému obecenstvu.¹⁸⁶ V dalším čísle ten samý týdeník opět podává zhodnocení expozice: „[...] *Je skutečně zajímavá, velmi poutava tato výstava a navštěvovatel téměř každý odchází z ní aspoň na dvakrát.*“¹⁸⁷

Národní listy ve sloupku Africká výstava zprvu oceňují zdařilou spoluprací Emila Holuba a Vojty Náprstka, dále představují jednotlivé exponáty, které může návštěvník na výstavě vidět a na konci shledává výstavu vzácnou, poučnou a zajímavou.¹⁸⁸

Na výstavu dále upozorňuje např. *Pražský deník*, který se obsáhle věnuje výčtu jednotlivých exponátů.¹⁸⁹ Podobně o výstavě referují německojazyčná periodika *Prager Zeitung*, *Politik* nebo *Bohemia*.¹⁹⁰

Na vstupném se vybralo 1146,70 korun a výtěžek byl věnován na podporu českoamerického dívčího sirotčince.¹⁹¹

Výstava na Střeleckém ostrově

zahradní sál

23. 11. 1879 – 15. 1. 1880

Poté, co do domu U Halánků po Holubově návratu dorazila poslední část afrických sbírek z Hamburku, tj. přibližně padesát beden, začal Holub intenzivně s přípravou a vybíráním exponátů na výstavu. Realizaci výstavy upřednostnil před přednášením a jinými činnostmi, díky čemuž se proces přípravy výrazně urychlil a výstava byla nachystaná za tři týdny. Slavnostní zahájení proběhlo 23. listopadu 1879 ve tři hodiny odpoledne.¹⁹²

Původním místem realizace se měla stát Měšťanská beseda, která však nedokázala poskytnout Holubovi pronájem na dostatečně dlouhou dobu. Africká výstava se proto nakonec konala v zahradní síni Střeleckého ostrova. Prostorové možnosti zde byly omezené (k dispozici

¹⁸⁶ Anonym, Africká výstava, *Pokrok* 1874, č. 300, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177).

¹⁸⁷ Anonym, V africké výstavě, *Pokrok* 1874, č. 302, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177).

¹⁸⁸ Anonym, Africká výstava, *Národní listy* 1874, č. 304, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177).

¹⁸⁹ Anonym, Výstava africká v Praze, *Pražský denník* 1874, č. 258, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177).

¹⁹⁰ Anonym, Afrikanische Ausstellung, *Prager Zeitung* 1874, č. 254, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177). – Anonym, Afrikanische Ausstellung, *Politik* 1874, č. 300, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177). – Anonym, Afrikanische Ausstellung, *Bohemia* 1874, č. 299, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177).

¹⁹¹ Věnování vstupného na dobročinné účely zmiňuje Vojta Náprstek v poznámkách k výstavě. ANpM, Náprstek Vojta, kt. 144/LIX-19b. – Anonym, Výstava africká v Praze, *Pražský denník* 1874, č. 258, in: Scrap-book č. 241 (viz pozn. 177). – Šámal 2013, s. 140.

¹⁹² Zpracování předmětů samotných trvalo dva týdny, instalace výstavy potom další týden. Šámal 2013, s. 220–221. – Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., s. 2.

měl Holub pouze jeden sál), tudíž mohl vystavit jen značně omezenou část své sbírky. Holub se proto rozhodl prezentovat jen předměty ze své třetí, poslední průzkumné cesty, kterou během sedmiletého pobytu v Africe vykonal. Na přípravě se též opět výrazně podílel profesor Alois Studnička, který zajistil odborný popis přítomných exponátů a dodal tak výstavě odborný ráz, a několik členek Amerického klubu dam. Většina předmětů nicméně nebyla blíže určena a Holub je poskytl badatelům ke zpracování.¹⁹³

Výstava na Střeleckém ostrově, stejně jako předchozí výstava na Staroměstské radnici, měla tradiční koncepci a dělila se na tematické části. Popis instalace přináší *Národní listy*. V místnosti se nacházely dvě řady skříní. Skříň po levé straně patřila nejružnějším druhům ptactva i s ukázkami hnízd a ptačích vajíček. V pravé skříni si mohl návštěvník prohlédnout „[...] *semena, luštěniny, ovoce, cibule, šáchy, hrozinky, lisované květy a rostliny druhů u nás dosud méně známých, které vesměs vynikají rozkošnými barvami...*“¹⁹⁴ Uprostřed sálu pak stály dvě pyramidy a na nich se prezentovaly zavěšené zbraně různého typu (sekery, šípy, štíty atd.). Z etnografických předmětů měli návštěvníci dále možnost zhlédnout šperky z ptačích peří, látky, domácí potřeby, dřevěné hračky, dýmky apod.¹⁹⁵

Z předmětů přírodovědných prezentoval Holub ukázky mořských korálů nebo vzorky diamantů z Diamantových polí, zkameněliny, hmyz a „[...] *po celé straně zadního průčelí naproti vchodu zaujímá místo výstava čtvernohých zvířat jihoafrických.*“¹⁹⁶ Na výstavě byla zastoupena i velká sbírka lebek, Holubova výstroj (klobouk, puška) a skalní rytiny Sanů.¹⁹⁷ Návštěvníci na výstavě mohli potkat také bečuánskou dívku Bellu.¹⁹⁸

Celé sbírky (dohromady asi 30 900 kusů) z první africké cesty si Holub cenil na 144 tisíc korun.¹⁹⁹ Velkou pozornost budil například valoun zlata, který Holub nabyl jako odměnu za léčení černošského pohlavára Molema. Holub zde návštěvníky výstavy prováděl a k jednotlivým exponátům poskytoval výklad.²⁰⁰

---

¹⁹³ Šámal 2013, s. 221.

¹⁹⁴ Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., cit. s. 2.

¹⁹⁵ Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., s. 2.

¹⁹⁶ Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., cit. s. 2.

¹⁹⁷ „Znázorňují rozličná zvířata a sice buvoly, antilopy a jiná rohatá zvířata. Vyobrazení bylo do balvanů skalních provedeno nejspíše ostrými kameny. Kresby jsou celkem dosti zdařilé, což jest nejlepším důkazem, že domorodcům nebyl ponět o krasochuti neznámý.“ Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., s. 2. – O rytinách jakož i dalších předmětech a jejich následném uložení do Náprstkova muzea Kottner 1898, s. 53.

¹⁹⁸ Šámal 2013, s. 223, 225. – „[...] *přičiňuje se [Bella] co nejvíce, aby vystavené předměty navštěvovatelům vysvětlovala. Děve to přiučilo se za krátký čas svého pobytu v Praze s podivuhodnou rychlostí jak českému tak i německému jazyku.*“ Anonym, Africká výstava, *Národní listy* XIX, 1879, č. 303, 20. 12., s. 2. – Anonym, *Zprávy, Slovan americký* X, 1879, č. 52, 12. 11., s. 3.

¹⁹⁹ Podrobnější finanční výčet uvádí Bauše 1907, s. 108, 109.

²⁰⁰ Votrubec 1954, s. 75.

1. prosince zavítal na výstavu také korunní princ Rudolf. Ten se o Holubovy výzkumy v Africe zajímal, a proto si nenechal ujít ani téhož večera konanou přednášku na Žofině, kterou navštívil společně se svou ženou, princeznou Stefanií.²⁰¹

Holubova jedinečná africká výstava umožňovala návštěvníkům utvořit si kompletní představu o jihoafrické krajině, rostlinách i životě původních obyvatelů. Výstava se stala významnou společenskou událostí a publikum ji přijalo s nadšením. Původní doba trvání (jeden měsíc) se pro velký zájem prodloužila až do poloviny ledna. Přesné údaje o návštěvnosti se nedochovaly, víme však, že musela být vysoká – vynesla Holubovi 20 tisíc korun čistého výtěžku.²⁰² Holub sklízel ovace také v tisku. „[...] *Vystavené předměty těší se právem všestrannému uznání a učiněno vše, aby návštěvovatelé úplně spokojeni byli. Vstupné bylo sníženo, místnost výstavní se vydatně topí a od 4 hodin odpoledne osvětluje množství plynových plamenů zajímavé sbírky.*“²⁰³ „*Výstavu tuto lze vším právem nazvati velikolepou v ohledu každém a směle může se říci, že podobně nejenom v Praze, nýbrž snad dosud nikde v Evropě nebyla uspořádána.*“²⁰⁴

Po skončení výstavy na Štřeleckém ostrově byly sbírky převezeny do Vídně, kde se obdobná výstava, avšak ve větším měřítku, uskutečnila v Pavillonu des Amateurs.²⁰⁵ Otevření připadlo na 2. května 15. října 1880.

Zde měl Holub k dispozici rozsáhlejší plochu (celkem pět výstavních sálů), což pro něj znamenalo vyšší náklady a výstava tak skončila deficitem.²⁰⁶ I u této vídeňské reprízy je návštěvnost neznámá, víme však, že výstavu navštívila řada významných osobností, například císař František Josef I.²⁰⁷ K výstavě vyšel katalog, rozdělující expozici na dvě hlavní části, „*der Mensch*“ a „*Naturwissenschaftliche Abtheilung*.“²⁰⁸

---

²⁰¹ Šámal 2013, s. 224, 225.

²⁰² Šámal 2013, s. 225.

²⁰³ Anonym, Africká výstava dra Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 303, 20. 12., cit. s. 2.

²⁰⁴ Anonym, Africká výstava p. dra Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., cit. s. 2.

²⁰⁵ Budova Pavillonu umělců v Prátru ve Vídni původně sloužila jako součást světové výstavy v roce 1873.

²⁰⁶ Holub schodek pokryl výnosem z pražské výstavy a vlastními zdroji. Právě z důvodu vysoké ztráty sešlo z plánů uspořádat výstavu i v dalších evropských městech. Šámal 2013, s. 230.

²⁰⁷ Šámal 2013, s. 228.

²⁰⁸ *Katalog der im Pavillon des Amateurs ausgestellten Objecte* (kat. výst.), Wien 1882. Katalog je dostupný v Náprstkově muzeu. Z poslední strany vyčteme, že na výstavě Holub prezentoval celkem 12649 exponátů. Sekce nazvaná *Der Mensch*, resp. část pojednávající o lidstvu, se dále dělila do pěti sekcí: anatomická, sekce vycpanin, etnografická, archeologická, a sekce „*der Handelsgegenstände*“, tedy předměty určené k obchodu). Přírodovědné oddělení se potom dělilo na ptáky, hmyz, rostliny, minerály apod.

Po skončení výstavy nabídl Holub svou sbírku darem Museu království českého, které si vzalo několik set předmětů a zbytek exponátů putoval školám a do zahraničních muzeí.²⁰⁹

Po návratu z druhé africké expedice v roce 1887 netrvalo Holubovi dlouho, než se pustil do přípravy výstavy. Místo konání její premiéry připadlo na vídeňskou Rotundu v Prátru, jejíž dostatečně velké prostory dokázaly pojmout Holubovy početné sbírky. České noviny však vídeňskou výstavu (záměrně) opomíjely a Holubovi bylo vyčítáno, že pořádá výstavu nejprve v „nenáviděné“ Vídni.²¹⁰ Organizaci také od počátků provázely různé peripetie, proto byl Holub nucen termín několikrát odložit.²¹¹

Holub připravoval jednotlivé exponáty v Prátru ve Vídni, kde měl zajištěn dostatek prostoru. K dispozici mu bylo také několik pomocníků, kteří vypomáhali s preparováním a vycpáváním zvířat a označováním exponátů.²¹² Vyplácení mezd svým kolegům za tuto výpomoc, která se navíc protáhla až na čtyři roky, činilo nezanedbatelnou položku ve výdajích organizace výstavy. Přes poměrně vysokou návštěvnost (175 637 platících osob) končila výstava schodkem 140 tisíc korun.²¹³ Pro Holuba to znamenalo zklamání – očekával, že se mu „investice“ vrátí na vstupném.

Slavnostní zahájení vídeňské výstavy pod záštitou Františka Ferdinanda d'Este otevřel 16. května 1891 úvodní řečí hrabě Eduard Taaffe a účastnilo se ho asi sto lidí.²¹⁴ Návštěvníci mohli expozici shlédnout až do 15. listopadu téhož roku. K vidění bylo na třináct tisíc objektů a výstava dosáhla úspěchu v tisku, u široké veřejnosti i u předních vědců.²¹⁵

Holub chápal, jak důležitý je pro obecnostvo očitý kontakt s africkými sbírkami. Cílem expozice bylo vyvolat v návštěvníkovi dojem, jako by se skutečně nacházel na africkém kontinentu. Tomu samozřejmě musela odpovídat instalace. Vycpaná zvířata, rozestavěná

---

²⁰⁹ Anonym, Dr Emil Holub, *Naše věda, technika, umění a jejich představitelé*, 1953, s. 6. – Bauše 1907, s. 114.

²¹⁰ Šámal 2013, s. 342.

²¹¹ Šámal 2013, s. 332.

²¹² Vycpávání a modelaci zvířat věnoval Holub velkou pozornost. K co nejpřesvědčivějšímu výsledku využíval zápisky s údaji o rozměrech jednotlivých exponátů. Rozhoň 2005, s. 132.

²¹³ S vysokým rozpočtem se počítalo od samého počátku. Protože Holub trval na monumentálním způsobu prezentování své práce, náklady v průběhu chystání rychle rostly. Bylo třeba nakoupit vitríny, ale také zaplatit vlastní instalaci výstavy, její provoz apod. Náklady se vyšplhaly až na částku 125 000 zlatých (250 000 korun). Naprostou většinu nákladů byl Holub nucen pokrýt z vlastních zdrojů a z publikační a přednáškové činnosti (přednášek v letech 1887–1891 odprezentoval 375). Finanční příspěvky, které Holub obdržel, byly zanedbatelné. Největší podpory se mu dostalo od císaře Františka Josefa I., který Holubovi věnoval 5 000 zlatých. Kafka s. 4. – Šámal 2013, s. 334, 335, 425, 443.

²¹⁴ Šámal 2013, s. 339, 346.

²¹⁵ Ctibor Votrubec uvádí v knize *Jihoafrické cesty Emila Holuba* (1954) z blíže nespecifikovaných francouzských novin krátký úryvek recenze: „Nebýt doktora Holuba, dnešní svět by nevěděl, jak africký domorodec žije, jaké nářadí užívá, jaké zvyky a obyčeje má a pěstuje.“ – Další krátký výčet zahraničních recenzí Vojtěch Lev, Holubova pražská výstava v roce 1892, in: Dlouhý 1947, s. 96.

ve skupinách ve stylizovaných krajinách tvořených přírodninami z botanických sbírek, měla právě takovému pocitu napomáhat. Podobně Holub pracoval s etnografickou sbírkou. Centrální prostor vídeňské Rotundy zaplnila rekonstrukce domorodé vesnice. Chýše některých afrických národů, doplněné nejen o repliky nástrojů, ale také o více než třicet soch členů těchto národů (jak mužů, tak žen, navíc různého věku) věrohodně ilustrovaly Holubův prožitek z Afriky.²¹⁶

Odpověď na otázku, „[...] kde příště svou výstavu [Holub] postaví“, byla otištěna v *Moravských novinách*: „[...] to není ještě rozhodnuto, ale nejspíše prý v Praze, kde nyní na výstavě budou dostatečně velké budovy k postavení tak velké výstavy.“²¹⁷ O týden později už se ve vydání jiných novin můžeme dočíst, že „[...] známý cestovatel africký dr. Holub vyjednával s výstavním výborem o přenechání průmyslového paláce na rok 1892, kdy chce pořádati v Praze africkou výstavu.“²¹⁸

Pražská výstava po druhé cestě africké

Průmyslový palác, Retrospektivní a Umělecká budova na Výstavišti v Praze

30. dubna – 15. října 1892

Po skončení vídeňské výstavy dopravily sbírky do Prahy čtyři vlaky se 72 vagony.²¹⁹ Finanční výpomoc na převoz výstavy Holubovi od magistrátu zajistil Vojta Náprstek.²²⁰ Krom výstavní budovy Průmyslového paláce a Retrospektivní a Umělecké budovy získal Holub pro svůj počín ještě prostor pro zázemí výstavy, její instalaci a ubytování jak pro řemeslníky, tak pro sebe a svou ženu.²²¹

Při tvorbě výstav se Emil Holub snažil, aby měl obzvláště český lid z expozice co největší poučení – jak uvádí v dopise holickému purkmistrovi, povedlo se mu v Praze

---

²¹⁶ Tomáš Winter, Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?, *Bulletin Moravské galerie v Brně* II, 2013, s. 50.

²¹⁷ Anonym, Z Vídně. Africká výstava, *Moravské noviny. Příloha brněnských novin* XII, 1891, č. 24, 15. 10., cit. s. 1.

²¹⁸ Anonym, Znamý cestovatel africký, *Ohlas od Nežárky* XXI, 1891, č. 43, 23. 10., cit. s. 344.

²¹⁹ Vojtěch Lev, Holubova pražská výstava v roce 1892, in: Dlouhý 1947, s. 95. – Tomáš Winter, Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?, *Bulletin Moravské galerie v Brně* II, 2013, s. 50. – Údaj 87 železničních vagonů uvádí Anonym, Jihoafrická výstava v Král. Oboře, *Národní listy* XXXIII, 1893, č. 116, 27. 4., s. 2.

²²⁰ Secká 2011, s. 235. – Šámal oproti tomu uvádí, že magistrát Holubovi neposkytl žádný finanční příspěvek, protože výstava byla soukromým podnikem. Šámal 2013, s. 344.

²²¹ Šámal 2013, s. 343.

vystavit veškeré své sbírky. Kromě toho vyzdvihuje oproti Vídni lepší osvětlení a snížené vstupné.²²² Holubova africká výstava měla návštěvníkovi podat co nejucelenější nově získané znalosti o Africe, zároveň velmi moderním způsobem, který spočíval v zasazování jednotlivých exponátů do rekonstrukcí jejich obvyklého prostředí. Upustilo se od nekonečných řad skříní přeplněných vycpaninami. Některé druhy zvířat byly znázorněny ve fázích svého vývoje; jejich skupiny opět doplnila africká flóra a přírodniny. Charakter expozice však Holub zachoval spíše vědecký, než populárně-naučný.²²³

Stejně jako ve Vídni prezentovala expozice kromě tradičních sbírkových předmětů, například nejrůznější přírodniny, nástroje, vycpanou zvěř či černošské masky a již jednou zmíněných 32 sádrových plastik v životní velikosti sochaře Johanna Koloce, českého rodáka žijícího ve Vídni.²²⁴ Sochy představovaly domorodce při práci, v boji, tanci a při jiných činnostech.²²⁵ Prezentována byla například i celá marucká vesnice nebo náhrobek Matupijského náčelníka. Tyto rekonstrukce byly samozřejmě opět doplněny o předměty a nástroje, jež hrály důležitou roli v celkovém dojmu. [Obr. 6, 7, 8, 9]

Protektorát nad výstavou stejně jako ve Vídni převzal znovu arcivévoda d'Este. Na zahájení 30. dubna 1892, jehož se účastnilo na dvě stě lidí, promluvil česky i německy hrabě František Thun. [Obr. 10] Pro veřejnost se expozice otevřela až následující den, nicméně kdo nechtěl čekat, mohl si za zvýšenou cenu zakoupit vstupenku už na odpoledne v den zahájení.²²⁶

K výstavě vyšel průvodce, který představuje důležitý zdroj informací nejen o vystavených předmětech, ale i o způsobu jejich členění.²²⁷ Autor, spisovatel populárně-naučných prací a zaměstnanec Národního muzea Josef Kafka v úvodu čtenáři předesílá, že výstava, jež představuje výsledky bádání druhé Holubovy cesty, významně překonala výsledky prvního afrického pobytu a její chystání zabralo více než tři roky.²²⁸ Kafka dále nastiňuje stručné dějiny objevování Afriky i životopisné údaje Emila Holuba a jeho ženy.

---

²²² Dopis purkmistrovi tiskem Dlouhý 1947, s. 77. – Na vídeňskou premiéru ještě nestihl Holub upravit všechny exponáty. Šámal 2013, s. 345.

²²³ Šámal 2013, s. 350.

²²⁴ Tomáš Winter, Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?, *Bulletin Moravské galerie v Brně* IL, 2013, s. 50. – Šámal 2013, s. 339.

²²⁵ Votrubec 1954, s. 145. – Tomáš Winter, Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?, *Bulletin Moravské galerie v Brně* IL, 2013, s. 50. – Šámal 2013, s. 339.

²²⁶ Šámal 2013, s. 346. – Plakát k výstavě zobrazuje útočícího příslušníka kmene Ilů (Mašukulumbů). Winter 2019, s. 35.

²²⁷ Josef Kafka, *Průvodce africkou výstavou cestovatele Dra. Emila Holuba*, Praha 1892.

²²⁸ Kafka 1892, s. 4. – Šámal 2013, s. 346, 348.

Výstava se nacházela ve třech pavilonech: v budově Průmyslového paláce a dvou přilehlých pavilonech, tzv. Umělecké (vlevo) a Retrospektivní budově (vpravo). Kafka v průvodci výstavou dělí expozici do několika oddílů:

A) Doporučuje začít prohlídku v budově Umělecké, kde jsou vystaveny mapy, zápisky, kresby a výzkumy Emila Holuba. Díky tomu si mohl návštěvník hned na počátku výstavy učinit komplexnější obraz o Holubově cestách, který následně doplní samotné exponáty v dalších místnostech výstavy. V umělecké budově si návštěvníci dále mohli prohlédnout skalní rytiny Sanů.²²⁹

B) Ve druhé části, národopisné, bylo možno vidět rekonstrukce vesnic i s obyvateli, pohřebištěm a nástroji. Tento úsek byl k vidění částečně v Umělecké budově a částečně v pravém křídle Průmyslového paláce.

C) Třetí část výstavy byla věnována africké fauně i s náznaky přirozeného prostředí, ve kterém afričtí živočichové žijí. Tato část, umístěna do ústředního prostoru a levého křídla Průmyslového paláce zaujímal největší prostor, neboť přehlídka fauny byla velmi bohatá a obsáhlá. Zastoupeni zde byli savci, ptactvo, obojživelníci a ryby ale také hmyz. Do této části patřila i ukázka kožešin.

D) Čtvrtou část zastupuje africká flóra na galerii Průmyslového paláce, často navíc doplněná o další vycpaná zvířata. Vystaveny byly mimo jiné i mořské řasy.

E) Poslední část výstavy věnoval Holub nerostům, horninám a zkamenělinám.²³⁰

Náklady na tuto výstavu čítaly 250 000 korun, přičemž hodnota vystavených sbírkových předmětů dosahovala dle odhadu 600 000 korun. Holub výstavu financoval částečně z darů, částečně vlastními zdroji – především výše zmíněnými přednáškami.²³¹ Jistý podíl nákladů pokryl i výnos ze vstupného – návštěvnost se vyšplhala na 188 416 platících osob.²³² Příjem z pražské výstavy činil však pouze 107 000 korun, tzn. že i tato výstava končila výrazným

---

²²⁹ Z uměleckého hlediska měly na Holubově výstavě největší úspěch právě tyto skalní rytiny. Holub nicméně sklídl kritiku za jejich násilné vytesání a následný odvoz do Evropy. Argumentoval tím, že transferem tuto památku naopak zachránil, neboť v tamním prostředí spěly do záhuby. Tomáš Winter, *Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?*, *Bulletin Moravské galerie v Brně* IL, 2013, s. 51.

²³⁰ Kafka 1892, s. 5. – Další část průvodce výstavou je spíše sestavena jako katalog výstavy, kde autor uvádí seznam jednotlivých vitrín.

²³¹ Bohumil Bauše udává podrobný výčet peněžních darů, které po sečtení dosáhly částky přes 26 tisíc korun. Bauše 1907, s. 183.

²³² Holub se snažil návštěvnost podpořit různými způsoby, například doprovodným programem – koncerty apod., zlevněným vstupným pro početnější skupiny, studenty a členy úřednických a dělnických spolků. Několik vstupenek také on a jeho žena rozdali zdarma. Po českých městech Holub navíc rozeslal reklamní list. Rozhoň 2005, s. 135. – Šámal 2013, s. 350, 351.

deficitem.²³³ Příjem ze vstupného z pražské výstavy byl z důvodu zlevněného vstupného o poznání nižší než z výstavy vídeňské, přestože výstavu v Praze shlédlo více návštěvníků. Kromě slev na vstupné, měl Holub v Praze více výdajů na provoz, které zvyšovaly doprovodné programy či elektrické osvětlení.²³⁴ [Obr. 11] Přesné vyúčtování výstavy není k dispozici, ztráta z obou výstav, vídeňské i pražské, dosáhla nicméně na částku 160 tisíc korun.²³⁵

Výstava byla všeobecně velmi obdivována a chválena. Český tisk už nebyl tak skoupý na slovo jako při výstavě vídeňské. Reportáž z výstavy přinesly mj. čtyři články „Z výstavy dra Holuba“ v *Národních listech* a slavnostní zahájení bylo inzerováno v řadě novin, a to nejen pražských.²³⁶ Časopis *Zlatá Praha* navíc sumarizoval Holubovy nové národopisné poznatky o Mašukulumbech.²³⁷

Zhodnocení výstavy přináší např. *Selské listy*: „[...] Holubova výstava umístěná v průmyslovém paláci, obrazárně a paláci starožitností činí dojem velkolepý.“ Následně autor článku připomíná, že je užitečné pozorováním vystavených potřeb jednotlivých národů poznávat, „[...] jak se zárodky vzdělanosti u všech lidí na světě stejně vyvíjely. To nám přítomným Moravanům znázornilo se způsobem v skutku veselost vyluzujícím. U jedné chýše vystaven totiž tlouk na tlučení obilí, jenž vyroben jest z dřeva tak, že nám připomíná na vlas tlouk, s jakýmž v Olomouci na náměstí dodnes setkáváme, v němž tlukou tam dodnes mák! [...] Protož, kdo z Moravy do Prahy zavítáš, neopomeň navštívit staré výstaviště a tam výstavu Holubovu.“²³⁸

Výstavu navíc fotograficky zdokumentoval Jan Mulač, jehož fotografie expozice vzbudily velký zájem nejen po Evropě, ale také v Americe.²³⁹

O koupi celé expozice pro město Chicago měl zájem Franz Boas, který nabízel Holubovi navíc místo ředitele Afrického muzea v Chicagu.²⁴⁰ Holub však pro přílišnou komerčnost Boasovu nabídku odmítl. Rovněž se o Holubovu sbírku z politických (kolonizačních) důvodů

²³³ Splácení dluhu zajišťoval Holub přednáškami. Rozhoň 2005, s. 135.

²³⁴ Anonym, Jihoafrická výstava, *Posel z Prahy* VI, 1893, č. 8, 24. 5., s. 3.

²³⁵ Ani přes vysokou ztrátu ale Holub na tuto formu prezentace nezanevřel. Šámal 2013, s. 352.

²³⁶ Příkladem Anonym, Holubova africká výstava v Praze, *Litovelské noviny* II, 1892, č. 9, 6. 5., s. 2. – Anonym, Zahájení africké výstavy Holubovy v Praze, *Hlas* XLIV, 1892, č. 101, 3. 5., s. 2.

²³⁷ Anonym, Jihoafrická výstava dra. E. Holuba v Praze, *Zlatá Praha* IX, 1892, č. 26, 13. 5., s. 307–308.

²³⁸ Anonym, Africká výstava dra Holuba, *Selské listy* IX, 1892, č. 40, 17. 5., cit. s. 2.

²³⁹ Jan Mulač (1841–1905), pražský fotograf. Dokumentoval nejrůznější události, ale zaměřoval se také na portréty. Vídeňská a pražská výstava v letech 1891 a 1892 byly jediné z výstav, které Holub nechal fotograficky zdokumentovat.

²⁴⁰ Franz Boas (1858–1942), americký antropolog, zastánce empirické metody.

zajímala Anglie. Po skončení výstavy Holub sbírky i tentokrát porozdával (nejen) českým muzeím.²⁴¹

Holubovy výstavy ve Vídni a v Praze měly ve své podstatě připravit půdu pro zřízení afrického muzea v Praze. Holubovi se však na tento počín nepodařilo získat dostatek podpory a vznik muzea tedy neprosadil.

U této výstavy, konané ve Vídni a v Praze, se už jedná o unikátní výstavní projekt s jedinečnou koncepcí, která předběhla dobu. Holub nicméně pojal expozici příliš ze široka, a navíc odborně. O to těžší bylo zaujmout laickou veřejnost.²⁴² Tyto faktory přispěly k finanční ztrátě a nepochybně k Holubově velkému zklamání.

---

²⁴¹ Celou sbírku chtěl Holub věnovat Museu království českého. Na popud Antonína Friče však muzeum sbírku nepřijalo – ať už byl důvodem nedostatek prostoru pro sbírky, či jistá zášť ze strany Friče k Holubovi. Do muzea se dostala jen část přírodnin v celkové hodnotě asi 26 tisíc korun. Část svých sbírek po výstavě v roce 1892 proto věnoval Holub Náprstkovu muzeu, které získalo i část Holubovy pozůstalosti a konečně poslední část exponátů se do muzea dostala prostřednictvím jeho ženy Růženy v 50. letech 20. století. Velký podíl svých sbírek (především přírodovědeckých) věnoval Holub školám, kde se předmětům ale nedostávalo patřičné péče a spěly k zániku. Dále také třem muzeím do Ameriky a 37 dalším muzeím a jiným veřejným ústavům po celé Evropě – konkrétně se jednalo o Stockholm, Mnichov, Petrohrad, Drážďany, Stuttgart, Paříž, Sofie, Londýn a další. Kandert 1997, s. 114. – Rozhoň 2005, s. 137.

²⁴² Velký úspěch na druhou stranu bezesporu zaznamenala etnografická instalace. Šámal 2013, s. 352.

ENRIQUE STANKO VRÁZ

Výstava přírodnin a etnografických předmětů

dům u Halánků, Betlémské náměstí 1, Praha

25. března – květen 1894

S prvními Vrázovými sbírkami měla veřejnost možnost seznámit se ještě za jeho pobytu v Jižní Americe. Výstavu převážně etnografických předmětů uspořádal Vojta Náprstek v prostředí svého domu ze zásilek, které nechal Vráz do Čech doručovat, většinou jako dary českým muzeím. „[...] náš cestovatel [...] neustával zasýlati kdekoli se mu příležitost naskytla do vlasti vzácné ukázky ze svých cest, jež péčí jeho přátel vystaveny jsou v dolejších místnostech muzea Náprstkova.“²⁴³

„[...] Ve dnech velikonočních otevřena byla v přízemí Náprstkova průmyslového musea zvláštní zajímavá výstavka. Kdokoli čítal klasické Humboldtovy „Pohledy na přírodu“ aneb novější cestopisy po jižní Americe, zdaž nezatoužil po slunných těch krajinách s žárným koloritem, nejbludnějším rostlinstvem, šumícími vodopády, největšími veletoky, činnými sopkami?“²⁴⁴ Výstava se otevřela na Boží hod 25. března 1894, přístupná byla od devíti do dvanácti hodin dopoledne a odpoledne potom od dvou do pěti hodin.²⁴⁵ Vstupné pro dospělé stálo deset korun, pro děti pět korun.²⁴⁶ [Obr. 12]

„[...] Nuže nyní naskytuje se nám příležitost, názorem na předměty etnografické, přírodniny, výrobky, fotografie, sbírané neúnavným cestovatelem českým, přenést se v duchu do bohaté oné přírody, s obyvatelstvem chudým, rozervaným, namnoze na nízkém stupni člověka přírodního stojícím.“²⁴⁷ K vidění byla celá řada velmi poutavých předmětů: různé typy zbraní jako šípky, luky, kopí, kamenná sekera kmene Uaraycusů nebo foukačky s jedovatými šipkami určené k lovu ptáků, k nimž byly předvedeny i druhy jedů. Dále si návštěvníci mohli prohlédnout oděvy Guahibů, vesla, hudební nástroje, omamný prášek *ňopa* určený ke šňupání, lék *zarzaparilla* (smilax lékařský), ozdoby, hliněné nádoby či nástroje na zpracování potravin

²⁴³ Anonym, Výstava E. St. Vráze, *Národní politika* XII, 1894, č. 83, 25. 3., in: Scrap-book. ANpM, os. fond ESV, krabice 18.

²⁴⁴ Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., cit. s. 1. – Tentýž článek byl otištěn ještě v týdeníku *Slovan americký* XXV, 1894, č. 47, 17. 4., s. 2.

²⁴⁵ Anonym, Výstava etnografická a přírodnická E. St. Vráze, *Národní politika* XII, 1894, č. 82, 24. 3., in: Scrap-book, ANpM, os. fond ESV, krabice 18. – Motl 2013, s. 70.

²⁴⁶ Anonym, Vrázova výstava, *Národní politika* XII, 1894, č. 126, 8. 5., s. 8.

²⁴⁷ Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., cit. s. 1.

i chléb *cazabe*.²⁴⁸ Velkou pozornost nepochybně vzbudila mumifikovaná hlava náčelníka Uitosů.²⁴⁹ Z fauny Jižní Ameriky byla zastoupena želva matamata třásnitá, kterou Bauše popisuje jako „odstrašivě šeredné zvíře toto i hanebně zapáchá“, lenochod s mládětem, dva úhoři električtí, žába pipa americká a „jakýsi hroch v malém“ – kapybara.²⁵⁰ Návštěvníci si mohli udělat obrázek o způsobu života jihoamerických národů také prostřednictvím fotografií, pořízených Vrázem během průzkumných cest v oblasti Orinoka.

Instalaci Vrázovy výstavy popisuje Bauše jen velmi stručně v *Národních listech*. Například výše zmíněnou mumifikovanou hlavu zavražděného náčelníka Uitosů, vypreparovanou a kouřem konzervovanou, si bylo možno prohlédnout hned u vchodu po levé straně.²⁵¹ O účasti referuje výtisk o den dříve: „[Výstava] těšila se [...] hojně návštěvě obecnstva. Jest to potěšitelným důkazem, že česká veřejnost dovede oceniti zásluhy neúnavného cestovatele, který vřelou lásku k domovině neustává projevovati [...].“²⁵²

Výstavu doporučuje časopis *Vesmír*: „[...] Výstavku tu můžeme každému k návštěvě vřele doporučiti. Najde tu bohatou snůšku předmětů, v Praze dosud neviděných, mezi nimiž i mnohé se nalézají, které mezi skutečné vzácnosti a drahé předměty ethnografické se počítají. [...] Doufáme, že postačí toto upozornění, aby nikdo nelenil navštívit výstavku, jejíž výnos určen jest ve prospěch dalších cest a úspěšné sběratelské činnosti Vrázovy.“²⁵³

Podle Vlasty Vrázové si výstavy všimli také zástupci dvou německých muzeí a jednali o nákupu sbírek. Vráz nicméně trval na tom, aby sbírkové předměty zůstaly v českých muzeích a nechtěl je prodat do zahraničí i přesto, že tak přišel o výdělek.²⁵⁴ „[...] Návštěvou výstavy zalétne duch náš do cizího kraje, a návštěvou hojnou přispějeme k obohacení sbírek domácích.“²⁵⁵

---

²⁴⁸ Jihoamerický národ Guahibů obývá savany podél řeky Orinoko. Guahibo and Chiricoa people, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Guahibo>, vyhledáno 5. 4. 2020. – ANpM, fond Vráz, krabice 18. – Motl 2013, s. 70.

²⁴⁹ Válečná trofej. Rozhoň 2005, s. 139.

²⁵⁰ Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., s. 1.

²⁵¹ Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., s. 1.

²⁵² Anonym, Výstava Vrázova, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 84, in: Scrap-book, ANpM, os. fond ESV, krabice 18.

²⁵³ Anonym, Různé zprávy. Výstava předmětů z cest E. St. Vráze, *Vesmír* XXIII, 1894, č. 13, 15. 4., cit. s. 154.

²⁵⁴ Vrázová 1937, s. 143.

²⁵⁵ Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., cit. s. 1.

Po svém náhlém návratu do Čech v červnu roku 1894 s sebou Vráz kromě přírodovědných a etnografických předmětů přivezl i několik živých zvířat.²⁵⁶ Úmysl předvést české veřejnosti cizokrajná zvířata souvisí s faktem, že v Praze tou dobou působil spolek pro zřízení zoologické zahrady, o němž se Vráz dozvěděl ještě ve Venezuele.²⁵⁷ V součinnosti s tímto klubem tedy uspořádal v Praze výstavu jihoamerických zvířat, původní plán darovat tato zvířata zoologické zahradě v Praze se však pro nedostatek prostoru a dalších prostředků neuskutečnil.²⁵⁸ Vráz je tedy rozprodal do zoologických zahrad ve Vídni, Hamburku a v Antverpách.²⁵⁹

Celkem šlo o 24 živých zvířat (některá nepřežila náročnou cestu do Evropy) – sbírky Vráz přepravoval lodí přes Hamburk, odkud putovaly do Prahy vlakem.²⁶⁰ Vystaveny byli například vačice, pět ochočených lenochodů, řada ptáků – slípky, sovy či papoušci – a třináct sklípkanů.²⁶¹ [Obr. 13] „Zvířátka jsou velmi čilá a těší se dobrému zdraví.“²⁶² Zahájení výstavy jihoamerické fauny proběhlo 7. července 1894 na rohu ulice Bartolomějské a Na Perštýně, v Paslerově přízemní Ústřední síni, jak udává leták k výstavě. [Obr. 14] Zvířata bylo možné vidět do 27. července.

Vstupné bylo stanoveno na dvacet korun pro dospělé, deset korun pro mládež a návštěvníci mohli jihoamerickou faunu vidět mezi devátou ranní a šestou hodinou večer. Výstava zaznamenala úspěch a veřejnosti ji doporučil např. časopis *Vesmír*: „[...] Výstavu Vrázovu vřele odporučujeme návštěvě obecnstva, přírody milovného.“²⁶³

---

²⁵⁶ Anonym, Cestovatel E. St. Vráz, *Hlas národa* XXI, 1894, 4. 7., in: Scrap-book, ANpM, os. fond ESV, krabice 18.

²⁵⁷ Vrázová 1937, s. 141.

²⁵⁸ Rozhoň 2005, s. 84. – Todorová 2006, s. 11.

²⁵⁹ Motl 2013, s. 69.

²⁶⁰ Rozhoň 2005, s. 84. – Údaj 44 živých zvířat vyčteme v Kandertová 1984, s. 254.

²⁶¹ Todorová 2006, s. 11. – Motl 2013, s. 69.

²⁶² Anonym, Zajímavá výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 195, 17. 7., in: Scrap-book, ANpM, os. fond ESV, krabice 18.

²⁶³ Vilém Rychlý, Různé zprávy. Cestovatel E. St. Vráz v Praze, *Vesmír* XXIII, 1894, č. 19, 15. 7., cit. s. 226.

JOE HLOUCHA

První výstava Hlouchovy sbírky

zadní pokoj bytu v pivovaře U Sv. Tomáše na Malé Straně, Letenská 12, Praha

26. prosince 1898

Hlouchova první výstava spočívala v prezentaci dosavadních sběrů ještě během studií, osm let před první cestou do dalekých krajů. Přehlídku uskutečnil v domácím prostředí, a to zejména pro svou rodinu, případně pozvané známé. Rodinní příslušníci mu zaplatili „dobrovolné vstupné“, jak zmiňuje Hloucha ve svém deníku. „[...] *Po obědě šel Karel, maminka a Jiřík se mnou do výstavy. Maminka dala 50 kr., Jiřík a Karel každý 5 kr.*“²⁶⁴

Šlo tedy ještě o sbírku předmětů získaných nákupem ne v cizině, ale v Praze sekundárně, tj. od obchodníků či překupníků, nebo v antikvariátech. Hloucha kolekci shromažďoval intenzivně přibližně od svých sedmnácti let, jak je patrné z deníků. Sbírkou také pečlivě dokumentoval a bratr Karel Hloucha mu k tomu kreslil obrázky jednotlivých předmětů.²⁶⁵

Druhá výstava Hlouchovy sbírky

pivovar U Sv. Tomáše na Malé Straně, Letenská 12, Praha

21. – 30. září 1902

Druhá výstava měla obdobný charakter jako výstava první – konala se opět u Hlouchů doma v pivovaře a byla soukromá. Přesto už měla oficiálnější ráz. Trvala devět dní a Hloucha si na ni nechal krasopisem natisknout pozvánky: „*Dovoluji si Vás tímto ku návštěvě soukromé výstavy své ethnografické sbírky, uspořádané od 21. do 30. září v pivovaře u sv. Tomáše III č. 20. V Praze v měsíci září 1902, Joe Hloucha.*“²⁶⁶

---

²⁶⁴ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy, zápis ze dne 26. 12. 1898, Ar. Hl. 7/10.

²⁶⁵ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 13.

²⁶⁶ Text pozvánky. Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 13.

Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu

Palác vzorkových veletrhů, Praha (dnešní Veletržní palác)

20. listopadu 1929 – 17. února 1930

Hloucha svou rozsáhlou sbírku představil veřejnosti poprvé v listopadu 1929. „[...] *Pan Joe Hloucha uspořádal v pražském Veletržním paláci výstavu u nás opravdu ojedinělou. Snesl sem přemíru zajímavých a opravdu také krásných věcí ze svých sbírek...*“ avizují *Lidové listy*.²⁶⁷ Slavnostní zahájení výstavy připadlo na jedenáctou hodinu dopolední 21. listopadu.²⁶⁸ Mezi váženými hosty byl krom zástupců magistrátu také Václav Boháč, prezident pražských veletrhů, který Hlouchovi již dříve nabídl prezentovat své sbírky touto formou, a samozřejmě novináři.²⁶⁹

„[...] *Spisovatel Hloucha stručně uvítal přítomné novináře a hosty a osvětlil jim účel této první evropské výstavy mimoevropského umění a uměleckého průmyslu. Největší část sbírek, čítající na 1500 kusů, je majetkem spis. Hlouchy a výsledkem 30leté jeho sběratelské činnosti. Pak byla nastoupena prohlídka této exotické výstavy, která je pro Prahu a celou naši veřejnost mimořádným překvapením.*“²⁷⁰

Výstavní katalog udává celkový počet 1220 exponátů. Hloucha svou úvodní stať začíná kritikou neutěšeného stavu českých muzeí a nedostatečné pozornosti, které se národopisu a mimoevropskému umění dostává. Zmiňuje také Náprstkovo Průmyslové muzeum, které podle něj nedostačuje ani kvalitou sbírek, ani jejich množstvím a konstatuje, že je český člověk v podstatě odkázán na muzea zahraniční. Výstavou uspořádanou ve Veletržním paláci Hloucha umožňuje českému obecnstvu nahlédnout do svých sbírek orientálního, afrického, amerického a oceánského umění, „*neboť touha po exotičnosti a po dalekém světě dřímá v koutku srdce každého českého člověka.*“²⁷¹

Instalace se rozkládala v devíti sálech v mezaninu a v prvním poschodí budovy.²⁷² Šlo o předměty nejrůznějšího stáří, kvalit i původu. Největší část výstavy náležela exponátům

²⁶⁷ J. Č., Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu, *Lidové noviny* XXXVII, 1929, č. 613, 6. 12., cit. s. 7.

²⁶⁸ Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Čech* LIV, 1929, č. 275, 2. 12., s. 5. – Den před tím, 20. listopadu 1929 v devět hodin ráno, proběhlo zahájení za účasti pouze pěti fotografů a redaktorů. ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 20. 11. 1929, Ar. Hl. 9/2.

²⁶⁹ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1927–1928, zápis ze dne 13. 4. 1928, Ar. Hl. 8/3. – Šmejkal 1931, s. 95.

²⁷⁰ Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Čech* LIV, 1929, č. 275, 2. 12., cit. s. 5.

²⁷¹ Joe Hloucha, *Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu* (kat. výst.), Veletržní palác, Praha 1929–1930, cit. s. 4.

²⁷² Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Čech* LIV, 1929, č. 275, 2. 12., s. 5.

z Asie (Japonska a Číny), stejně jako patřil předmětům této provenience ve sbírkách Joe Hlouchy největší podíl. Konkrétněji se jednalo o japonské dřevořezy, sochy, svitky, bronzы či textil.

Prostor byl věnován i exponátům z Afriky: „[...] *Nápadnou protivu umělecky rafinované tvorbě Japonska a Číny působí syrový primitivismus umění afrických černochoů až groteskně. I zde má umění především dvojí poslání, jednak náboženské, jednak zdobné. [...] všechno to černošské umění se vyjadřuje v drsné a neumělé syntese, jež právě nás, překultivované Evropany přitahuje svým bizarním půvabem karikatury.*“²⁷³ Objekty (masky, fetiše, dřevořezby, figurky ze slonoviny), rozdělené podle místa původu, reprezentovaly africké země jako Kongo, Kamerun, Nigerii či Pobřeží slonoviny. [Obr. 15]

Dále byla na výstavě zastoupena Oceánie, Indie, Siam (Thajsko), Indonésie, Indočína „[...] *ukazující zase starou tradici souvislé výtvarné kultury*“ a dokonce Amerika, z níž byly k vidění hliněné sošky a předkolumbovská keramika.²⁷⁴ [Obr. 16]

Oceánii a Indonésii reprezentovaly nástroje čarodějů, opět masky a fetiše či různorodé figurky z Jávy, Nové Guineje, Velikonočních, Šalamounských, Admirálských nebo Markézských ostrovů apod.²⁷⁵ „*Zvláště monumentální i ve své pitvornosti velká dřevěná socha bůžka z Marquiz, nebo neobyčejně výrazné taneční masky zvířecích typů z Nov. Mecklenburgu působí divokou syrovou fantastikou.*“²⁷⁶ [Obr. 17]

Výstava nedosáhla vysoké účasti, jak potvrzuje článek o konaných výstavách v periodiku *Venkov*: „[...] *návštěva byla daleko menší, než výstava zasluhovala (celkem 7000 osob, k tomu 500 ze spolkových výprav a 3000 žactva*“, a to navzdory poměrně dlouhému trvání i značnému ohlasu v tisku.²⁷⁷ Hloucha si na nízkou návštěvnost ostatně stěžuje v deníku. O výstavě informoval např. časopis *Český Lloyd*,²⁷⁸ vícekrát *Národní listy*,²⁷⁹ či *Olomoucký obzor*.²⁸⁰ „[...] *Divák, který dovede se trochu aspoň do této cizokrajné krásy vžít, obchází tu doopravdy šířán pocity závidi, co se toho tomu panu Hlouchovi podařilo sesbírat. [...]*

²⁷³ Jrm, Exotické umění v Praze, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 336, 8. 12., cit. s. 5.

²⁷⁴ Jrm, Exotické umění v Praze, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 336, 8. 12., cit. s. 5.

²⁷⁵ Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 38. – Z celkového počtu 1220 předmětů bylo 138 afrických, 58 oceánských a 48 amerických. Kandert 1989, s. 190.

²⁷⁶ Jrm, Exotické umění v Praze, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 336, 8. 12., cit. s. 5.

²⁷⁷ J. Patočka, O československé sbírky východoasijské, *Venkov* XXV, 1930, č. 109, 9. 5., cit. s. 7.

²⁷⁸ Anonym, Program XX. jarního veletrhu v Praze, *Český Lloyd* XLVI, 1930, č. 18, 1. 3., s. 1. – Šmejkal přesto uvádí ve své knize, že byla výstava velmi úspěšná. Šmejkal 1931, s. 95.

²⁷⁹ Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 342, 14. 12., s. 7. – Anonym, Program XX. jarního veletrhu v Praze, *Národní listy* LXX, 1930, č. 56, 26. 2., s. 5.

²⁸⁰ Anonym, Pražská výstava mimoevropského umění byla zahájena, *Olomoucký obzor* IV, 1929, č. 47, 23. 11., s. 5.

*Je tu tedy vzácná příležitost získati za ceny skutečně civilní leckterý velmi drahocenný nebo aspoň roztomilý kousek, plný starodávné krásy, cizokrajného života a kouzla.*²⁸¹

Otevřeno bylo navíc denně včetně nedělí a svátků, od devíti do pěti hodin.²⁸² Výstava nezaznamenala úspěch ani na poli prodeje exponátů nebo knih. Některé africké a asijské umělecké předměty však zakoupil Karel Čapek. Hloucha si do deníku zaznamenal nákup blíže nespecifikovaných drobných obrázků a tří japonských dřevorytů v listopadu 1929. Později, v roce 1930 Čapek nakoupil ještě další sbírkové předměty africké provenience, sošky z Konga a Pobřeží slonoviny. V listopadu 1935 pak kupuje ještě čtyři japonské dřevoryty. Spolupráce s Hlouchou pak o několik let později využil i Josef Čapek, který si od Hlouchy propůjčil negativy fotografií sbírkových předmětů, aby je použil pro svou publikaci *Umění přírodních národů* (1938).²⁸³

Z deníků Joe Hlouchy také vyčteme, že si nechával svou sbírku profesionálně dokumentovat.²⁸⁴ Na fotografiích předměty zachytil Josef Sudek nebo Alexander Hackenschmied.

*„[...] Neodolatelnou přitažlivost mají v naší betonově šedé a chladné době tyto bohatě rozbujele květy umělecké fantazie. Těžko se s nimi loučíte s povzdechem: kdyby aspoň tento soubor zůstal pohromadě a stále veřejně přístupen jako muzeum.*²⁸⁵ Přání autora však nebylo vyslyšeno, přestože po skončení výstavy nabídl Hloucha celý tento soubor za částku 1,5 milionu korun Československu, pod podmínkou, že se pro sbírku najde dostatečně vhodné místo. Stát však nakonec nabídky nevyužil.²⁸⁶ Sbírkou se Hloucha znovu pokusil prodat na berlínské aukci. I v aukčním katalogu této výstavy bychom našli zmínku či zhodnocení pražské výstavy ve Veletržním paláci: *„[...] die [die Ausstellung] eine besondere Sensation nicht nur für Prag, sondern auch für Kunst- und Sammlerkreise des kunstverständigen Auslandes bildete. Die Veranstaltung wurde von der gesamten Fach- und Tagespresse mit Begeisterung und Anerkennung aufgenommen und durch ausführliche Referate weitgehendst gefördert.*²⁸⁷

---

²⁸¹ J. Č., Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu, *Lidové noviny* XXXVII, 1929, č. 613, 6. 12., cit. s. 7.

²⁸² Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Čech* LIV, 1929, č. 275, 2. 12., s. 5.

²⁸³ Mezi další zájemce o Hlouchovy předměty patřil dále např. Adolf Hoffmeister. Winter 2005, s. 82.

²⁸⁴ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy, zápis ze dne 20. 11. 1929, Ar. Hl. 10/1. – Winter 2013, s. 197.

²⁸⁵ Jrm, Exotické umění v Praze, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 336, 8. 12., cit. s. 5.

²⁸⁶ Úřady jednaly neochotně a zdlouhavě. Šmejkal 1931, s. 98. – Lísková 2014, s. 19. – Kraemerová – Šejbl, Praha 2007, s. 38.

²⁸⁷ Leonhard Adam – V. Jarolim, *Sammlung Joe Hloucha Prag. Ostasien. Ozeanien. Afrika. Japanische Graphik* (kat. výst.), Internationales Kunst- und Auktionshaus G. M. B. M., Berlin 1930, cit. s. 11. – Katalog obsahuje navíc obrazovou přílohu, kterou u pražské verze nenajdeme.

Karel Čapek, který výstavu shlédł 19. listopadu 1929 společně s bratrem, napsal později článek o expozici do *Lidových novin*. Fotografie některých vystavených předmětů byly otištěny v *Pestrém týdnu a Světozoru*.

Výstava SVU Mánes

budova SVU Mánes, Praha

5. – 26. února 1935

Podtitul: „Emil Filla: plastika, suché jehly, lepty, dřevoryty, litografie, oleje – Černošská a tichomořská plastika: 185 soch ze sbírek Joe Hlouchy“

Návrh uspořádat společně výstavu přednesl Emil Filla na návštěvě u Joe Hlouchy 20. prosince 1934, jak Hloucha popisuje ve svých denících: „[...] *Prohlédl si všechno [Filla] a navrhoval, abych v únoru vystavil v Mánesu primit. sbírku.*“²⁸⁸ Filla při této i dalších návštěvách, kdy postupně stanovoval organizační záležitosti k výstavě, zároveň projevil zájem o různé exponáty, a několik si jich také zakoupil.²⁸⁹ Ještě před samotnou výstavou si ze sbírky zamluvil černou dřevěnou sochu ze Šalamounských ostrovů a sedm dalších oceánských předmětů.²⁹⁰

Zahájení výstavy Fillových vlastních prací – maleb, plastik a grafik – a Hlouchových sbírek oceánských a afrických plastik připadlo na 5. února 1935, 18.15 hodin.²⁹¹ [Obr. 18] K tomuto dni si Hloucha poznamenal do deníku, jak probíhalo dokončování příprav v Mánesu a následný průběh vernisáže.²⁹²

V novinách dosahovala tato konfrontační výstava od počátku neobyčejné publicity. „*Známy cestovatel a spisovatel Joe Hloucha shromáždil na svých cestách africkým Sudanem a Kongem a na ostrově v Tichém oceánu sbírku krásných, dřevěných soch, masek, černošských*

---

²⁸⁸ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy, zápis ze dne 20. 12. 1934, Ar. Hl. 10/1.

²⁸⁹ Mimo několika středověkých křesťanských obrazů si z mimoevropského umění vybral dvě sochy Buddhy, hliněnou nádobu z předkolumbovské Ameriky a osmnáct ašantských závaží z Afriky. Blíže Winter 2005, s. 76. – Kandert 1989, s. 188.

²⁹⁰ Winter 2005, s. 76.

²⁹¹ Otevření výstavy bylo avizováno v periodikách českojazyčných i německojazyčných, příkladem je deník *Prager Presse* XV, 1935, č. 32, 2. 2., s. 8.

²⁹² „*V Mánesu jsem rozdělil cedulky. [...] Už tam obtěžovalo hodně lidí. [...] Byla tam taková spousta lidí, že musili otevřít velký sál, kde Kramář únavně a nekonečně řečnil.*“ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy, zápis ze dne 5. 2. 1934, Ar. Hl. 10/1.

závaží a předmětů. [...] Je jistě v paměti nedávná doba, kdy v Paříži a jiných velkoměstech byla přímo horečka po černošském umění a i naše obecenstvo jistě s velkým zájmem uvítá možnost shlédnout originální práce černochoů a Malajců.“²⁹³

Výtvarné práce Filly a Hlouchova kolekce mimoevropského umění nebyly na výstavě promíchány, každý měl pro své předměty samostatný prostor. Plastiky ze sbírek Hlouchy stály převážně u sebe podle místa původu na policích podél místnosti, masky byly potom instalovány přímo na zdi. K výstavě také vyšel katalog, jehož autor, Vincenc Kramář, výstavu zároveň zahajoval.²⁹⁴ Hovořil o blízkosti Fillových plastik s primárními projevy lidské tvořivosti a poukázal tak na revolučnost stojící v protikladu k tradičně laděnému dobového výtvarnému vyjadřování.²⁹⁵ Hloucha katalog doplnil jednostránkovým textem o mimoevropském umění a animismu.

Ze sbírek Hlouchy měli návštěvníci možnost shlédnout plastiky africké a oceánské. Zastoupení měly země jako Pobřeží slonoviny (taneční masky, sošky žen, masky v podobě zemřelých), Kamerun (schránka na pokrmů v podobě sedícího psa), Francouzská rovníková Afrika (taneční žezlo, figurky předků, fetiše), dále Belgické Kongo a Západní Afrika. Z Tichomoří pak sbírky z Nové Guineje (válečné štíty, hliněné mísy), Nového Mecklenburgu, tj. dnešního Nového Irska (náboženské řezby a sochy zemřelých), Birary či Nových Pomořan, tj. dnešní Nové Británie (talisman zlodějů z lidské čelisti, který má vlastníka činit neviditelným), z Šalamounových ostrovů, Nové Kaledonie, Markéz, Nových Hebrid (dnešní Vanuatu) a státu Samoa. [Obr. 19, 20, 21]

Autor Jaromír Pečírka rozebírá v deníku *Prager Presse* pouze Fillovu část. Poměrně detailně se věnuje vývoji jeho tvorby, nepouští se však do rozboru ani popisu Hlouchovy vystavené sbírky. V závěru článku Pečírka odkazuje na katalog výstavy. „[...] *Kurz gesagt, diese Plastiken sind eine neue, köstliche Kundgebung des großen Künstlers. Der Besucher der Ausstellung findet im Katalog eine ausführliche, erschöpfende Studie über das graphische und plastische Schaffen Fillas, welche von Vincenc Kramář verfaßt ist.*“²⁹⁶ S podobným přístupem se setkáme i ve výtisku novin *Pozor*, kde je Hlouchově části výstavy věnovaná jedna

²⁹³ Anonym, Černošské sochy v Praze, *Národní listy* LXXV, 1935, č. 52, 21. 2., cit. s. 3.

²⁹⁴ Vincenc Kramář – Anonym (Joe Hloucha), *Emil Filla – Plastika, suché jehly, lepty, dřevoryty, litografie, oleje. Černošská a tichomořská plastika – 185 soch ze sbírky Joe Hlouchy* (kat. výst.), Praha 1935. – Seznamy vystavených předmětů ze sbírek Joe Hlouchy i výtvarné práce Emila Filly jsou v katalogu doplněny o prodejní ceny. O tom, že byla výstava prodejní, avizuje např. článek v novinách *České slovo*: „K výstavě je katalog a všechny věci jsou prodejny za velmi nízké ceny. Některé předměty lze koupit již za 20 Kč.“ *České slovo*, 1935, 8. 2., in: ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy, zápis ze dne 8. 2. 1934, Ar. Hl. 10/1.

²⁹⁵ Winter 2005, s. 77.

²⁹⁶ Jaromír Pečírka, *Graphiken und Plastiken von Emil Filla. Ausstellung im Mánes-Haus, Prager Presse* XV, 1935, č. 43, 13. 2., cit. s. 6.

věta na samém konci článku, až po poměrně obsáhlém komentáři uměleckých prací Emila Filly: „[...] *Pro zájemce je svrchovaně poučné srovnávat tyto umělé plastiky s přirozeným primitivismem fetišů, které v sousedním sále vystavuje Joe Hloucha ze svých cest Afrikou a Tichomořím.*“²⁹⁷

Negativně hodnotí spojení dvojce Filla – Hloucha autor s iniciály V. J. v *Národních listech*: „[...] *Vedle nejnovější grafiky vystavuje [Filla] plastiku 20 let starou. Konfrontována s tichomořskou plastikou a černošskými maskami (sbírka Hlouchova) dopadne velmi násilně svou chtěností a proti divošské upřímnosti je jen artistní a přežilá.*“²⁹⁸ Ke kritice se přidává i článek v periodiku *Národní politika*: „[...] *Toto Fillovo umění nemá přirozeného podkladu, a jako každá taková umělkovanost, poráží se samo sebou, neboť je neživotné a ztrácí na hodnotě.*“²⁹⁹ U africké a tichomořské plastiky tentýž autor naopak vyzdvihuje přirozenost: „[...] *Výstava [...] obsahuje ukázky prací primitivních lidí, kterým je výtvarný pudovým doprovodem života a součástí vlastních představ, plynoucích z pověr a z náboženského založení.*“ Tito autoři jednoduše upozorňují na nerovnost umělecké kvality mezi tvorbou Emila Filly a objekty ze sbírky Joe Hlouchy. K negativním recenzím výstavy se v článku pro časopis *Umění* vyjadřuje Winter: „*Citované texty pracují se známým ideologickým předsudkem, který uděluje etnickému umění status autenticity, pravosti a originality a staví ho do opozice k modernímu umění, jevícímu se v tomto pohledu jako nepůvodní a dekadentní, založené na racionalitě, na rozdíl od instinktivní tvorby „primitivů“.*“³⁰⁰

Autor recenze výstavy v deníku *Venkov* připouští, že „*příbuznost obou výstav je pochopitelná*“, pokládá si však otázku, „*proč je nám každý ten projev afrického a tichomořského divocha srozumitelnější, nežli projev současného divocha?*“ Podobně jako ve výše zmíněných článcích považuje Fillovo dílo za „*artistní*“ a dodává, že mu chybí „*něco takového, co právě mají ty idoly a fetiše divochů. Taková nějaká dnešní víra a nutnost uměleckého výrazu bez rafinovaného výtvarnického artismu.*“³⁰¹

Josef Richard Marek v článku *Nebezpečné sousedství pro Národní listy* vyzdvihává mj. taneční masku vyjadřující „*blaženost smrti*“ ze sbírky Joe Hlouchy, původem z Konga. „*[Autor] zachytil odvěkou záhadu smrti vy výrazu lidské tváře [...] s takovým dušezpytným mistrovstvím, že by Mona Lisa mohla se svým záhadným úsměvem tomuto černému barbaru*

²⁹⁷ Ad. Veselý, Filla jako malíř, grafik a sochař, *Pozor* XLII, 1935, č. 42, 12. 2., cit. s. 4.

²⁹⁸ V. J., Dva světy, *Národ* LXXV, 1935, č. 32, 14. 2., cit. s. 4.

²⁹⁹ K. [Emanuel Křížek], Budova spolku „Mánes“, *Národní politika* LIII, 1935, č. 54, 23. 2., cit. s. 7.

³⁰⁰ Winter 2005, cit. s. 78.

³⁰¹ Fvm, [František Viktor Mokřý], Idoly a obludy, *Venkov* XXX, 1935, č. 54, 5. 3., cit. s. 9.

záviděti. [...] *Vedle plastiky těchto přirozených primitivů plastika Emila Filly prohrává.*³⁰² Z výše zmíněných příkladů jsme tedy svědky negativní kritiky umění Emila Filly, ve srovnání s nímž Hlouchovy sbírky vycházejí z dobových článků naopak velmi dobře a jsou obdivovány.

Nebylo to nicméně poprvé, co se původní mimoevropské umění dostalo do konfrontace s moderním uměním. Stalo se tak už na výstavě Skupiny výtvarných umělců v roce 1913 v Obecním domě. Katalog výstavy potvrzuje mj. přítomnost „negerské sošky“ pod č. 167, jakožto zápůjčku Ernsta Ludwiga Kirchnera.³⁰³ Také součástí výstavy Poesie v roce 1932 bylo několik etnických předmětů, zprostředkované Bedřichem Stefanem. Mělo jít především o africké masky z oblasti dnešního Pobřeží slonoviny, které zřejmě fotograficky zachytil Josef Sudek.³⁰⁴

O výstavě v Mánesu napsal článek také sám Hloucha do časopisu *Světobzor*: „*Uspořádali SVU Mánes (od 5. února) výstavu této exotické plastiky ze sbírek spisovatele Joe Hlouchy a zároveň výstavu sochařských prací našeho picassovce Emila Filly, vykonal tím skutek stejně umělecky aktuální jako prospěšný.*“³⁰⁵ Hloucha k tomu navíc poskytl rozhovor pro *A – Zet*.³⁰⁶ Hloucha si navíc celou řadu dalších článků o výstavě vlepil do deníku.

Pořízen byl filmový záznam výstavy, nacházející se v současnosti ve stálé expozici Národní galerie. V Mánesu se vedle výstavy Hlouchy a Filly současně konala ještě prodloužená výstava surrealistů – Makovského, Šímy, Štýrského a Toyen.

V roce 1943 se Hlouchovi podařilo pod záštitou Uměleckoprůmyslového muzea své sbírky vystavit ještě jednou. Tentokrát se jednalo o výstavu pouze asijského umění a uměleckého průmyslu. V témže roce také prodal značnou část sbírky Náprstkovu muzeu a Zemskému muzeu v Praze.

---

³⁰² Josef Richard Marek, Nebezpečné sousedství, *Národní listy* LXXV, 1935, č. 48, 17. 2., s. 11.

³⁰³ Vincenc Beneš, [Úvod], in: *Skupina výtvarných umělců. III. výstava* (kat. výst.), Praha, Obecní dům 1913, nestr. – Tomáš Winter, „Negerplastik“ Ernsta Ludwiga Kirchnera a oklamání čeští kubisté, *Umění* LXI, 2013, č. 4, s. 356–361.

³⁰⁴ Tomáš Winter, Nebezpečné sousedství? Joe Hloucha, Emil Filla a surrealisté, *Umění* LIII, 2005, č. 1, s. 82.

³⁰⁵ Joe Hloucha, Plastiky dvou světů, *Světobzor* XXXV, 1935, č. 6, 7. 2., cit. s. 89.

³⁰⁶ Josef Hora, Sochařská výstava malíře Filly, *A – Zet* VIII, 1935, č. 26, 6. 2, s. 4.

ALBERTO VOJTĚCH FRIČ

Výstava etnografických předmětů

zahradní pavilon Měšťanské besedy, říjen 1902³⁰⁷

Výstavu po svém prvním návratu z Jižní Ameriky uspořádal tehdy teprve devatenáctiletý Alberto Vojtěch Frič v zahradní čítárně Měšťanské besedy. Jednalo se prezentaci 135 předmětů, tedy v zásadě skromnější expozici. Výstava přesto vzbudila zájem veřejnosti a mladý cestovatel na sebe tak poprvé upozornil. Vstupné na tuto výstavu činilo 20 haléřů. [Obr. 22]

Mezi exponáty se řadily jak přírodniny a etnografika, tak také fotografie pořízené na cestách. Nedatovaný průvodce touto výstavou obsahuje výčet exponátů: zastoupeny byly indiánské zbraně, tabák, vlajka Brazílie a brazilská měna, poštovní známky, třmeny brazilského sedla, hliněný chladič na vodu nebo železniční průvodce drah jihoamerických států. Z fauny pak spíše drobnější živočichové, například ještěrka, kolibříci, motýli, chřestýš, lebka opice, pavouk, stonožka, hadi, vejce želvy říční a další. Přítomna byla podle katalogu navíc Fričova výzbroj: klobouk pro jízdu na koni, tropická helma, boty, nepromokavý plášť, revolver a fotografický stroj firmy Voitgländer.³⁰⁸ [Obr. 23]

K Fričově výstavě vyšel v novinách krátký článek v *Národních listech*. Z uvedené věty „Výstavka těšila se po celý týden čilé návštěvě“ je patrné, že výstava už několik dní před datem vydání článku probíhala – zřejmě tedy od samého začátku října.³⁰⁹

---

³⁰⁷ O místě a měsíci konání výstavy se zdroje neshodují. Tradičně jsou uváděny dvě místa: zahradní pavilon Měšťanské besedy (Anonym, *Výstava ze střední Brazílie*, *Národní listy* XLII, 1902, č. 274, 5. 10., s. 2. – Frič, Alberto Vojtěch, <http://www.scheufler.cz/cs-CZ/fotohistorie/fotografove.f.fric-alberto-vojtech,163.html>, vyhledáno 2. 5. 2020) a obchodní dům U Nováků ve Vodičkově ulici č. 28 (Rozhoň 2005, s. 139). Dochovaná vstupenka na tuto výstavu v archivu Náprstkova muzea potvrzuje tzv. zahradní čítárnu Měšťanské besedy. Zmiňovaný dům U Nováků bývá zaměňován pravděpodobně proto, že na tomto místě měl Frič pronajatou vitrínu, která veřejnost pravidelně informovala prostřednictvím zpráv či fotografií o jeho cestách, ale i o chystaných přednáškách v Praze. Frič, Alberto Vojtěch, <http://www.scheufler.cz/cs-CZ/fotohistorie/fotografove.f.fric-alberto-vojtech,163.html>, vyhledáno 2. 5. 2020. – I k časovému vymezení výstavy se ve zdrojích objevují dvě verze – srpen a říjen 1902. Srpnový termín (Rozhoň 2005, s. 139) se zdá nepravděpodobný zejména ze dvou důvodů – teprve 5. srpna připlul z Ameriky Frič do Brém, stěží by tedy stihl výstavu tak rychle nachystat (za tuto informaci patří poděkování paní Yvonně Fričové). Proti konání v měsíci srpnu mluví i krátký novinový článek o výstavě (Anonym, *Výstava ze střední Brazílie*, *Národní listy* XLII, 1902, č. 274, 5. 10., s. 2).

K přesnějšímu časovému vymezení Fričovy výstavy se nepodařilo dohledat zdroje.

³⁰⁸ *Průvodce po výstavce sbírek z cesty Vojtěcha Friče jr. do Brazílie*, ANpM, os. fond AVF, ar. Frič 4/31. – Král 2018, s. 25. Výtisk ojedinele datovaný 4. říjnem 1902 vlastní paní Yvonna Fričová.

³⁰⁹ Anonym, *Výstava ze střední Brazílie*, *Národní listy* XLII, 1902, č. 274, 5. 10., s. 2.

Výstava fotografií a etnografických předmětů

Vila Božínka, Jinonická 143, Praha

29. června – 31. července 1913

Druhou výstavu vlastních fotografií a etnografických sbírek z Jižní Ameriky uspořádal Frič ve své vile v Košířích. Fotografická dokumentace, dnes považovaná za průkopnickou na poli cestopisné a krajinářské fotografie, je dokladem Fričových cest po Brazílii, Argentině a Paraguayi a poznávání národů Čamakoků, Kaduvejů, Bororů, Kaingánů a dalších.³¹⁰

Stejně jako Emil Holub kladl Frič důraz na zasazení exponátů do co nejpřirozenějšího prostředí a původních sociálních podmínek. Dobové fotografie expozice, zobrazující figuríny oděné v indiánských krojích a předstírající rituální činnost, tuto snahu potvrzují.³¹¹ Figuríny, stojící obvykle na nízkém soklu či dřevěné stoličce s popiskem, doplňovaly autentické předměty jako zbraně, náradí a obřadní pomůcky. Množstvím vystavených předmětů měla expozice pravděpodobně vytvářet dojem paralelního světa plného nepovědomých rituálních předmětů.³¹² [Obr. 24]

Autor fejetonu v *Národních listech* popisuje zážitek z návštěvy Fričovy výstavy. „[...] vystoupíte na verandu vily a už jste ovanuti zvláštním cizokrajným vzduchem. Jakoby předměty, které jsou rozestavěny všady, kam se podíváte, byly přinesly z krajů své dálné domoviny jakési zvláštní fluidum [...].“³¹³ O Fričovi se autor zmiňuje jako o „majiteli těch cizokrajných pokladů“, jehož „skoro příliš štíhlé tělo povídá o útrapách, které zakusilo ve službách vědy“. Při prohlídce exponátů komentované samotným Fričem se pozastavuje nad ozdobami z barevných korálek a vkusem indiánských žen. „[...] mimoděk vám kmitne hlavou, že je to snad děláno dle návrhu umělce z „Artělu“, tak rozkošně umělecky jsou tu sestaveny barvy.“³¹⁴ Prohlídka pokračovala k figurínám čarodějníků a pohlavárů, zdobených barevným peřím, skořápkami apod. K vidění byly dle autora v Božince také u stropu zavěšené hamaky.

Fotografie na stěnách nejčastěji zachycovaly způsob života národů, s nimiž Frič trávil čas a studoval je. Námětem byly často skupinové portréty rodin, ale i momentky zobrazující běžné, každodenní činnosti. [Obr. 25]

---

³¹⁰ Frič, Alberto Vojtěch, <http://www.scheufler.cz/cs-CZ/fotohistorie/fotografove.f.fric-alberto-vojtech,163.html>, vyhledáno 2. 5. 2020. – Sbírkou fotografií z Fričových cest nalezneme v archivu Náprstkova muzea ve fondu A. V. Friče pod sign. 9/6 a 10/4.

³¹¹ Winter 2013, s. 89. – Příkladem činnosti může být rituální míčová hra.

³¹² Hodač 2009, s. 98.

³¹³ Sb, Mezi Indiány, *Národní listy* LIII, 1913, č. 192, 15. 7., cit. s. 1.

³¹⁴ Sb, Mezi Indiány, *Národní listy* LIII, 1913, č. 192, 15. 7., cit. s. 1.

Druhou místnost rovněž zaplňovaly etnografické předměty – hudební nástroje, boty, zbraně – luky a šípy s hroty z různých materiálů – či nádoby zrobené ornamenty a obrázkovým písmem, „*kteřím písaři kmene zapisují důležité události.*“³¹⁵ Lehké předměty, jako košíky, různé ozdoby a náušnice byly připíchnuty na vertikálně napnutém plátně, čímž se značně ušetřilo místo. [Obr. 26]

Frič výstavu uspořádal ve prospěch Národní jednoty pošumavské. Za vstup platili návštěvníci jednu korunu, studenti a dělníci 50 haléřů. Otevřena byla každou červencovou středu a neděli.³¹⁶ „*Pěkná výstavka odmění jistě každého, kdo nelituje trochu daleké cesty,*“ hodnotí autor článku *Mezi Indiány* na závěr.³¹⁷

Obdobnou výstavu ve prospěch studentů uspořádal Frič ve své vile i v roce 1922. „*Cestovatel A.V. Frič uspořádal [...] výstavu svých sbírek etnografických a botanických, výstavu kaktusů a umělecké tvorby; keramiky, tkanin a návrhů maleb pokojů. Výstava otevřena od 1. do 20. prosince a originelním způsobem rozvrženo vstupné. – Platí se v úterý 5 Kč, v pátky 10 Kč, v soboty 1 Kč, ostatní dny 3 Kč. Pondělky vyhraženy jsou výhradně pro zvané, žurnalisty a cizince.*“³¹⁸ [Obr. 27]

Fond fotografií Alberta Vojtěcha Friče nezůstal pohromadě. Našli bychom jej ve světových sbírkách v New Yorku či v Petrohradě. V Náprstkově muzeu se dochoval pouhý zlomek.³¹⁹

---

³¹⁵ Sb, Mezi Indiány, *Národní listy* LIII, 1913, č. 192, 15. 7., cit. s. 1.

³¹⁶ Anonym, Výstava etnografických sbírek A. V. Friče, *Národní listy* LIII, 1913, č. 194, 17. 7., s. 4.

³¹⁷ Sb, Mezi Indiány, *Národní listy* LIII, 1913, č. 192, 15. 7., cit. s. 1.

³¹⁸ L. S., Výstavka u A. V. Friče, *Pozor* IXXX, 1922, č. 331, 10. 12., s. 10.

³¹⁹ Štěpánová 2010, s. 78.

SROVNÁNÍ

Přístup k mimoevropskému umění a otázce jeho vystavování byl v dějinách od počátků až dlouho po 20. století obecně spíše rezervovaný a s původní africkou, indiánskou a oceánskou tvorbou se vlekly předsudky a kliše. Společnost nepřijímala etnické umění na stejné úrovni, na jaké viděla umění „naše“, tradiční a akademické – evropské. Odlišný kánon, nepovědomé proporce a jakási celková nezařaditelnost výtvarného projevu tomuto přijetí bránily. Především umění oceánskému a africkému, ale i původnímu americkému byly nadto připisovány nelichotivé vlastnosti často už samotnými sběrateli – karikaturnost, grotesknost, neobratnost či dokonce ohyzdnost.³²⁰ Nezřídka se navíc objevoval názor, že etnické umění je nevyvinuté a teprve ve „stadiu dětství“.³²¹ Takové stigma samozřejmě bránilo vystavovat nezápadní umění rovnocenně.

Cenily se užité etnografické předměty. Řemeslnost a zručnost, s jakou byly vyrobeny, ať už se jednalo např. o nádoby nebo luky a šípy, platily často za jediné hodnoty. Kvalita umělecká a estetická se u takových předmětů naopak příliš neakcentovala. To se pochopitelně odrazilo ve způsobu prezentace jak v muzeích, tak na krátkodobých výstavách.

Takový přístup k tvorbě „jiných kultur“ byl vlastní i českému prostředí. Projevil se už ve výstavním programu Náprstkova Průmyslového muzea, kde mezi sebou expozice, rozdělená na dvě části, silně kontrastovala. Technický pokrok, záměrně postavený do protipólu s „primitivními“, jednoduchými předměty, musel ještě dojem z obou instalací umocňovat – vyzdvihovat vymoženosti moderní doby a deklasovat předměty z tzv. „necivilizovaného“ světa.

K vidění byla tato rétorika výstavnictví také u dočasných výstav. U Emila Holuba, který začal pořádat přehlídky svých sbírek první, nevyjímaje. Dosvědčují to již popisy instalace z novin a časopisů jeho první výstavy ve Staroměstské radnici v roce 1874. Organizátor výstavy Vojta Náprstek koncipoval expozici striktně jako výchovnou a vzdělávací. Jak je možno vyčíst z novin, autoři článků přiznávají expozici kladné rysy – poutavost či poučnost, a doporučují její zhlédnutí zejména „vědychtivému“ obecnstvu. Způsob vystavení etnografických předmětů v kontextu s přírodninami však nedal možnost vyniknout estetické hodnotě jednotlivých kusů.

---

³²⁰ Hruzná vzezření aztéckých bůžků se například jednoduše nabízelo dát do konotace se známými surovými tradicemi tohoto národa. Podle dochovaných zápisků v denících víme, že nevybíravě nakonec hodnotí etnické umění i sami cestovatelé. Blíže Winter 2013, s. 87.

³²¹ Takový pohled zastával i Jean Guiffrey, kurátor sbírky obrazů v Louvru při anketě Félix Fénéona v roce 1920 v anketě o africkém, americkém indiánském a oceánském umění. Blíže Tomáš Winter, *Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?*, *Bulletin Moravské galerie v Brně* IL, 2013, s. 51.

Také další Holubova výstava, tentokrát na Střeleckém ostrově, měla odbornou povahu a typově se nelišila od výstavy uskutečněné ještě za jeho pobytu v Africe. Vědecký ráz opět zajistili odborníci, kteří identifikovali aspoň část exponátů a k nimž dodali také popisky. Jednoznačně nejvýraznějším počinem na poli výstavnictví mimoevropských kultur 19. století v českém prostředí byla výstava afrických sbírek Emila Holuba na pražském Výstavišti v roce 1892. Této přehlídce věnoval Holub největší úsilí, a proto se také od předchozích výstav zásadně lišila. Hlavním cílem zde bylo předat návštěvníkovi ucelený obraz o Africe přesně tak, jak ho Holub na místě nabyt. K tomu však bylo žádoucí pozměnit výstavní taktiku.

Holubovi se v poslední čtvrtině 19. století, tedy v době, kdy byla představa o ideální expozici jasně daná, podařilo vystavit sbírku zcela moderním způsobem.³²² Ten spočíval v umělém vytvoření co nejvěrnějšího afrického prostředí. Sbírkové předměty zasazené do takových rekonstrukcí se návštěvníkům musely jevit rázem mnohem přístupnější a ve svém kontextu čitelnější, oproti obvyklým instalacím s využitím prosklených skříní v nekonečných řadách za sebou. Přestože vědecký charakter výstavy Holub zachoval, udělal významný krok vpřed v oblasti muzeologie a výstavnictví obecně.

Stejně jako Holubovi uspořádal i Vrázovi první výstavu ještě za jeho zahraničního pobytu Vojta Náprstek, s tím rozdílem, že pro místo konání tentokrát zvolil prostředí svého domu. Uspořádání expozice a jednotlivých etnografických a přírodovědných předmětů není známo, dá se však předpokládat, že typově odpovídalo Holubovým prvním výstavám. Podobně laděné instalace předvedl také Alberto Vojtěch Frič v roce 1902. Při druhé výstavě v roce 1913 ve své vile Božince už je patrná snaha vystavit objekty kontextuálně. Toho Frič dosáhl užitím figurín, představujících příslušníky amerických indiánských národů, které doplnil o rekvizity – vytvořil tak objekty složené z vícero exponátů, uspořádaných však vždy logicky a ve svém kontextu, podobně jako se o to snažil Emil Holub při své velké výstavě v roce 1892.

Až počátkem dvacátého století nastává obrat v pohledu na mimoevropské objekty. Už to nebyly pouhé etnografické dokumenty, ale plnohodnotné výtvarné projevy – umění. Dokladem této začínající změny úhlu pohledu jsou ostatně expozice Joe Hlouchy ve třicátých letech, kde výstavní strategie zaznamenala radikálnější proměny.

---

³²² Antonín Frič v článku pro *Osvětu* sice hovoří o stálé muzejní expozici, charakteristika se však dá vztáhnout i na dočasné výstavy. Popis, jak by mělo muzeum své sbírky vystavovat, odpovídá prvním dvěma výstavám Emila Holuba. „*Především má býti česká sbírka vždy od povšechné oddělena dle skříní i dle místnosti; ona má obsahovati každého živočicha v Čechách nalezeného, každý druh nerostů a hornin českých přístupně vystavený, zřetelných označujícím i vysvětlujícím nápisem opatřený [...]*.“ Antonín Frič, České muzeum a jeho úloha, *Osvěta* 1883, č. 2, s. 98.

S přehlídkami svých akvizic, které vznikaly nejdříve nákupem u pražských starožitníků a překupníků, začínal jako mladík, kdy podvkrát zorganizoval výstavu pouze pro rodinu a známé. Tehdy měl ještě první výjezd mimo Evropu před sebou. První velká výstava už měla samozřejmě zcela jiný charakter. Dostatečně velký prostor v Paláci vzorkových veletrhů Hlouchovi dovolil představit návštěvníkům celkem 1220 sbírkových předmětů, jejichž společným jmenovatelem byl víceméně pouze jejich vlastník. Exponáty nejrůznějších proveniencí, kvalit i stáří zaplnily celkem devět místností dnešního Veletržního paláce. Řazeny byly podle místa původu snad s úmyslem reprezentace jednotlivých národů, nicméně bližší informace o uspořádání expozice, až na několik fotografií otištěných v novinách, nejsou známy. [Obr. 15, 16]

Docela jiného rázu byla konfrontační výstava pořádaná společně s Emilem Fillou v roce 1935 v Mánesu. Na výstavě se ve své podstatě měly střetnout dva světy. Přestože Fillovo dílo nebylo promícháno s mimoevropskými exponáty ze sbírek Joe Hlouchy a každá část měla vymezený svůj prostor, oba díly spolu nutně vytvářely dialog a stěží bylo možno ignorovat jednu či druhou část. Společná výstava Hlouchy a Filly se dočkala neobyčejné publicity, byť se často jednalo o negativní kritiku – autorům negativně laděných recenzí v novinách vadila samotná konfrontace dvou výtvarných projevů z odlišných prostředí. Vyjádření, že je toto spojení nanejvýš neobvyklé, či dokonce násilné, se objevovala opakovaně. Pakliže už recenzenti uznali jistou spojitost či příbuznost obou částí výstav, neodpustili si označit Fillovo dílo za artistní a vedle „primitivní“ plastiky zcela nedostatečné. Jsme tedy najednou svědky projevu jistého předsudku, označujícího etnické umění za autentické, pravé a originální – na rozdíl od moderního umění, které naopak platí za vyumělkované či falešné. Bezesporu je však skokově patrný posun názoru na výtvarné projevy „primitivů“.

Co ale mimo jiné odlišovalo Hlouchovy výstavy od výstav svých kolegů-cestovatelů, byl fakt, že Hloucha obě koncipoval jako prodejní – o tom, jak důležitý aspekt to byl, svědčí například zápisky z Hlouchových deníků. Z nich často můžeme vyčíst poznámky o prodeji exponátů typu: „[...] *Pak [jsem byl] v Mánesu, kde mi Freile sdělila, že se prodali 2 věci a asi 4 závaží.*“³²³ Hloucha tedy na rozdíl od Holuba, Vráze či Friče vystupoval spíše jako obchodník. Jeho sběratelství etnických předmětů a konkrétně potom spolupráce (nejen) s Emilem Fillou navíc představovaly důležitou kapitolu v oblasti pronikání vlivů mimoevropského umění do uměleckých směrů první poloviny 20. století.³²⁴

---

³²³ ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 7. 2. 1935, Ar. Hl. 10/1.

³²⁴ Winter 2013, s. 198.

ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Diplomová práce se tematicky zaměřila na výstavy sbírek z Afriky, Ameriky a Oceánie čtyř vybraných cestovatelů. K takto ohraničenému tématu se práce vyjadřuje pomocí archivních materiálů, dobových periodik, literatury a dalších zdrojů.

Kromě přehledové kapitoly o vybraných výstavách Emila Holuba, Enrique Stanka Vráze, Joe Hlouchy a Vojtěcha Friče obsahuje práce srovnání, kde na konkrétních příkladech sleduje jakýsi vývoj či posun v oblasti výstavnictví mimoevropských kultur, a zároveň jednotlivé expozice porovnává. Komparovány jsou mezi sebou jak výstavy vždy daného cestovatele, tak také expozice cestovatelů vzájemně a zohledněna je i jejich úspěšnost. Práce představuje příklady výstavnictví od klasických muzeálních expozic přes kontextuální vystavování až po konfrontační výstavu exotického a moderního umění, kde měla v očích jisté části obecnosti „primitivní“ tvorba dokonce navrch nad moderním uměním.

Diplomová práce předkládá různé způsoby interpretace a nahlížení na mimoevropské umění ve výstavních instalacích. Je třeba mít na paměti, že vliv muzeí na diváka prostřednictvím prezentace byl a je obrovský. Tyto předměty nevznikaly pro muzea a s jejich vystavováním se primárně nepočítalo, proto je těžké hledat odpověď na otázku, jak správně neevropské umění vystavovat.³²⁵ Pro naprostou většinu návštěvníků byl kulturní kontext exponátů vzdálený, a tak se někteří cestovatelé díky vlastní zkušenosti v cizině snažili tento kontext co nejvíce přiblížit – jako tomu bylo v případě velké Holubovy výstavy (1892), nebo Fričovy ve vile Božince (1913). Pro období konce 19. století a začátku 20. století bylo nicméně typické vytvářet expozice zoologicko-etnografické, spíše stylem připomínajícím kabinety kuriozit.³²⁶

Zvolené téma poskytuje prostor pro další bádání například porovnáváním se situací v jiných zemích západního světa.

---

³²⁵ Otázkou rekontextualizace afrického umění v prostoru expozice se zabývá kurátorka afrických výstav Susan Vogel – konkrétně nad tím, jak vlastně nakládat s uměním, které není automaticky za umění uznáváno. Susan Vogel, *Vždy poctivo voči objektu, ale na náš spôsob*, in: Orišková 2006, s. 189–200.

³²⁶ „*Tento štýl prezentácie naznačuje, že africké predmety nemajú žiaden komplexný význam – sochárske figúry, oštěpy, krokodíl, korálikové ozdobné predmety atď. – všetko má rovnakú hodnotu a prínos.*“ Susan Vogel, *Vždy poctivo voči objektu, ale na náš spôsob*, in: Orišková 2006, cit. s. 194.

SEZNAM VYOBRAZENÍ

- Obr. 1/ Plakát Náprstkova Průmyslového musea, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 2/ Pomník Emila Holuba, Zentralfriedhof Vídeň, foto autorka.
- Obr. 3/ Titulní strana časopisu *Vesmír* XIX, 1889, č. 1 s článkem a fotkou E. St. Vráze.
- Obr. 4/ Vstupenka na jednu z Holubových přednášek, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 5/ J. Sucharda, Pohled do expozice Průmyslového musea, in: Anonym, Náprstkovo průmyslové muzeum v Praze, *Světazor* IXX, 1885, č. 35, 14. 8., s. 558.
- Obr. 6/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 7/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 8/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 9/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 10/ Gottfried Sieben, Plakát výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, barevná litografie, papír, 95 × 71 cm, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 11/ Upoutávka na Holubovu výstavu, *Národní listy* XXXII, 1892, č. 167, 18. 6., s. 7.
- Obr. 12/ Plakát Vrázovy výstavy u Halánků, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 13/ Lenochoď s mládětem, *Světazor* XXVIII, 1894, č. 35, 13. 7., in: Scrap-book, ANpM, os. fond ESV, krabice 18.
- Obr. 14/ Plakát Vrázovy výstavy zvířat, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 15/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 29. 11. 1929, Ar. Hl. 9/2, Náprstkovo muzeum, Praha.

- Obr. 16/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 1. 12. 1929, Ar. Hl. 9/2, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 17/ Fotografie k berlínské dražbě z článku v *Pestrém týdnu V*, 1930, č. 30, 13. 12., s. 1.
- Obr. 18/ Plakát Mánes, in: Deník Joe Hlouchy 1933–4, Ar. Hl. 10/1.
- Obr. 19/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 10. 2. 1935, Ar. Hl. 10/1.
- Obr. 20/ Instalace Hlouchovy sbírky v Mánesu, fotografie, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 4. 3. 1935, Ar. Hl. 10/1.
- Obr. 21/ Instalace Hlouchovy sbírky v Mánesu, fotografie, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 4. 3. 1935, Ar. Hl. 10/1.
- Obr. 22/ Vstupenka na výstavu A. V. Friče, 1902, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 23/ Katalog Fričovy výstavy, 1902, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 24/ Figuríny vystavené ve vile Božince, 1913, kyanotypie, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 25/ A. V. Frič s příslušníky některého z národů, kyanotypie, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 26/ Instalace exponátů, fotografie, Náprstkovo muzeum, Praha.
- Obr. 27/ Vstupenka na výstavu ve vile Božince, 1913, Náprstkovo muzeum, Praha.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Archiv Náprstkova muzea

Holub Emil, MD

ANpM, os. fond EH, MD., kt. 9/1-84, dopis F. J. Holuba z 4. 11. 1874.

ANpM, os. fond EH, MD., Sbíрка Scrap-books, kt. 42/241, Výstava africká, dostupné online, http://vademecum.nm.cz/nm/NavigBean.action?eventPager=&sourcePage=uGPLk2nVL9H4003JbfXACHgbz1aWfOMVUM9tarKTAgfUOhKKAKTMS9whAD8moLWJweciA_c2rlNs_hQYUnOjumVzGYIbLOr&rowPg=0, vyhledáno 17. 3. 2020.

ANpM, os. fond EH, MD., kt. 36/35-663, *Eine Culturskizze des Marutse-Mambunda-Reiches in Süd-Central-Afrika*, Wien 1879.

Náprstek Voita

ANpM, os. fond VN, 144/LIX-19b.

ANpM, os. fond VN, 63/37, 1856.

Vráz Enrique Stanko

ANpM, os. fond ESV, Plakáty, krabice 15.

ANpM, os. fond ESV, Vstupenka do výstavy, 16/15.

ANpM, os. fond ESV, Konvolut novinových výstřižků, 26/3.

ANpM, os. fond ESV, Scrap-book, krabice 18.

ANpM, os. fond ESV, Plakátek k výstavě, 70/15.

Frič Alberto Vojtěch

ANpM, os. fond AVF, ar. Frič 3/7.

ANpM, os. fond AVF, *Průvodce po výstavce sbírek z cesty Vojtěcha Friče jr. do Brasílie*, ar. Frič 4/31.

ANpM, os. fond AVF, plakáty a programy, ar. Frič 5/8.

ANpM, os. fond AVF, výstřižky z novin, ar. Frič 6.

ANpM, os. fond AVF, fotografie, ar. Frič 9/6.

ANpM, os. fond AVF, fotografie, ar. Frič 10/4.

Hloucha Joe

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1899, Ar. Hl. 7/10.

ANpM, os. fond JH, Dopis z 29. 12. 1904, Ar. Hl. 2/3-159.

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1927–1928, Ar. Hl. 8/3.

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1929–1930, Ar. Hl. 9/2.

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1933–4, plakát, vloženo do deníku, Ar. Hl. 10/1.

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1934, Ar. Hl. 10/1.

ANpM, os. fond JH, Deník Joe Hlouchy 1935, Ar. Hl. 10/1.

ANpM, os. fond JH, Pozvánka na výstavu, Ar. Hl. 18/3-6.

Bibliografie

Adam – Jarolim 1930

Leonhard Adam – V. Jarolim, *Sammlung Joe Hloucha Prag. Ostasien. Ozeanien. Afrika. Japanische Graphik* (kat. výst.), Internationales Kunst- und Auktionshaus G. M. B. M., Berlin 1930.

Anonym 1953

Anonym, *Dr Emil Holub, Naše věda, technika, umění a jejich představitelé*, Praha 1953.

Baum 1955

Jiří Baum, *Holub a Mašukulumbové. Kapitoly o největším českém cestovateli*, Praha 1955.

Bauše 1907

Bohumil Bauše, *Život a cesty Dra. Emila Holuba*, Praha 1907.

Beneš 1913

Vincenc Beneš, [Úvod], in: Skupina výtvarných umělců. III. výstava (kat. výst.), Praha, Obecní dům 1913, nestr.

Crkal 1983

Karel Crkal, *Lovec kaktusů*, Praha 1983.

Deyl 1954

Václav Deyl, *Lovec života. Životní osudy A. V. Friče, cestovatele, národopisce, kaktusáře, spisovatele a tvůrce nových rostlin*, Praha 1954.

Dlouhý 1947

Jindřich Dlouhý (ed.), *Dr Emil Holub. Africký cestovatel*, Praha 1947.

Filipský 1999

Jan Filipický, *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, Praha 1999.

Forman – Forman – Hájek 1956

Werner Forman – Bedřich Forman – Lubomír Hájek (et al.), *Umění čtyř světadílů. Z českých sbírek umění mimoevropského*, [Díl 1], Praha 1956.

Frič 1946

Alberto Vojtěch Frič, *Indiáni Jižní Ameriky*, Praha 1946.

Frič 2018

Alberto Vojtěch Frič, *Čerwuiš aneb z Pacheca do Pacheca oklikou přes střední Evropu*, Praha 2018.

Harant z Polžic a Bezdrůžic 1608

Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic, *Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdrůžic Cesta z království Českého do Benátek, odtud do země svaté, země Judské a dále do Egypta a potom nahoru Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arábii*, Praha 1608.

Hodač 2009

Tomáš Hodač, *Dialektika divočiny a civilizace: způsoby konceptualizace a reprezentace indiánů v díle Alberta Vojtěcha Friče*, diplomová práce, Ústav etnologie FF UK, Praha 2009.

Holub 1875

Emil Holub, *Eine Cultrur-Skizze des Marutse-Mambunda Reiches*, Prag 1879.

Holub 1880–1881

Emil Holub, *Sedm let v jižní Africe. Příhody, výzkumy a lovy na cestách mých od polí diamantových až k řece Zambesi (1872–1879)*, [Díl 1–2] Praha 1880–1881.

Katalog der im Pavillon des Amateurs ausgestellten Objecte (kat. výst.), Wien 1882.

Holub 1890

Emil Holub, *Dra Emila Holuba druhá cesta po jižní Africe. Z Kapského Města do země Mašukulumbův. Cesty v Jižní Africe vykonané v letech 1883–1887*, [Díl 1–2], Praha 1890.

Kafka 1892

Josef Kafka, *Průvodce africkou výstavou cestovatele Dra. Emila Holuba*, Praha 1892.

Kandert 1997

Josef Kandert, *The Culture and Society in South Africa of 1870s and 1880s – Views and Considerations of Dr. Emil Holub*, Praha 1997.

Kandert 2008

Josef Kandert, *Personalities of African collecting in the Czech Lands in the times of the Habsburg Monarchy: (16th century–1918). Collections of the Historical Museum and the Náprstek Museum of the National Museum*, Prague 2008.

Kandertová 1900

Olga Kandertová (ed.), *Napříč rovníkovou Amerikou*, Praha 1900.

Klápšťová – Homola 2016

Kateřina Klápšťová – Otokar Homola, *Dakotská kultura na rozcestí. Vojta Náprstek a jeho dakotská sbírka z roku 1856*, Praha 2016.

Klusáček – Niederle – Šubert 1895

Emanuel Klusáček – Lubor Niederle – František Adolf Šubert et al., *Národopisná výstava československá 1895*, Praha 1895.

Kolektiv autorů 1999

Kolektiv autorů, *Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur. Průvodce*, Praha 1999.

Kottner 1898

Josef Ludvík Kottner, *Průvodce sbírkami Náprstkova Českého Průmyslového musea v Praze*, Praha 1898.

Kraemerová – Šejbl 2007

Alice Kraemerová – Jan Šejbl, *Japonsko, má láska: český cestovatel a sběratel Joe Hloucha*, Praha 2007.

Král 2018

Tomáš Král, *Alberto Vojtěch Frič, cesty do Latinské Ameriky na počátku 20. století, jejich financování a význam*, bakalářská práce, Ústav světových dějin FF UK, Praha 2018.

Kramář – Hloucha 1935

Vincenc Kramář – Anonym (Joe Hloucha), *Emil Filla – Plastika, suché jehly, lepty, dřevoryty, litografie, oleje. Černošská a tichomořská plastika – 185 soch ze sbírky Joe Hlouchy* (kat. výst.), Praha 1935.

Lísková 2014

Marie Lísková, *Knihovna cestovatele Joe Hlouchy*, bakalářská práce, Ústav informačních studií a knihovnictví FFUK, Praha 2014.

Mareš 1952

Jiří Mareš (ed.), *Emil Holub. Velké dobrodružství. Cesta po Zambezi*, Praha 1952.

Martínek – Martínek 1998

Jiří Martínek – Miloslav Martínek, *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*, Praha 1998.

Meinicke 1875

Karl Eduard Meinicke, *Die Inseln des stillen Ozeans*, Leipzig 1875.

Mignolo 2011

Walter Mignolo, *Museums in the Colonial Horizon of Modernity*. Fred Wilson's Mining the Museum, in: Jonathan Harris (ed.), *Globalization and Contemporary Art*, Chichester 2011.

Morávek 1937

Jan Morávek, *Nově objevený inventář rudolfinských sbírek na Hradě Pražském*, Praha 1937.

Motl 2013

Jaroslav Motl, *Obraz cestovatelských aktivit konce 19. a první poloviny 20. století v díle Enrique Stanka Vráze*, diplomová práce, Ústav sociálních dějin FFUK, Praha 2013.

Navrátil 1973

Jiří Navrátil (ed.), *Emil Holub. Cesta do země Mašukulumbů*, Praha 1973.

Orišková 2006

Mária Orišková (ed.), *Efekt múzea. Predmety, praktiky, publikum*, Bratislava 2006.

Rozhoň 2005

Vladimír Rozhoň, *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, Praha 2005.

Secká 2002

Milena Secká, *Výstřižkové knihy – speciální fond knihovny Vojty Náprstka*, in: *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*, Brno 2002.

Secká 2011

Milena Secká, *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*, Praha 2011.

Stejskal – Vochozka 2003

Jaroslav Stejskal – Jiří Vochozka (ed.), *Vzpomínky na Alberto Vojtěcha Friče*, Poříčany 2003.

Šámal 2013

Martin Šámal, *Emil Holub. Cestovatel, etnograf, sběratel*, Praha 2013.

Šmejkal 1931

Jaromír Václav Šmejkal, *Milenec Nipponu. Tři lásky Joe Hlouchy*, Praha 1931.

Šolle 1994

Zdeněk Šolle, *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha 1994.

Štěpánová 2010

Kateřina Štěpánová, *Teorie a praxe prezentace exotického umění v České republice*, rigorózní práce, Katedra kulturologie FF UK, Praha 2010.

Todorová 2006

Jiřina Todorová, *Enrique Stanko Vráz. Záhadný cestovatel fotograf*, Praha 2006.

Votrubec 1954

Ctibor Votrubec, *Jihoafrické cesty Emila Holuba*, Praha 1954.

Vráz 1925

Enrique Stanko Vráz, *Z cest E. St. Vráze*, Praha 1925.

Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu (kat. výst.), Veletržní palác, Praha 1929–1930.

Vrázová 1937

Vlasta Vrázová, *Život a cesty E. St. Vráze*, Praha 1937.

Vrlíková 2011

Lenka Vrlíková, *Sbírka umění západní Afriky Joe Hlouchy (1881–1957)*, bakalářská práce, Ústav pro dějiny umění FFČB, České Budějovice 2011.

Winter 2004

Tomáš Winter (ed.), *Zajatec kubismu. Dílo Emila Filly v zrcadle výtvarné kritiky (1907–1953)*, Praha 2004.

Winter 2013

Tomáš Winter, *Palmy na Vltavě. Primitivismus, mimoevropské kultury a české výtvarné umění 1850-1950*, Praha 2013.

Winter 2019

Tomáš Winter, *Sbírký a jejich instalace*, in: Vladimír Czumalo – Milan Pech – Pavla Machalíková et al., *Jdi na venkov. Výtvarné umění a lidová kultura v českých zemích 1800–1960*, Praha 2019.

Periodika

Anonym, Zprávy, *Slovan americký* X, 1879, č. 52, 12. 11., s. 3.

Anonym, Africká výstava p. dra. Emila Holuba, *Národní listy* XIX, 1879, č. 280, 23. 11., s. 2.

Anonym, Africká výstava, *Národní listy* XIX, 1879, č. 303, 20. 12., s. 2.

Antonín Frič, České muzeum a jeho úloha, *Osvěta* 1883, č. 2, s. 97–110.

Anonym, Náprstkovo průmyslové muzeum v Praze, *Světobzor* IXX, 1885, č. 35, 14. 8., s. 557–558.

Anonym, Z Vídně. Africká výstava, *Moravské noviny. Příloha brněnských novin* XII, 1891, č. 24, 15. 10., s. 1.

Anonym, Známý cestovatel africký, *Ohlas od Nežárky* XXI, 1891, č. 43, 23. 10., s. 344.

Anonym, Jihoafrická výstava v Král. Oboře, *Národní listy* XXXIII, 1893, č. 116, 27. 4., s. 2.

Anonym, Zahájení africké výstavy Holubovy v Praze, *Hlas* XLIV, 1892, č. 101, 3. 5., s. 2.

Anonym, Holubova africká výstava v Praze, *Litovelské noviny* II, 1892, č. 9, 6. 5., s. 2.

Anonym, Jihoafrická výstava dra. E. Holuba v Praze, *Zlatá Praha* IX, 1892, č. 26, 13. 5., s. 307–308.

Anonym, Africká výstava dra Holuba, *Selské listy* IX, 1892, č. 40, 17. 5., s. 2.

Anonym, Jihoafrická výstava, *Posel z Prahy* VI, 1893, č. 8, 24. 5., s. 3.

Bohumil Bauše, Vrázova výstava, *Národní listy* XXXIV, 1894, č. 85, 28. 3., s. 1.

Anonym, Různé zprávy. Výstava předmětů z cest E. St. Vráze, *Vesmír* XXIII, 1894, č. 13, 15. 4., s. 154.

Anonym, Vrázova výstava, *Národní politika* XII, 1894, č. 126, 8. 5., s. 8.

Vilém Rychlý, Různé zprávy. Cestovatel E. St. Vráz v Praze, *Vesmír* XXIII, 1894, č. 19, 15. 7., s. 226.

Sb, Mezi Indiány, *Národní listy* LIII, 1913, č. 192, 15. 7., s. 1.

Anonym, Výstava ethnografických sbírek A. V. Friče, *Národní listy* LIII, 1913, č. 194, 17. 7., s. 4.

- L. S., Výstavka u A. V. Friče, *Pozor* IXXX, 1922, č. 331, 10. 12., s. 10.
- Anonym, Pražská výstava mimoevropského umění byla zahájena, *Olomoucký obzor* IV, 1929, č. 47, 23. 11., s. 5.
- Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Čech* LIV, 1929, č. 275, 2. 12., s. 5.
- J. Č., Výstava mimoevropského umění a uměleckého průmyslu, *Lidové noviny* XXXVII, 1929, č. 613, 6. 12., s. 7.
- Jrm, Exotické umění v Praze, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 336, 8. 12., s. 5.
- Anonym, Hlouchova výstava mimoevropského umění, *Národní listy* LXIX, 1929, č. 342, 14. 12., s. 7.
- Anonym, Program XX. jarního veletrhu v Praze, *Národní listy* LXX, 1930, č. 56, 26. 2., s. 5.
- Anonym, Program XX. jarního veletrhu v Praze, *Český Lloyd* XLVI, 1930, č. 18, 1. 3., s. 1.
- Anonym, Was die nächsten Tage bringen, *Prager Presse* XV, 1935, č. 32, 2. 2., s. 8.
- Josef Hora, Sochařská výstava malíře Filly, *A – Zet* VIII, 1935, č. 26, 6. 2., s. 4.
- Ad. Veselý, Filla jako malíř, grafik a sochař, *Pozor* XLII, 1935, č. 42, 12. 2., s. 4.
- Jaromír Pečírka, Graphiken und Plastiken von Emil Filla. Ausstellung im Mánes-Haus, *Prager Presse* XV, 1935, č. 43, 13. 2., s. 6.
- V. J., Dva světy, *Národ* LXXV, 1935, č. 32, 14. 2., s. 4.
- Josef Richard Marek, Nebezpečné sousedství, *Národní listy* LXXV, 1935, č. 48, 17. 2., s. 11.
- Anonym, Černošské sochy v Praze, *Národní listy* LXXV, 1935, č. 52, 21. 2., s. 3.
- K., Budova spolku „Mánes“, *Národní politika* LIII, 1935, č. 54, 23. 2., s. 7.
- Fvm, [František Viktor Mokrý], Idoly a obludy, *Venkov* XXX, 1935, č. 54, 5. 3., s. 9.
- Kandert Josef, Počátky sběratelství etnického umění v českých zemích, *Umění* XXXVII, 1989, č. 2, s. 187–190.
- Ctibor Votrubec, E. St. Vráz stále ještě záhadný, *Vesmír* LXXIV, č. 10, 1995, s. 583.
- Tomáš Winter, Nebezpečné sousedství? Joe Hloucha, Emil Filla a surrealisté, *Umění* LIII, 2005, č. 1, s. 76–86.

Tomáš Winter, Od prostředí k objektu a zpět. Jak vystavovat „primitivní“ umění?, *Bulletin Moravské galerie v Brně* IL, 2013, s. 48–56.

Tomáš Winter, „Negerplastik“ Ernsta Ludwiga Kirchnera a oklamání čeští kubisté, *Umění* LXI, 2013, č. 4, s. 356–361.

Internetové zdroje

Michael Borovička, Český cestovatel Antonín Stecker: Neprávem zapomenutý současník Emila Holuba, *Reflex*, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/89575/cesky-cestovatel-antonin-stecker-nepravem-zapomenuty-soucasnik-emila-holuba.html>, vyhledáno 13. 2. 2020.

Michael Borovička, Mecenáš českých světoběžníků Vojta Náprstek a jeho cestovatelský přístav v domě U Halánků, *Reflex*, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/87677/mecenas-ceskych-svetobezniku-vojta-naprstek-a-jeho-cestovatelsky-pristav-v-dome-u-halanku.html>, vyhledáno 13. 2. 2020.

Milena Štráfěldová, První mapu Viktoriinných vodopádů zakreslil český cestovatel Emil Holub, *Radio Prague International*, <https://www.radio.cz/cz/rubrika/special/prvni-mapu-viktoriinych-vodopadu-zakreslil-cesky-cestovatel-emil-holub>, vyhledáno 16. 2. 2020.

Ferdinand Hochstetter, Rakouská výprava do Afriky, *Časopis Musea království českého* LIV, 1880, č. 3, s. 601, <http://www.digitalniknihovna.cz/nm/view/uuid:25bdb750-814d-11e0-8295-000d606f5dc6?page=uuid:5be40fb0-8129-11e0-bec4-000d606f5dc6>, vyhledáno 19. 2. 2020.

Antonín Frič, E. St. Vráz, cestovatel a sběratel africký, *Vesmír* XIX, 1889, č. 1, s. 1–2, <http://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:4f9e2b13-5625-11e1-1726-001143e3f55c?page=uuid:4f9e2b22-5625-11e1-1726-001143e3f55c&fulltext=Vr%C3%A1z>, vyhledáno 23. 2. 2020.

Čtibor Votrubec, E. St. Vráz stále ještě záhadný, *Vesmír* LXXIV, 1995, č. 10, s. 583, <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1995/cislo-10/e-st-vraz-stale-jeste-zahadny.html>, vyhledáno 23. 2. 2020.

Miroslav Černý, Za indiánskými jazyky A. V. Friče, *Philologica*, <http://philologica.net/studia/20141113100000.htm>, vyhledáno 19. 3. 2020.

Michael Borovička, Úspěchy i neúspěchy slavných českých cestovatelů na poli politickém i válečném, *Reflex*, <https://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/95881/uspechy-i-neuspechy-slavnych-ceskych-cestovatelu-na-poli-politickem-i-valecnem.html>, vyhledáno 19. 3. 2020.

yf [Yvonna Fričová], heslo Alberto Vojtěch Frič, in: Filipický (ed.) 1999, <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>, vyhledáno 20. 3. 2020.

Guahibo and Chiricoa people, *Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/Guahibo>, vyhledáno 5. 4. 2020.

Centrální evidence sbírek muzejní povahy, <https://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/ces-historie/>, vyhledáno 12. 4. 2020.

Jan Gebauer, Marco Polův Million a Jeho Překlad Staročeský, *Listy Filologické / Folia Philologica* XIV, 1887, č. 5, s. 359, JSTOR, www.jstor.org/stable/23435537, vyhledáno 25. 4. 2020.

Frič, Alberto Vojtěch, <http://www.scheufler.cz/cs-CZ/fotohistorie/fotografave,f,fric-alberto-vojtech,163.html>, vyhledáno 2. 5. 2020.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr. 1/ Plakát Náprstkovského Průmyslového muzea, Náprstkovské muzeum, Praha

Obr. 2/ Pomník Emila Holuba, Zentralfriedhof Vídeň, foto autorka

Obr. 3/ Titulní strana časopisu *Vesmír* XIX, 1889, č. 1, s článkem a fotkou E. St. Vráze

Obr. 4/ Vstupenka na jednu z Holubových přednášek, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 5/ Pohled do expozice Průmyslového musea, kresba J. Sucharda, in: Anonym, Náprstkovo průmyslové muzeum v Praze, *Světobzor* IXX, 1885, č. 35, 14. 8., s. 558

Obr. 6/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 7/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha

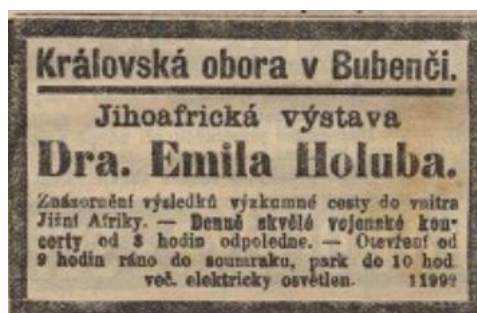
Obr. 8/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 9/ Jan Mulač, Pohled do výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, fotografie, 33 × 45 cm, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 10/ Gottfried Sieben, Plakát výstavy jihoafrických sbírek Emila Holuba v Praze 1892, barevná litografie, papír, 95 × 71 cm, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 11/ Upoutávka na Holubovu výstavu v novinách, *Národní listy* XXXII, 1892, č. 167, 18. 6., s. 7

České Průmyslové Museum.
VÝSTAVA
Vrázova.

V přízemí Českého Průmyslového Musea
„u Halánků“ na Betlémském náměstí
 jsou vystaveny přírodniny a národopisné předměty
z jižní Ameriky,
 jež ze svých cest ve **Venezuele, v Peru a Brasilii**
 zaslal
 náš krajan p. **E. St. Vráz.**

Výstava otevřena jest od neděle dne **25. března 1894**
 vždy od 9. do 12. hodiny v poledne a od 2. do 5. hodiny odpoledne.
 Vstupné: za osobu dospělou 10 kr., mládež po 5 kr.

Čistý výnos zaslán bude p. E. St. Vrázovi jako příspěvek
 na další výzkumné cesty.

Obr. 12/ Plakát Vrázovy výstavy u Halánků, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 13/ Lenochoď s mládětem, *Světobzor* XXVIII, 1894, č. 35, 13. 7., in: Scrap-book, Náprstkovo muzeum, Praha

<p>Pod záštitou spolku pro zoologickou zahradu v Praze vystavuje cestovatel</p> <p>E. St. Vráz</p> <p>živé lenochody, vačičce nosící mláďata na hřbetě a jedovaté pavouky sklípkaný.</p> <p><small>Výstava tato zvířata jsou natavare poslejšví žito do Evropy přivezena a byla restavovana a soustavou obličím v jihu Ameriky po celou cestu živými a vahušití vialo restav se ázou svých přátel přivezy</small></p> <p>Od soboty dne 7. července 1894 denně k vidění od 9 hod. dop. do 6 hod. večer v býv. Paslerově Ústřední síni na Perštýně, roh Bartolomějské ulice. Vstupné 20 kr., pro mládež 10 kr.</p>	<p>Unter der Aegide des Vereines für den zoologischen Garten in Prag veranstaltet der</p> <p>Reisende</p> <p>E. St. Vráz</p> <p>eine Ausstellung</p> <p><small>haben erlangt, in Europa hieher zu verbracht ausgestellter Thiere:</small></p> <p>Faulthiere, Beutelratten mit Jungen und giftiger Vogelspinnen.</p> <p><small>Dieserlei wurden in Süd-Amerika eingefangen, mit größter Mühe lebend erhalten und erregten unterwegs das lebhafteste Interesse aller Naturfreunde.</small></p> <p>Von Samstag den 7. Juli 1894 an täglich zu sehen von 9 Uhr früh bis 6 Uhr abends ehem. Pasler'schen Centralhalle am Bergstein, Ecke der Bartolomäusgasse. Entrée 20 kr., für die Jugend 10 kr.</p>
--	---

Obr. 14/ Plakát Vrázovy výstavy zvířat, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 15/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 29. 11. 1929, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 16/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1929–1930, zápis ze dne 1. 12. 1929, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 17/ Fotografie k berlínské dražbě z článku v *Pestrém týdnu* V, 1930, č. 30, 13. 12., s. 1.

Obr. 18/ Plakát Mánes, in: Deník Joe Hlouchy 1933–4, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 19/ Fotografie z vystřiženého novinového článku, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 10. 2. 1935, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 20/ Instalace Hlouchovy sbírky v Mánesu, fotografie, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 4. 3. 1935, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 21/ Instalace Hlouchovy sbírky v Mánesu, fotografie, in: Deník Joe Hlouchy 1935, zápis ze dne 4. 3. 1935, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 22/ Vstupenka na výstavu A. V. Friče, 1902 Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 23/ Katalog Fričovy výstavy, 1902, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 24/ Figuríny vystavené ve vile Božínce, 1913, kyanotypie, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 25/ A. V. Frič s příslušníky některého z národů, kyanotypie, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 26/ Instalace exponátů, 1913, fotografie, Náprstkovo muzeum, Praha

Obr. 27/ Vstupenka na výstavu ve vile Božínce, 1913, Náprstkovo muzeum, Praha

ANOTACE

Výstavy původního afrického, oceánského a amerického umění v českých zemích od poslední čtvrtiny 19. století do roku 1950

Magisterská diplomová práce se zaměří na metody vystavování kolekcí původního afrického, oceánského a amerického umění českých, či v Čechách působících cestovatelů a sběratelů. Práce je časově vymezena přibližně od poslední čtvrtiny 19. století, kdy začíná být tato činnost aktuální, do poloviny 20. století. Práce si klade za cíl najít odpovědi na otázky současně vyvstávající, tedy především jakým způsobem byly vybrané výstavy koncipovány a jak se na mimoevropské umění, do té doby u nás téměř nepoznané, pohlíželo ze strany veřejnosti i odborníků. Činí tak prostřednictvím fotografií, kreseb, recenzí výstav, dobových článků a dalších zdrojů.

ABSTRACT

Exhibitions of primitive african, oceanic and american art in Czech lands from the last quarter of 19th Century till the half of the 20th century

This master thesis is going to focus on methods of exhibitions of collections of primitive African, Oceanic and American art from Czech or in Czech lands operating travelers and collectors. The thesis is in terms of time approximately from the last quarter of 19th century, when this activity starts to be actual, till the half of the 20th century. The thesis is trying to achieve the goal of finding the answers on questions simultaneously raising, primarily how were the selected exhibitions conceived and how was the non-European primitive art regarded by public and experts. The thesis does so via photographs, drawings, critical reviews of exhibitions, articles, and other sources.